

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
VIEŠOSIOS TEISĖS KATEDRA

Dieninės studijų formos
V kurso taikomosios jurisprudencijos
studijų šakos studento
Jaroslavo Ulevič

MAGISTRO DARBAS

Teisėkūros ir visuomenės lūkesčių savitarpio poveikis

Vadovė: doc. dr. Rūta Bakševičienė
Recenzentas: Prof. dr. (HP) Jevgenij Machovenko

Vilnius, 2018

TURINYS

ĮVADAS.....	3
I. Teisėkūros samprata.....	6
1.1 Teisėkūros siauroji ir plačioji prasmės.....	8
1.2 Įstatymų leidyba.....	12
1.3 Emocinė teisėkūra.....	17
II. Visuomenės samprata.....	21
2.1 Visuomenės grupės. Stratifikacija.....	23
2.2 Visuomenės lūkesčio samprata.....	26
III. Konstituciniai teisėkūros subjektai ir visuomenės lūkesčiai.....	33
3.1 Parlamentas.....	33
3.2 Prezidentas.....	36
3.3 Vyriausybė.....	39
3.4 Tauta.....	44
IV. Formalios visuomenės galimybės daryti itaką teisėkūrai. Įstatymas, reikalavimai....	47
4.1 Referendumas.....	47
4.2 Peticija.....	52
4.3 Piliečių įstatymų leidybos iniciatyva.....	57
V. Neformalieji visuomenės lūkesčių įgyvendinimo būdai teisėkūroje).....	61
5.1 Taikūs susirinkimai.....	61
5.2 Visuomenės iniciatyvos.....	62
5.3 Gyventojų apklausos.....	67
5.4 Kreipimasis į išrinktąjį seimo narį.....	69
IŠVADOS.....	71
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	72
SANTRAUKA.....	81
SUMMARY.....	83

Įvadas

Temos aktualumas. Visuomenės lūkesčiai - aktuali problema. Visuomenė neretai nesutinka su tuo, kas vyksta valstybėje, siekia pakreipti teisėkūrą kita linkme, parodyti savo valstybės viziją bei siekia daryti įtaką teisėkūrai. Tai tik patvirtina neseniai vykę mokytojų, gydytojų streikai, kuriamos peticijos, bandoma daryti įtaką neformaliais, tačiau veikiančiais būdais. Visuomenės interesai yra ir turi būti pagrindas viešosios valdžios institucijoms inicijuoti teisėkūros procesą siekiant juos įgyvendinti. Visuomenės lūkesčių įgyvendinimas atsispindi teisės aktuose, įstatymų projektuose ir kitur. Teisėkūros subjektams bendruomenė suteikia įgaliojimus, subjektai atstovauja ją, todėl jos lūkesčiai turi būti prioritetas. Tema yra aktuali tiek teoriniu aspektu tiek praktiniu. Teoriniu požiūriu aktualumas pasireiškia tuo, kad Konstitucijoje nustatyta, kad Lietuvos valstybę kuria tauta, jai priklauso suverenitetas, todėl yra sukurta sistema, kaip tai vykdoma. Tačiau šis teisinis pagrindas neretai būna deklaratyvus arba sunkiai įvykdomas. Tad teoriniu požiūriu aktualumas pasireiškia tuo, kad visuomenės lūkesčių įgyvendinimui skirtas teisinis reguliavimas neretai yra keblus ar nesuprantamas visuomenei. Praktinis problemos aktualumas pasireiškia tuo, kaip visuomenė gali daryti įtaką teisėkūrai formaliais, arba teisiniais pagrindais, bei neformaliais būdais. Taip pat su kokiais keblumais susiduria bendruomenė siekdama daryti įtaką viešosios valdžios sprendimams.

Darbo tikslas. Demokratinėse valstybėse į visuomenės lūkesčius turi būti atsižvelgta. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta, kad valstybę kuria Tauta, suverenitetas priklauso Tautai. Visuomenei įgyvendinti savo įgaliojimus valstybės kūrime ir tenkinti jos lūkesčius yra sukurta speciali sistema. Ši sistema - visuma teisės aktų, skirtų visuomenei parodyti jos lūkesčius, bei daryti įtaką teisėkūrai siekiant šių lūkesčių įgyvendinimo.

Pagrindiniais formaliai įtvirtintais būdais, kuriais sociumas (arba visuomenė) gali daryti įtaką teisėkūrai laikytini referendumas, peticija, bei piliečių įstatymų leidybos iniciatyva. Tačiau šių būdų teisiniame reglamentavime galima išvelgti griežtus ribojimus, kurie mažina šių institutų veiksmingumą. Pavyzdžiui nuo 1991m. iki 2018m. referendumų buvo inicijuota 12, tačiau tik penkiuose referendumuose dalyvavo pakankamas skaičius rinkėjų, kad jie būtų laikomi įvykusiais. Tai sietina su reikalavimu,

kad referendumo inicijavimo reikalautų 300 tūkst. Rinkėjų ir kad pačiame referendume dalyvautų ne mažiau kaip pusė piliečių, turinčių rinkimų teisę. Tad šio darbo tikslais yra ištirti, kaip koreliuoja visuomenės lūkesčiai su teisėkūra, kaip valstybės valdžios institucijos atsižvelgia į visuomenės grupių interesus, kokiose teisėkūros stadijose visuomenė gali daryti įtaką teisėkūrai bei su kokiais praktiniais sunkumais susiduria.

Darbo uždaviniai Siekiant įgyvendinti aukščiau užsibrėžtus tikslus, darbe keliami uždaviniai:

1. Ištirti, kaip suprantamos pagrindinės sąvokos (teisėkūra, visuomenės lūkesčiai)
2. Atskleisti teisinę bazę, skirtą visuomenės lūkesčiams įgyvendinti.
3. Išnagrinėti realias visuomenės lūkesčių įgyvendinimo galimybes teisėkūros sferoje.
4. Ištirti, kaip visuomenė gali paveikti teisėkūros subjektų priimamus sprendimus.
5. Apžvelgti sunkumus, su kuriais susiduria visuomenė siekdama realizuoti savo lūkesčius.

Tyrimo objektas. Šiame darbe nagrinėjamos visuomenės galimybės teisėkūroje, tiriami visuomenės grupių lūkesčiai, jų praktinis įgyvendinimas. Todėl tyrimo objektu įvardijama sociumo lūkesčių įtakos teisėkūrai galimybės, visuomenės raidos (būvio) dėsningumų atspindžiai teisėkūroje, praktiniai įgyvendinimo sunkumai.

Darbo struktūra. I skyriuje nagrinėjami pagrindiniai teisėkūros ir visuomenės įtakos procesai, o būtent - teisėkūra, emocinė teisėkūra. II skyriuje apibūdinama visuomenės samprata, rašoma, kad visuomenė susideda iš įvairių grupių. III skyrius skirtas Konstitucijoje minimiems teisėkūros subjektams. Jame nagrinėjama jų veikla bei ryšys su visuomene. IV skyriuje nagrinėjamos formalios, teisinės visuomenės galimybės daryti įtaką teisėkūrai. V ir paskutinis skyrius - Neformalieji visuomenės lūkesčių įgyvendinimo būdai teisėkūroje. Jame minimi būdai, kaip visuomenė gali paveikti viešosios valdžios sprendimus, parodyti savo lūkesčius bei daryti įtaką teisėkūrai.

Tyrimo metodai. Siekiant kuo tiksliau išnagrinėti temą, buvo pasirinkti loginis, lingvistinis, sisteminis metodai.

1. Loginis metodas naudojamas tinkamam reiškinių ir sąvokų siejimui. Lingvistinis metodas pasitelktas sąvokų ištyrimui, aiškinant žodžius bei sakinius buvo atsižvelgiama į jų vartojimo kontekstą. Šio metodo pagalba siekta suprasti formalių teisės reikalavimų paisymą ir atitinkamo teisinio turinio vienodą supratimą. Sisteminis metodas buvo naudojamas nustatyti teisės normos vietą teisės sistemoje, nustatyti reiškinių koreliacijas.

Metodas taip pat buvo naudingas tiriant sisteminius ryšius tarp teisės nuostatų, teisės doktrinos. To pavyzdžiu gali būti Konstitucinio Teismo nutarimų palyginimas su galiojančiais įstatymais, Konstitucijoje įtvirtintų nuostatų atitikimas priimtiems įstatymams. Be to buvo atliekama mokslinės literatūros analizė. Tiriant teisėkūros sampratą remtasi daugiausiai A.Vaišvilos darbais. Svarbios buvo taip pat teisėtyrininkų R. Šimašiaus, R.Bakševičienės ir R.Latvelės nuomonės. Nagrinėjant visuomenę, jos grupes ir lūkesčius analizuoti S.Vansevičiaus, V.Šlapkausko, P.Leono ir kitų autorių darbai. Buvo pateikta taip pat nemažai Konstitucinio Teismo jurisprudencijos.

Hipotezė. Nepaisant to, kad Lietuvos Respublikoje yra sukurta visuomenės lūkesčių įgyvendinimo/poveikio galimybių viešosios valdžios institucijoms formalioji sistema, ji nėra pakankamai veiksminga.

I. Teisėkūros samprata

Nėra visuotinai priimtos nuomonės dėl sąvokos „teisėkūra“ vartojimo. Šis terminas neretai yra tapatinamas su įstatymų leidyba. Tokį tapatinimą galima paaiškinti, štai Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 2 straipsnio 5p. numato, jog teisėkūra – procesas, apimantis teisėkūros iniciatyvų pareiškimą, teisės aktų projektų rengimą, teisės aktų priėmimą, pasirašymą ir skelbimą. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1993m. Lapkričio 8d. Nutarime¹ įstatymų leidybos procesą vadina visuma juridškai reikšmingų veiksmų, būtinų, kad būtų priimtas įstatymas ir atliekamų tam tikra griežta logine ir laiko seka. Taip pat Teismas pateikia įstatymų leidybos proceso stadijas - įstatymų leidybos iniciatyvos teisės realizavimas, įstatymo projekto svarstymas, projekto priėmimas, priimto įstatymo promulgavimas ir įsigaliojimas. Tad matytina, kad Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatyme vartojama sąvoka „teisėkūra“ yra panaši į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrinoje vartojamą įstatymų leidybos. Tačiau, kaip bus toliau nagrinėjama darbe, šios sąvokos, darbo autoriaus nuomone, skiriasi. Terminas „teisėkūra“ yra platesnis nei „įstatymų leidyba“ ir gali būti suprantamas siaurąja ir plačiąja prasmėmis. Jis gali būti suprantamas net kaip tam tikro ryšio su visuomene atspindys.

Platesnio suvokimo pavyzdžiu gali būti Alfonso Vaišvilos pateikiama teisėkūros sąvoka: „Tai visuomenės ar įgaliotų valstybės institucijų veikla, kuria siekiama sukurti, pakeisti arba panaikinti teisės normas atsižvelgiant į visų visuomenės narių teisių ir teisėtų interesų apsaugos bei įgyvendinimo poreikius“². Teisės filosofas teisėkūros sąvoką sieja su visuomenės teisėmis, interesais ir lūkesčiais. Vaišvila teigia, jog teisėkūra prasideda nuo socialinio intereso siekio tapti visuomenine tvarka. Teisėtyrininkas teisėkūrą tiria ir platesniu požiūriu. Jis teigia, kad teisėkūra galima laikyti taip pat ir procesą nuo teisinio sumanymo, teisinės idėjos suformulavimo, iki teisės normos priėmimo ir paskelbimo. Žmogaus ir visuomenės teisių apsauga ir jų įgyvendinimas, anot Vaišvilos, yra teisėkūros tikslas demokratinėje visuomenėje.³ Teisėtyrininkas ir teoretikas

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1993 m. lapkričio 8 d. Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“

² Vaišvila, A. *Teisės teorija*. Trečiasis leidimas, p. 219

³ Ten pat.

Stasys Vansevičius, panašiai kaip ir profesorius Vaišvila, teisėkūros paskirtį sieja su visuomenės gėriu. S. Vansevičiaus nuomone, teisėkūra socialiniu požiūriu yra tautos valios diegimas į įstatymus. Matytina teisėtyrinko idėja dėl visuomenės svarbos teisėkūroje. Jis apibūdino kiekvieno teisės akto tikslą - „jis turi maksimaliai išreikšti ir atsižvelgti į materialiąsias visuomenės gyvenimo sąlygas, ekonomikos, įvairių rūšių nuosavybės lygį, skirtingų socialinių ir politinių jėgų santykį, įvairių politinių partijų ir judėjimų aktyvumą, tautinių mažumų santykius, santykių su kitomis šalimis ir tautomis pobūdį“⁴. Vadovaujantis profesoriaus Vaišvilos idėjomis, teisėkūrą galima pavadinti įstatymų leidėjo veiklos veiksmingumo rodikliu. Savo ruožtu įstatymų veiksmingumas - nevienareikšmė sąvoka. Teisės efektyvumo o taip pat ir veiksmingumo sąvokas tyrė daugybė autorių. Štai, pavyzdžiui, R.Šimašius efektyvumo ir veiksmingumo sąvokų netapatina. Autoriaus nuomone, efektyvumas susijęs su tyrimu, ar sąnaudos, panaudotos įstatymo tikslui pasiekti buvo vertos rezultato, ar jo negalima buvo pasiekti kitomis, mažiau sąnaudų reikalaujančiomis priemonėmis. Autorius pažymi, kad jeigu buvo galimybė pasinaudoti alternatyviomis priemonėmis rezultatui pasiekti, tai net pačios efektyviausios priemonės nebus laikytinos efektyviomis, nors bus ir veiksmingos. Veiksmingumas, anot autoriaus, gali būti suprantamas dvejopai - ar teisė veiksminga apskritai, arba kaip atskirų teisės normų veiksmingumo vertinimas. Teisės veiksmingumą R. Šimašius vadina siektų ir pasiektų tikslų santykiu.⁵ Autorius nagrinėja įstatymo efektyvumo sąvoką bei prieina išvadą, kad jeigu įstatymo paskirtis - socialiniai tikslai, tai įstatymo efektyvumas gali būti įvardijamas kaip teisės naudingumas. Jeigu teisės efektyvumas matuotinas, ar ja buvo pasistūmėta prie siekiamo tikslo - įstatymo efektyvumas gali būti įvardijamas kaip teisės rezultatyvumas. Tokia sąvoka, anot autoriaus, gali būti naudojama matuojant santykį tarp siektų ir pasiektų tikslų. Tačiau galima daryti išvadą, kad ir įstatymų efektyvumas ir veiksmingumas parodo tam tikrą savitarpio poveikį. Socialinio veiksmingumo atveju - tai visuomenės bei suvereno (viešosios valdžios) savitarpio poveikis. Įstatymų tikslas - tenkinti socialinius interesus. Nesugebėjimas tenkinti visuomenės lūkesčių sukelia neigiamą reakciją bei skatina pokyčius teisėkūroje, priimant arba keičiant teisės aktus. Naujuose teisės aktuose,

⁴ Vancevičius S. *Teisės teorija*. Vilnius.2000, P., P.177

⁵ ŠIMAŠIUS, R. *Teisėkūra ir teisės socialinis veiksmingumas*. Jurisprudencija, t.54 (46), Vilnius 2004, P.63

tikimasi, kad bus atsižvelgta į nurodytus neigiamus veiksnius. Tokiu būdu išryškėja savitarpio poveikis.

Tiriant teisės socialinį veiksmingumą R.Šimašius išskiria visuomenę bei jos lūkesčius. Autorius pažymi, kad teisė - dinaminis reiškinys, kad teisė nuolat keičiasi, kaip ir visuomenė. Todėl būtina atkreipti dėmesį į visuomenėje vykstančius procesus, pasikeitimus.⁶ Panašiai rašo ir R. Bakševičienė⁷, teigianti, kad jeigu teisę suvokiame kaip tam tikrą formą ir galią turinčių socialinių normų sistemą, tai teisės „tinkamumo“ vertinimas negali būti atskirtas nuo socialinių procesų, konkrečių visuomeninių situacijų. Tad teisėkūros subjektui, prieš imantis veiksmų, pirmiausiai būtina suvokti visuomenėje iškilusią problemą. Tai suponuoja, kad teisėkūros subjektas turi tinkamai išsiaiškinti problemą, jos mastą, atriboti atskirų individų tikslus nuo visuomenės tikslų bei lūkesčių. Teisėkūros subjektas taip pat turi tinkamai suformuluoti teisės tikslą, tai yra ko bus siekiama teisės norma, jos tikslus. Įvykdžius šiuos tikslus pradedame kalbėti apie efektyvią ir veiksmingą teisėkūrą. Apibendrinant galima teigti, kad darbo rėmuose bus naudojama teisės veiksmingumo sąvoka. Siektų ir pasiektų tikslų santykis autoriaus nuomone, visuomenei yra svarbesnis rodmuo nei teisės efektyvumas, kurį galima įvardyti teisės ekonomiškumu.

Taigi, apskritai, kaip bepažiūrėtume, galima tvirtinti, kad visuomenė, jos lūkesčiai ir teisėkūra - neatskiriami. Matytinas glaudus jų ryšys. Teisėkūra net gali būti įvardijama kaip tam tikras visuomenės lūkesčių atspindys, kuris gali būti siejamas su visuomenės gėriu. Apibendrinant darytina išvada, kad, autoriaus nuomone, teisėkūros sąvoka vertintina plačiau nei įstatymų leidyba, bei sietina su visuomenės lūkesčiais.

1.1 Teisėkūros siauroji ir plačioji prasmės

Pasak teisėtyrininko konstitucionalisto Petro Ragauskio : „Plačiąja prasme teisėkūrą arba teisės kūrimą, reikėtų suprasti kaip visos teisės sistemos, jos struktūrinių dalių (teisės idėjų, doktrinos, tradicijų, įstatymų ir kitų teisės norminių aktų, jų realizavimo praktikos, teisinių santykių, teisinės etikos ir kt.) kūrimo bei formavimo procesą apskritai.“ Plačioji

⁶ Ten pat

⁷ Bakševičienė R. *Teisės vertinimo suvokimas Lietuvoje: istorinės prieigos, šiandieninė situacija, ateities gairės* . Teisė. 2004. Nr.50. P. 17-25.

teisėkūros prasmė išeina už formaliosios, siaurosios teisėkūros ribų. Tokiu būdu teisėkūra apima ne tik įstatymų leidybą, tačiau, pavyzdžiui, ir teismų darbo vaisius, teisinių idėjų formavimą ir išreiškimą, konsultavimąsi su visuomene. Prisiminus A. Vaišvilos idėjas, teisėkūra plačiaja prasme apimtų ir visuomenės teisių realizavimą. Sutinkant su platesne teisėkūros sąvoka, o būtent dėl to, jog į teisėkūrą reikėtų įtraukti taip pat ir teisės idėjas, jų atsiradimą, ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose galima išvelgti tokių idėjų įgyvendinimą. Pavyzdžiui Seimo Statute įtvirtintas suinteresuoto asmens ar asmenų grupės kreipimasis į Seimo narį⁸, suinteresuotų asmenų pasiūlymai, Seimo paskirtiems komitetams⁹. Taip pat Seimo Statute įtvirtinta galimybė įstatymų projekto svarstymo posėdyje dalyvauti suinteresuotų visuomenės organizacijų atstovams, o posėdžio pirmininkui leidus, jiems gali būti suteiktas žodis¹⁰. Sudarant teisės aktų projektus Teisėkūros pagrindų įstatymas, siekiant, kad suinteresuoti visuomenės nariai pateiktų pasiūlymų bei pastabų, įtvirtina konsultavimosi su visuomene institutą¹¹. Minėtas įstatymas taip pat tiesiogiai įtvirtina asmenų ar jų grupių galimybę elektroniniu būdu teikti pasiūlymus dėl rengiamo teisės akto.¹² Kai buvo konsultuotasi su visuomene, konsultavimosi įvertinti rezultatai turi būti pateikti teisės aktą priimančiam subjektui.¹³ Visuomenės teisių (lūkesčių) realizavimas kaip plačiosios teisėkūros dalis išvelgtina ir Vyriausybės įstatyme. Jame reglamentuojama, jog gali būti sudaromi komitetai ir komisijos. Vyriausybės komisijos gali būti sudaromos iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, asociacijų, mokslo ir studijų institucijų atstovų, nepriklausomų

8 Lietuvos Respublikos Seimo statutas. 12 straipsnis. Valstybės žinios, 1994-02-25, Nr. 15-249 Galiojanti redakcija nuo 2018-01-01.

9 Lietuvos Respublikos Seimo statutas. 54,58,60,62,63,64,65 straipsniai. Valstybės žinios, 1994-02-25, Nr. 15-249. Galiojant redakcija nuo 2018-01-01. Suinteresuotų asmenų pasiūlymų laukiama taip pat dėl valstybės biudžeto projekto Seimo interneto svetainėje, po projekto pateikimo. Minėto statuto 172 straipsnis.

10 Lietuvos Respublikos Seimo statutas. 149 straipsnio 5d. Valstybės žinios, 1994-02-25, Nr. 15-249 Galiojant redakcija nuo 2018-01-01.

11 Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas. 2 straipsnio 2 dalyje reglamentuotas konsultavimosi su visuomene institutas, kuris apima teisės aktų projektų pateikimą visuomenei susipažinti, taip pat gautų asmenų pasiūlymų įvertinimą ir šio įvertinimo rezultatų paskelbimą

12 Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas .Valstybės žinios, 2012-09-22, Nr. 110-5564 Galiojanti redakcija nuo 2015-04-17 straipsnio 3d.

13 Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas.Valstybės žinios, 2012-09-22, Nr. 110-5564 17 straipsnio 5d.

ekspertų, prireikus ir kitų asmenų.¹⁴ Taip pat Ministras Pirmininkas gali sudaryti darbo grupes jo pavestoms užduotims atlikti. Šios darbo grupės gali būti sudaromos iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, asociacijų, mokslo ir studijų institucijų atstovų, nepriklausomų ekspertų, prireikus ir kitų asmenų.¹⁵ Taigi, suprantant teisėkūrą plačiaja prasme kaip visos teisinės sistemos ir jos struktūrinių dalių kūrimą, galima atrasti to atspindį teisės aktuose. Teisinės idėjos gimimas, kaip buvo minima anksčiau, jau reiškia teisėkūrą plačiaja prasme. Ji apima taip pat visuomenės lūkesčio, socialinio intereso išgryninimą, teisinės idėjos gimimą, išreiškimą bei suformulavimą.

Tačiau teisėkūra gali būti suprantamas ir siaurąja prasme. Teisėkūra siaurąja prasme siejama su norminių teisės aktų kūrimu, arba, dar galima sakyti - teisine technika. Galima teigti, jog siauroji teisėkūros prasmė ir įstatymų leidyba yra panašios. Negalima, žinoma, visiškai sutapatinti šių sąvokų, tačiau pagal savo prigimtį šios sąvokos giminingos. Straipsnyje „Lietuvos teisėkūros būklė ir perspektyvos“ bendra autoriai A. Dapšys ir P. Ragauskas siūlo teisėkūrą suprasti ne tik kaip įstatymų leidybą, tačiau taip pat ir kaip šių teisės aktų tvarkymą, sistemimą ir jų paskelbimą.¹⁶

Kaip minėta, teisėkūra gali būti apibūdinama siauriau ir siejama tik su įstatymų leidyba - „teisėkūra - tai procesas, kurio metu sukuriami, pakeičiami arba pripažįstami netekusiais galios teisės norminiai aktai(...) Jos paskirtis - kurti, leisti, panaikinti arba papildyti teisės norminius aktus“¹⁷ Teisėkūros pagrindų įstatyme teisėkūra suprantama kaip teisės kūrimo procesas, apimantis teisėkūros iniciatyvų pareiškimą, teisės aktų projektų rengimą, teisės aktų priėmimą, pasirašymą ir skelbimą.¹⁸

Autoriaus nuomone, sutiktina su jau minėto autoriaus P. Ragausko nuomone, jog teisėkūra tai visos teisės ar jos struktūrinių dalių formavimo praktika. Tokios idėjos atsispindi ir sociologinės teisės mokyklos pradmenyse. Sociologai teisę laiko gyvu, su visuomenę besivystančiu organizmu.¹⁹ Teisė siejama ir su visuomene, visuomenei

14 Vyriausybės įstatymas. Valstybės žinios, 1994-06-08, Nr. 43-772 Galiojanti redakcija 2018-03-05 27 straipsnio 5d

15 Vyriausybės įstatymas. 28 straipsnio 1d.

16 Dapšys A., Ragauskas P. *Lietuvos teisėkūros būklė ir perspektyvos*. Teisės problemos. 2000. Nr. 2. P. 40

17 BAUBLYS, L., BEINORAVIČIUS, D., KALUINA, K. Ir kt. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: Mes, 2012 P.356

18 Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas. 2 straipsnio 5d. Valstybės žinios, 2012-09-22, Nr. 110-5564 . Redakcija nuo 2015-04-01.

19 BAKŠEVIČIENĖ R. *Teisės socialumas*. Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai. Vilnius: Mykolo

priimtinomis nuostatomis. A. Vaišvila aiškindamas sociologinės teisės mokyklos nuostatas rašo, kad prieš tampant teisės norma iš pradžių formuojamas faktinis santykis²⁰. Šie faktiniai santykiai gali atsirasti įvairiose gyvenimo srityse. Teisės filosofas pateikia gamyklos pavyzdį : kiekviena gamykla turi savo vidaus taisykles, savo faktinę tvarką kuria visi vadovaujasi. A. Vaišvila šią tvarką vadina teise šalia valstybės. Tokios nuostatos primena tai, kaip formavosi pirmieji įstatymai. Pirmosios visuomenės taip pat turėjo susiformavusias tvarkas, nors ir nerašytines, tačiau individai jų laikėsi, o už jų nesilaikymą grėسė mažų mažiausiai visuomenės pasmerkimas. Vaizdžiai tariant „žodis tapo kūnu“ ir visuomenės formuotos nuostatos buvo kodifikuotos. Tad galima teigti, kad pirmieji įstatymai ir buvo tuomet visuomenei priimtos ir visuomenės formuotos nuostatos. Tačiau negalima tvirtinti, jog teisėkūra atsirado tik tada, kai pasirodė įstatymai. A. Vaišvilos nuomone teisė yra ne tai, kas užrašyta teisės normų aktuose, o tai, kas nusistovi žmonių santykių praktikoje jiems yra priimtina, ir todėl tokios praktikos laikomasi. Tad, apibendrinant mintį ir autoriaus teiginius galima daryti išvadą, jog pirmiausiai atsiranda faktiniai santykiai ir jų formuojama elgesio taisyklė, o tik vėliau - įstatymas, sankcionuojantis ir atitinkamai formuluojantis šią taisyklę.²¹ Darbo autoriaus nuomone, vadovaujantis platesniu požiūriu, į teisėkūrą turėtų būti įtraukta taip pat pradinės teisinės idėjos formavimasis. Tai procesas, kada visuomenės idėja tampa priimta, visuotinai pripažinta tvarka, kuri, galų gale, taps kodifikuota teisės norma. Tiriamojo darbo rėmuose galima tvirtinti, jog tinkamai apibrėžtas, formalizuotas ir išreikštas visuomenės lūkestis jau turi savyje teisėkūros pradmenų.

„Socialinio intereso siekis tapti visuomenine tvarka prasideda nuo to intereso performulavimo į teisinę idėjas - tam tikrą pageidaujamo elgesio projektą. Kad pajėgtų daryti realų poveikį žmonių elgesiui, šios idėjos projektas turi peržengti teisinės sąmonės ribas ir virsti teisės normomis. O tokio idėjų „perdirbimo“ į teisės normas procedūrų

Romerio universiteto Leidybos centras, 2011, nr. 3(2), p. 409-422. Darbe autorė teigia, kad teisė neatsiejamai susijusi su visuomene, jos raida. Autorė tvirtina, kad teisė yra „atskiros visuomenės ir bendros žmonijos raidos, jos kultūros atspindys bei padarinys“.

ŠIMAŠIUS, R. *Teisinis pliuralizmas*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2002 Darbe autorius teisės operatyvų prisitaikymą prie kintančių sąlygų laiko būtinumu teisei stabilumui.

²⁰ A. Vaišvila. *Teisės teorija*. Trečias leidimas. P. 90

²¹ Ten pat.

sistema ir yra teisėkūra.²² Pagrindžiant ši teiginį galima tvirtinti, jog išreikštas ir apibrėžtas visuomenės lūkestis formuoja visuomenės siekį paveikti teisę, įtvirtinti siekiamybę įstatyme. Tokį siekį jau galime pavadinti teisine idėja. Teisinė idėja perauga į teisinį siekį, o šis į teisinę kryptį.

Svarbu paminėti ir R. Latvelės disertacijoje pateiktą teisės sociologo E. Erlich gyvosios teisės koncepciją, pagal kurią teisė atsiranda iš visuomenės. Sociologas taisykles, kurių laikomasi socialiniame gyvenime vadina gyvąja, realiąja teise. Tokiu būdu svarstyta, jog jeigu teisė atsiranda visuomenėje, tada įstatymų leidėjo užduotis - ją atrasti ir sistematizuoti. „Įstatymų leidėjas ne sukuria naują elgesio normą, o ją tik atranda, fiksuoja po to, kai ji susiformavo žmonių santykių praktikoje.“²³ Tokią įstatymų leidėjo paiešką galima pavadinti siekiamybe įgyvendinti visuomenės lūkesčius, taip gali pasireikšti teisėkūros ir tautos lūkesčių savitarpio poveikis - visuomenė išgrynina turimą lūkestį, jį pateikia įstatymų leidėjui, o šis jį atranda bei formalizuoja.

Tad apibendrinant galima teigti, kad teisėkūrą galima suprasti dvejopai - plačiau ir siauriau. Darbo autoriui priimtinesnė teisėkūros platesnė prasmė. Vadovaujantis šia prasme teisėkūra apima taip pat teisinės idėjos susiformavimą bei atskleidimą, o vėliau ir patį realizavimą. Išreikšta teisinė idėja jau yra teisėkūros dalis. Kitais žodžiais tariant, visuomenės intereso performulavimas į teisinę idėją jau yra teisėkūra plačiąja prasme. Todėl darbe bus vadovujamasi plačiosios teisėkūros sąvoka ir sociologinės teisės mokyklos idėjomis.

1.2. Įstatymų leidyba

Kaip jau buvo rašyta, gali būti požiūris, kad įstatymų leidyba ir yra teisėkūra. Net jei taip, (o, jei ir suprantant plačiau) bene svarbiausias vaidmuo tenka parlamentui (Lietuvoje – Lietuvos Respublikos Seimui). Jis – įstatymų priėmėjas, tad ir teisės normų kūrėjas. Kita vertus, įstatymų leidyba nėra susijusi vien su parlamento darbu. Tai visos institucijos, ruošiančios projektus, teikiančios išvadas ir kt. Taigi įstatymų leidybos procese dalyvauja daug subjektų, kurių kiekvienas ar kurių grupės (darbo, profesinės-subkultūrinės) ar pavieniai asmenys gali turėti įtakos proceso eigai ir rezultatui.

²² A. Vaišvila. *Teisės teorija*. Trečias leidimas P. 177

²³ LATVELĖ, R. *Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę*: daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, 2010. p.194

Konstitucinis Teismas Savo 1993 metų lapkričio 8 dienos nutarime išaiškino, kas yra įstatymų leidybos procesas. „Tai visuma juridškai reikšmingų veiksmų, būtinų, kad būtų priimtas įstatymas ir atliekamų tam tikra griežta logine ir laiko seka. Visuotinai pripažintos yra šios pagrindinės įstatymų leidybos proceso stadijos : įstatymų leidybos iniciatyvos teisės realizavimas, įstatymo projekto svarstymas, projekto priėmimas, priimto įstatymo promulgavimas ir įsigaliojimas.“ Konstitucinis Teismas nutarime taip pat išskyrė ir įstatymų leidybos proceso stadijas ir pažymėjo, jog tik pasibaigus vienai stadijai nuosekliai prasideda kita stadija.²⁴ Literatūroje²⁵ išskiriamos dvi įstatymų leidybos stadijos :

1. Teisės akto projekto parengimas
2. Teisės akto priėmimas ir paskelbimas.²⁶

Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1993 m lapkričio 8d. nutarime²⁷ pripažįstama, kad įstatymų leidybos procesas prasideda iniciatyvos pareiškimu. Teismas pažymi, jog inicijuoti įstatymų leidybos procesą gali tik Konstitucijoje nurodyti subjektai, turintys tokią teisę. Šios teisės esmė ir paskirtis – inicijuoti įstatymų leidybos procesą. S.Vansevičius²⁸ teigia, kad teisėkūros nereikėtų suprasti siaurai. Autorius siūlo, kad iniciatyvos samprata apimtų teisę siūlyti įstatymų leidybos institucijai bet kurį klausimą, o ne vien įstatymo projektą. Manytina, kad autorius svarsto dėl visuomenės galimybės informuoti įstatymų leidybos instituciją dėl visuomenėje egzistuojančių problemų, piliečių lūkesčių. Teisėtyrininkas laiko svarbiu aspektu tai, kad jau pradinėje įstatymų leidybos stadijoje visuomenė turėtų balsą ir galėtų pasisakyti.²⁹

24 Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1993 m. lapkričio 8d nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai

25 BAUBLYS,L, BEINORAVIČIUS, D, KALUINA, K. Ir kt. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: Mes, 2012,VAIŠVILA,A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia,2009

26 Šios stadijos įtvirtintos taip pat Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatyme, Lietuvos Respublikos vyriausybės darbo reglamente.

27 Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1993 m. lapkričio 8d nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai

28 VANSEVIČIUS, S. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius:Jusutia, 2000 P. 180

29 Įdomu pabrėžti, kad Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatyme įtvirtinta būtinybė konsultuotis su visuomene yra neretai kritikuojama būtent dėl to, kad visuomenei suteikiama galimybė išsakyti nuomonę dėl jau sudaryto ir teisės aktų informacinėje sistemoje paskelbto teisės akto projekto. Teisėtyrininkas siūlo

Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatyme numatyta, kad rengiant teisės akto projektą jis turi būti rengiamas atsižvelgiant į to pačio įstatymo 3 straipsnyje įtvirtintus principus - tikslingumo, efektyvumo, proporcingumo, pagarbos asmens teisėms ir laisvėms, atvirumo ir skaidrumo, aiškumo ir sistemiškumo. Žinoma teisės aktas turi atitikti formai, struktūrai, turiniui ir kalbai keliamus reikalavimus. Svarbu pabrėžti, kad įstatymas jau šioje stadijoje numato, kad visi asmenys turi teisę teikti pasiūlymus projektui, kuris yra paskelbtas teisės aktų informacinėje sistemoje. Be to, įstatymas įtvirtina galimybę rengiant projektą sudaryti darbo grupes. Jos nariais gali būti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, nevyriausybinų organizacijų, mokslo ir studijų institucijų atstovai, atitinkamų sričių specialistai, kiti asmenys. Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamente numatyta, kad projektai rengiami vadovaujantis Teisėkūros pagrindų įstatymo ir Vyriausybės darbo reglamento nuostatomis. Reglamente nurodoma, kad teisės aktų informacinėje sistemoje skelbiamų teisės aktų projektų pastabas ir pasiūlymus per Reglamento terminus gali teikti visi suinteresuoti asmenys. Reglamente taip pat įtvirtinta, kad rašte, kuriuo teisės akto projektas teikiamas išvadoms gauti, turi būti nurodyta, be kita ko, ar numatomos konsultacijos su visuomene, per kokį terminą visuomenė gali teikti pastabas ir pasiūlymus. Taigi matytina, kad jau šioje pradinėje stadijoje turi būti atsižvelgiama į visuomenės teisės bei lūkesčius. Visuomenei sudarytos galimybės teikti pasiūlymus dėl teisės akto, bei kitais būdais daryti įtaką teisėkūrai.

Kita įstatymų leidybos stadija - įstatymų projekto svarstymas. Šioje stadijoje išklausoma suinteresuotų asmenų, ekspertų, valstybių ir visuomeninių organizacijų pastabų, kritikos, pasiūlymų. Kaip yra pasisakęs Konstitucinis Teismas, praktiškai ši teisė realizuojama pateikiant parlamentui konkretų įstatymo projektą arba raštu suformuluojant naują esminę idėją dėl įstatymų leidybos. Tinkamam subjektui pareiškus įstatymo sumanymą, įstatymų leidybos institucijos – parlamento pareiga yra pradėti svarstyti pateiktą projektą ar įstatymo sumanymo idėją.³⁰

Seimo Statute prieš tai išskiriama stadija - projekto registravimas. Tai stadija, kai įstatymų projektai yra pateikiami Seimui institucijų ir asmenų, kurie pagal Konstituciją

plėsti siaurosios teisėkūros pradinę stadiją į ją įtraukiant visuomenės siūlymus.

³⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1993 m. lapkričio 8d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“

turi įstatymų leidybos iniciatyvos teisę. Visi Seimui teikiami įstatymų projektai ir pasiūlymai registruojami ir skelbiami Seimo interneto svetainėje. Seimo kanceliarijos Teisės departamentas ir Europos teisės departamentas prie Teisingumo ministerijos pateikia savo išvadas dėl projekto. Vėliau įstatymo ar kito Seimo akto projektą (kuris gali būti teikiamas ir piliečių) Seimo posėdyje pateikia projekto iniciatorius (piliečių atstovas), trumpai apibūdindamas projektą ir atsakydamas į Seimo narių klausimus. Po registravimo etapo - minėtas projekto svarstymas. Seimo paskirtas komitetas ne vėliau kaip per savaitę savo posėdyje apsvaisto pasirengimą projektą nagrinėti komitete. Komitetas paskiria atsakingus komiteto narius, numatoma, kokių ekspertų nuomonės prireiks, numatoma iki kada komitetui suinteresuoti asmenys gali teikti pastabas bei pasiūlymus. Komitetas privalo taip pat Seimo interneto svetainėje paskelbti informaciją, iki kada komitete yra laukiama pasiūlymų ir pastabų iš suinteresuotų asmenų ir kaip galima susipažinti su įstatymo projekto tekstu. Pasibaigus laikui pateikti pastabas ir pasiūlymus dėl įstatymo projekto, iš suinteresuotų asmenų ir ekspertų gautos pastabos gali būti svarstomos pagrindinio komiteto klausymuose, kuriuose dalyvauti kviečiami visi pastabų ir pasiūlymų teikėjai. Ne vėliau kaip likus 4 darbo dienoms iki svarstymo Seimo posėdyje įstatymo projektas ir komiteto išvadų projektas turi būti apsvaistyti pagrindiniame komitete, į kurį gali būti pakviesti suinteresuotų valstybės institucijų, savivaldybių, politinių partijų ir organizacijų bei visuomeninių organizacijų atstovai. Ši įstatymų leidybos proceso stadija yra itin reikšminga nagrinėjamai temai, nes jos metu ir pasireiškia galimybė visuomenei daryti įtaką teisėkūrai. Šios stadijos metu asmenys gali daryti poveikį dalyvaudami išankstiniame svarstyme. Tad ši stadija reikalinga, be kita ko, sužinoti visuomenės nuomonę, atskirų visuomenės grupių idėjas ir lūkesčius. Šios stadijos metu yra puiki galimybė išviešinti sociumo problemas ir lūkesčius. Ši stadija pasižymi dvejopu lygmeniu - iš pradžių yra išankstinis svarstymas, jau aprašytas anksčiau.

Tolesnė oficialioji stadijos dalis - parlamente. Ši stadija vyksta pagal parlamento statutą. Jos metu taip pat svarbu atsižvelgti į pasiūlytas idėjas, išsakytą kritiką, pastabas. Kaip pasisakė Konstitucinis Teismas, - Šioje stadijoje parlamentarų dėl projekto pateiktos pastabos, pasiūlymai, pataisos ir papildymai yra svarbūs jo svarstymo stadijos elementai, tačiau jie negali būti traktuojami kaip įstatymų leidybos iniciatyva, nes ji jau buvo realizuota. Pasiūlymai, pataisos bei papildymai praktiškai teikiami iki pat įstatymo

priėmimo.

Kita stadija - įstatymo priėmimo ir tvirtinimo stadija. Svarstymo Seimo posėdyje metu aptariamas įstatymo projekto tikslingumas, koncepcija, pagrindinės projekto nuostatos ir principai, pateikiamos visos pagrindiniame komitete gautos įstatymų leidybos iniciatyvos teisę turinčių asmenų pataisos ir papildymai. Tvirtinimo, arba įstatymo projekto priėmimo seimo posėdyje stadijos metu balsuojama dėl konkrečių straipsnių priėmimo ar apskritai viso įstatymo priėmimo. Jeigu yra pateikta pataisų, siūlymų, svarstomas kiekvienas straipsnis, balsuojama taip pat dėl šių pataisų. Galima tvirtinti, jog šioje stadijoje visuomenės lūkesčių išraiška gali būti įvardijama tai, jog Seimo nariai atsižvelgia į visuomenės išsakytas pastabas bei pasiūlymus. Tokiu būdu pasireiškia savitarpio poveikis.

Paskutiniosios stadijos - valstybės vadovo pasirašymas ir akto paskelbimas/promulgavimas. Seimo Pirmininkas per 10 dienų nuo priėmimo patvirtina parašu Seimo priimto įstatymo teksto autentiškumą ir perduoda jį Respublikos Prezidentui pasirašyti. Kaip yra žinoma, Valstybės vadovui suteikta veto teisė - Prezidentas gali grąžinti Seimui pakartotinai svarstyti jo priimtą įstatymą.³¹ Teigtina, kad net ir šioje įstatymo priėmimo stadijoje gali pasireikšti visuomenės lūkesčiai. Prezidentas turi motyvuoti įstatymo grąžinimą bei atsižvelgti į tautos interesus. Valstybės vadovas gali net nesiimti jokių veiksmų (nepasirašyti tačiau ir negrąžinti) Tokiuose veiksmuose gali atsispindėti Tautos lūkesčiai. Plačiau apie tai bus kalbama darbo eigoje.

31 Tokia teisė reglamentuojama Konstitucijos 71 straipsnyje, Lietuvos Respublikos Seimo statuto 164 straipsnyje.

1.3. „Emocinė teisėkūra“

Visuomenės lūkesčiai neretai susiję su „emocine teisėkūra“³². Tai tokios situacijos, kai, dažniausiai įvykus sukrėtimui visuomenėje, reikalaujama pokyčių iš karto. Įstatymų leidybos institucijos pradeda veikti nedelsiant, neretai net sistemingai neišnagrinėjus visos esamos situacijos. Kaip taisyklė, tokie sukrėtimai yra susiję su smurtiniais nusikaltimais, smurtu prieš vaikus, nepilnamečių esą augančiu nusikalstamumu, susikaupusia įtampa visuomenėje.

Kaip pavyzdys pateiktina neseniai vykusį „Matuko reforma“. 2017m. Sausio 25d. Buvo mirtinai sumuštas ketverių metų vaikas - Matas. Tų pačių metų vasario 14d. Seime buvo surengta neeilinė sesija, kurios metu buvo svarstoma dėl vaiko teisių apsaugos tobulinimo³³. Įstatymu buvo siekiama uždrausti taikyti fizines bausmes bei apibrėžiamos pagrindinės smurto sąvokos - fizinis, psichologinis, seksualinis, nepriežiūra. Įdomų pabrėžti, kad vasario 13d. Seimo Pirmininkas prof. Viktoras Pranckietis paskelbė viešą laišką, kuriame ragino balsuoti, bei tai daryti atsakingai dėl vaiko teisių apsaugos projektų. Laiške taip pat matoma, kad Seimo Pirmininkas reaguoja į visuomenės emocijas.³⁴ Visuomenė savo emocijas ir iš jų kylančius lūkesčius demonstravo ne tik susitinkant su Seimo Pirmininku. Siekiant Seimui parodyti visuomenės susirūpinimą, NVO koalicija „Už vaiko teises“ inicijavo peticiją „Užtikrinkime saugią vaikystę kiekvienam vaikui!“ Peticija buvo reikalaujama :

32 Šis terminas darbo sferoje vartojamas kaip procesas, kurį skatina daugiausiai sukrėtimai, nelaimės. Tai procesas, kada visuomenė reikalauja nedelsiant imtis veiksmų ir priimti teisės aktų pakeitimus, neretai net neanalizuojant tikrosios situacijos. Darbo sferoje kalbant apie emocinę teisėkūrą remiamasi daugiausiai kognityvinės teorijos nuostatomis. Ši teorija aiškina kaip susijusios žmonių mintys, emocijos, bei kokią įtaką turi žmogaus emocijos bei patyrimai jo priimamiems sprendimams. Šios teorijos pagrindus padėjo vokiečių filosofas Gustav Fechner.

33 http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=15275&p_k=1&p_a=sale_fakt_pos&p_fakt_pos_id=501096

34 „Šiomis dienomis susitinku su socialiniais darbuotojais, jų stebimomis šeimomis, vaikais(...) Matau, kad po itin žiaurių pastarųjų dienų įvykių bendruomenės supratimas ir požiūris į vaikus bei tokias šeimas keičiasi, kyla noras padėti. Bendruomeniniai ryšiai gali labai daug, todėl noriu tikėti, kad jie stiprės. Visi privalome matyti šeimas, kurios šiuo metu dėl kokių nors priežasčių atsiskiria ar yra atskiriamos nuo bendruomenės. Tokioms šeimoms, ypač vaikams, reikia mūsų visų(...)Turime inicijuoti pokyčius. Vasario 14 dieną darykime viską, kas mūsų galioje, kad užkirstume kelią smurtui prieš vaikus. Atsakingai ruoškimės ir pavasario sesijai, kurios metu turėsime panaikinti vaiko teisių užtikrinimo formaliąsias spragas ir pereiti prie nuoseklaus programinio teisėkūros

darbo.“ http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=9562&p_k=1&p_t=169318

1. Priimti įstatymą, kuris apibrėžtų ir draustų visų rūšių smurtą prieš vaikus (fizinį smurtą, psichologinį smurtą, seksualinį smurtą ir nepriežiūrą), įskaitant fizines bausmes;
2. Užtikrinti pagalbą vaikams ir šeimoms esant poreikiui;
3. Užtikrinti, kad visi specialistai, dirbantys su vaikais ar šeima gebėtų atpažinti ir įvertinti smurto prieš vaikus riziką;
4. Užtikrinti koordinuotą institucijų atsaką į smurtą prieš vaikus ir tinkamos pagalbos vaikui ir šeimai suteikimą.³⁵

Peticija surinko 32284 parašus, bei buvo įteikta prieš pat posėdį. Visuomenė savo susirūpinimą vaiko teisių padėtimi reiškė ir neformaliais, simboliškais būdais - žmonės rinkosi uždegti žvakių, prie Lietuvos Respublikos Seimo buvo padėtas plakatas, kuriame buvo siekiama permainų vaikų apsaugos srityje. Posėdžio metu buvo pritarta įstatymų projektui.³⁶ 2017 m. spalio 28 d. Seime buvo pritarta Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo projektui. „Svarbiausios naujovės, kurios atsiras įgyvendint šio įstatymo nuostatas, – tai maksimali prevencija, institucijų darbo koordinacija, aukštesni reikalavimai specialistų kvalifikacijai, veiksmingesnė jų darbo kontrolė, didesnis specialistų skaičiaus įtraukimas į pagalbos šeimai teikimą, pagalbos vaikui organizavimas stiprinant darbą su tėvais(...)“³⁷ Svarbu paminėti, kad ministro išsakytos svarbiausios naujovės praktiškai žodis žodin atitinka „Užtikrinkime saugią vaikystę kiekvienam vaikui!“ peticijoje keliamus reikalavimus.

Tad manytina, kad teisėkūros procedūros buvo inicijuotos dėl sukrėtimo visuomenėje iššokusios tragedijos. Visuomenė formaliais (peticija, susitikimai su politikais, darbo grupės) ir neformaliais būdais įvardijo savo lūkesčius bei parodė nepasitenkinimą. Reaguodama į sociumo norus Valstybės įstatymų leidžiamoji institucija praktiškai nedelsiant pradėjo teisėkūros procedūrą. Kaip matytina iš naujojo vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo projekto, peticijos (išgryninta bei formaliai apibrėžta

35 http://manoteises.lt/peticija/saugi_vaikyste/

36 Seimo narių diskusijos metų A.Veryga pasakė iškalingą frazę: „Gaila, kad visuomenė imasi spręsti problemas tada, kada jina yra supurtoma, bet geriau dabar, negu vėl atidėti keliems metams ir susitaikyti su ta situacija, palikti status quo, tokią, kokią mes turime.“

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/524f3710f2be11e6be918a531b2126ab>

37

<https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/kukuraitis-siandien-legendine-diena-seimas-prite-naujos-kokybes-vaiko-teisiu-apsaugos-sistemos-ateiciai>

visuomenės lūkesčių išraiškos formos) reikalavimai buvo įgyvendinti praktiškai pažodžiui. Galima daryti išvadą, kad „Matuko reforma“ gerai iliustruoja tai, kaip visuomenės lūkesčiai gali turėti įtakos teisėkūrai, kaip sąveikauja teisėkūra ir socialinis interesas. Šiuo atveju socialiniu interesas buvo siekis, kad būtų užkirstas kelias tokių tragedijų pasikartojimui, atsakomybės sugriežtinimas už smurtą, padėti toms šeimoms, kurioms pagalba yra reikalinga. Manytina, kad šie siekiai buvo įgyvendinti.

Emocinės teisėkūros pavyzdžiu gali būti 2017 gruodžio 12d. Seimo priimtas 2018 metų valstybės biudžetas. Paminėtina, kad jame yra suplanuota, kad pirmą kartą valdžios sektoriaus pajamos viršys išlaidas.³⁸ Biudžete yra numatyti didesni atlyginimai medikams, mokytojams, mokslininkams, ugniagesiams ir kitų sektorių darbuotojams. Svarbu pabrėžti, kad prieš tai minėtų profesijų atstovai pareiškė savo lūkesčius valdžios institucijoms. Štai pavyzdžiui pedagogų profesinės sąjungos tuometiniam Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui Algirdui Butkevičiui bei tuometinei Švietimo ir mokslo ministrei Audronei Pitrėnienei 2015m. Lapkričio 16d. Įteikė reikalavimus³⁹, kuriose reikalavo, be kita ko, palaipsniui didinti pedagoginių darbuotojų atlygių koeficientus - reikalauta algų didinimo. Vasario 22 d. buvo pradėtas neterminuotas švietimo šakos streikas. Jis baigėsi kovo 3d, kai Lietuvos švietimo profesinė sąjunga pavišino reikalavimų ir pasiektų susitarimų palyginimą.⁴⁰ Galbūt įkvėpti pedagogų, savo reikalavimus pateikė ir medikai. 2017m. susikūręs⁴¹ medikų judėjimas Lietuvos Medikų Sąjūdis⁴² pradėjo reikalauti geresnių sąlygų medicinos darbuotojams. Vienu iš pagrindinių jų reikalavimų buvo pakelti sveikatos priežiūros sistemos darbuotojų atlyginimus iki vidutinio ES šalių atlyginimo. Pabrėžtina, kad tuo tikslu buvo inicijuota peticija⁴³. Peticijoje be reikalavimo nedelsiant padidinti visų sveikatos priežiūros sistemos

38 http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=119&p_k=1&p_t=253728

39 <http://www.lsdps.lt/images/reikalavimai.pdf>

40 Jame buvo išskirtas punktas „Dėl ilgalaikės pedagogų darbo Užmokesčio didinimo programos“ Nors, kaip nurodoma palyginime, formaliai šis reikalavimas nebuvo keliamas, tačiau valdančiųjų partijų politinė taryba įsipareigojo patvirtinti trejų metų ilgalaikę pedagogų darbo užmokesčio didinimo programą. Tokiu būdu pedagogai parodė savo lūkesčius valdžiai bei, galima daryti išvadą, kad padarė įtaką teisėkūrai - konkrečiai - valstybės biudžetui.

41 Terminas susikūręs vartojamas, nes medikai patys susibūrė į judėjimą, kuris rūpinasi medicinos darbuotojais, pacientais bei jų interesais.

42 <https://medikusajudis.lt/>

43 <http://peticijos.lt/visos/74520>

darbuotojų, įskaitant ir gydytojus rezidentus, atlyginimus, reikalaujama taip pat, kad visi su sveikatos priežiūra susiję įstatymų, įsakymų, nutarimų ir kitų teisės aktų projektai būtų rengiami su medicinos darbuotojų profesinėmis sąjungomis, organizacijomis ir skelbiami viešai. Peticija surinko 42900 parašų. Įdomų pabrėžti, kad nors ir nenurodydama konkrečių skaičių, kelti medikų algas skatino ir Lietuvos Respublikos Prezidentė⁴⁴ Tad matytina, kad ir medikų lūkesčių viešinimas daro įtaką teisėkūrai.⁴⁵

⁴⁴<http://lsveikata.lt/aktualijos/prezidente-palaiko-raginimus-kelti-algas-7450>;

<http://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/192848/prezidente-ragina-kelti-algas-medikams-bet-tiksliu-skaiciu-n-ekomentuoja>;

<http://www.diena.lt/naujienos/lietuva/politika/prezidente-sukvieta-aptarti-padeti-sveikatos-apsaugos-sektori-uje-836757>; <https://www.lzinios.lt/lzinios/lietuva/prezidente-ragina-kelti-algas-medikams/254028>

⁴⁵ Štai pavyzdžiui Seimo posėdyje, kuriame buvo svarstoma dėl Valstybės biudžeto projekto, Seimo nariai tiesiogiai įvardijo visuomenės, jos grupių lūkesčius bet kaip jie juos išreiškia.

II. Visuomenės samprata

Žodis „Visuomenė“ yra vienas iš pamatinių nagrinėjamoje temoje. Lietuvių kalbos žodynas visuomenę apibrėžia taip : „Istoriškai susidariusi visuma žmonių, kuriuos jungia gamybiniai santykiai: visuomenės sluoksniai“⁴⁶

Aristotelis tvirtino, jog žmogus - pilietinis gyvūnas.⁴⁷ Neišvengiamai individas gyvenime susidurs su kitais, jam teks bendrauti, pirmasis Lietuvos Respublikos teisingumo ministras Petras Leonas net tvirtina, kad žmogus niekada nebus vienas - jis visur ir visada gyvena šeimoje, giminėje, bendruomenėje, tautoje, o galų gale ir visuomenėje.⁴⁸

Pagrįsta manyti, jog visada buvo ir bus autorių teigiančių, jog visuomenė yra tik pramanas, metafora.⁴⁹ Tačiau, kaip nurodo teisėtyrininkas A Bakaveckas, jau Sokratas visuomenę suprato ne kaip chaotišką, betikslį žmonių susibūrimą, tačiau kaip „organišką skirtingų elementų darinį, iš kurių kiekvienas atlieka savo specifinius uždavinius“. Sutiktina su teisėtyrininko nuomone, kad Sokrato mokymuose išskirtinės vietos suteikimas darbo padalijimui skirtingiems žmonėms rodo, jog Sokratas padėjo pamatus valdžių padalijimo idėjai.⁵⁰ Be to, svarstyтина, jog Sokratas ne tik buvo vienas iš minėtos valdžių padalijimo idėjos pradininkų, tačiau ir suprato, jog visuomenė susideda iš skirtingų grupių, skirtingų sluoksnių. Kiekviena grupė skiriasi ir yra individuali. Skiriasi pagal įtaką, galimybes, gebėjimus ir kitas savybes. Manytina, jog tokios nuostatos atitinka stratifikavimo nuostatas. Dėl šios priežasties manytina, jog Sokrato idėjose išvelgiamos modernios pažiūros.

Tęsiant mintį apie visuomenės kaip darnų, iš skirtingų, tačiau unikalių elementų susidedantį darinį paminėtina, jog Petras Leonas yra gražiai apibūdinęs visuomenę. Mokslininkas ją lygina su laikrodžiu : jis veikia tik tada, kai „visos dalys tinkamai sujungtos“.⁵¹ Plėtojant šią puikią mintį galima pridurti, jog laikrodyje, kaip ir visuomenėje, visos dalys yra skirtingos, tačiau kiekviena iš jų yra reikalinga, būtina.

Autorius taip pat išskiria visuomenės bruožus, Leonas juos vadina ryšiais, jungiančiais

⁴⁶ <https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/V/visuomene>

⁴⁷ Aristotelis, *Politika*. Vilnius: Pradai, 1997.

⁴⁸ Leonas, P. *Raštai*, 2 tomas; Vilnius, Teisinės informacijos centras p. 56

⁴⁹ ŠLAPKAUSKAS, V. *Sociologinė pagalba kaip teisėkūros kokybę lemiantis veiksnys* p.56

⁵⁰ BAKAVECKAS, A. *Lietuvos vykdomoji valdžia*. Vilnius: Eugrimas, 2007, p.52

⁵¹ Leonas, P. *Raštai*, Tomas 2. Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2005 p. 56

visuomenę, tam tikrais panašumais :

- Aplinkos panašumai
- Rasės
- Auklėjimo ir kalbos
- Namų gyvenimo ir šeimos papročių
- Pažiūrų ir pasielgimų : Dorovės, tikybos, meno ir technikos.
- Teisės ir politinės tvarkos.

Petras Leonas pažymi, jog, kad būtų visuomenė nereikia, kad atsirastų visi išvardyti panašumai. Būtina tik, kad žmonės nesijaustų svetimi vieni kitiems. Tad žmonės turi suprasti, jog juos vienija tam tikri ryšiai. Suprantama, jog šie ryšiai negali susiformuoti per trumpą laiką. Kaip ir rašo Petras Leonas, šie ryšiai turi būti tam tikrą laiką išgyvenę, t.y. šie panašumai turi būti susiformavę istoriškai. Visuomenės nariai turi juos suprasti ir pripažinti, bei priimti juos kaip savo kultūros dalį, arba, kaip rašo Petras Leonas, kad jie sudarytų bendrą visuomenės narių tradiciją.⁵²

Tyrimo visapusiškumui svarbu taip pat paminėti Gabrielio Tardo mintis, aprašytas jau ne kartą minėto Petro Leono „Raštai 2 tomas“. Tardas buvo prancūzų sociologas, kriminalistas. Jis tyrinėjo žmonių ryšius, jų psichologiją. Jo manymu, visuomenė - yra ne kas kita, kaip iš atskirų individų sudarytas darinys. Šis darinys atsiranda, nes individai bando vienas kitą pamėgdžioti. Tai, anot autoriaus, būdinga ir ne tik gyvenimiškoms situacijoms, tačiau ir teisei, įstatymams : „Vieni kuria, išranda, veikia, o kiti stengiasi anuos pamėgdžioti“⁵³

Rene Vormsas teigia, kad visuomenė yra visur, kur yra žmonių - bent jau 2 individai, anot Vormso, jau yra visuomenė. Vormsas taikliai visuomenę lygina su biologine rūšimi, kuo labai primena Aristotelio tvirtinimą apie žmogaus buvimą socialiniu gyvūnu. Panašiai kaip ir biologinė rūšis, visuomenė turi savo unikalų būdą, vardą, istoriją, proto ir kūno savitumus. Kaip ir rūšis visuomenė turi savo valdžią, duoda individui kalbą idėjas, papročius, skiria jam vietą visuomenėje (darbą, vaidmenį), suteikia jam laisvės, suteikia jam galimybes, tačiau nustato ir konkrečius apribojimus. Autorius pažymi, jog visuomenė pergyvena individą - šiam mirus, ji atsinaujina kitais individais, nesustoja egzistavusi.

⁵² LEONAS, P. *Raštai*, Tomas 2. Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2005. P.56

⁵³ LEONAS, P. *Raštai*, Tomas 2. Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2005. P. 59

Vormsas taip pat akcentuoja, jog visuomenė suprantą jog yra visuomenė, kad ji yra saistoma tam tikru ryšiu. Visuomenės nariai ir visuomenės vadai veikia visuomenės vardu ir labui. Tad atsiranda narių tarpusavio atsakomybė.⁵⁴ Be to, kaip jau buvo rašyta nagrinėjant temą, sociumo nariai ne tik jaučia tarpusavio atsakomybę, tačiau ir save priskiria prie bendro vieneto - visuomenės.

Darbo sferoje bus laikytina, jog visuomenė - darinys, susidedantis iš skirtingų visuomenės sluoksnių, kuriuos vienija teritorija, panašios vertybės, ir supratimas, jog kiekvienas yra jos dalis.

2.1 Visuomenės grupės. Stratifikacija

Nagrinėjant visuomenę būtina suprasti, kad ji susideda iš įvairiausių grupių. Šios grupės turi unikalius sau bruožus, atitinkamai ir skirtingas ir galimybes daryti įtaką teisėkūrai. Todėl vertėtų paminėti ir socialinių grupių sampratą.

Nors terminas socialinė grupė yra vienas svarbiausių sociologijoje, mokslininkai iki šiol nesutaria dėl jos tikslaus apibrėžimo. Supratimas apie socialines grupes aptinkamas jau filosofo Platono darbuose. Platonas domėjosi visuomenės pasiskirstymu į grupes, taip pat nagrinėjo visuomenės darbo pasidalijimą, žmogaus vietą visuomenėje, kiekvieno asmens pareigas⁵⁵. Socialinės grupės sąvoką apibrėžė amerikiečių mokslininkas, profesorius, sociologas Robert K. Merton. Jis pasiūlė tokį aiškinimą : socialinė grupė - tai visuma žmonių, kurie sąveikauja tarpusavyje, supranta jog yra grupėje ir tai pripažįsta. Sociologas pridūrė, jog be šių požymių turi būti dar vienas - kiti asmenys turi laikyti juos grupe - kiti žmonės turi suprasti, jog ši visuma žmonių yra socialinė grupė. Petras Leonas pastebėjo trys dėsnius, jungiančius asmenis į grupes : kraujo giminystė, materialinių gėrybių dirbimas ir padalijimas bei dvasios ugdymas.⁵⁶ Prof. habil. dr. Valdas Pruskus išskiria⁵⁷ taip pat kitų mokslininkų siūlomus socialinės grupės bruožus:

- narių sąveikavimo reguliarumas,
- narių sąveiką struktūrizuoja padėtys ir vaidmenys,
- nariai laikosi panašių normų, tikslų ir vertybių,

⁵⁴ LEONAS, P. *Raštai*, Tomas 2. Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2005. P.60

⁵⁵ RICKEVIČIŪTĖ, K. *Platono filosofijos bruožai* Vilnius „Mintis" 1981

⁵⁶ LEONAS, P. *Raštai*, Tomas 2. Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2005 P.84

⁵⁷ PRUSKUS, V. *Sociologija: teorija ir praktika*. Vilnius, 2003

- narystė tampa kiekvieno nario socialinio tapatumo dalimi
- tarpusavio priklausomybė,
- jausmas, kad kiekvieno nario elgesys yra svarbus kitiems nariams,
- narystė arba „mes“ jausmas

Apibendrinant sutiktina su nuomone, jog socialinę grupę sudaro tam tikras skaičius žmonių, susijusių stabilia sąveika ir jaučiančių savo bendrumą (tos pačios vertybės, lūkesčiai, idealai).

Rūta Bakševičienė pažymi, kad Lietuvos įstatymų leidėjas atsižvelgia į atskiras visuomenės grupes, šį faktą iliustruoja tai, jog įstatymų leidėjas yra priėmęs ne vieną įstatymą skirtą reguliuoti ne tik socialinių grupių tarpusavio santykius, tačiau ir santykius su kitomis grupėmis.⁵⁸ Pavyzdžiui pateiktini Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymas, Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas, Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių įstatymas ir kiti. Sutiktina su autorės nuomone jog tokiu būdu Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas parodo šių grupių egzistavimo pripažinimą ir grupių išskirtinumą kitos visuomenės dalies požiūriu.

Nagrinėjant socialines grupes būtina paminėti stratifikacijos fenomeną. Prof. habil. dr. Valdas Pruskus išsamiai apibūdina šį reiškinį: „Akivaizdu, kad visuomenėje žmonės užima skirtingas padėtis ir nevienodai naudojami socialinėmis gėrybėmis. Taigi jie priklauso ir skirtingoms stratoms (lot. stratum – sluoksnis). Socialinė stratifikacija suvokiama kaip socialinių darinių egzistavimas vienoje ar kitoje visuomenėje. Petras Leonas taikliai bei vaizdžiai palygino visatą su visuomenę.⁵⁹ Autorius teigia, kad siekiant geriau pažinti visatos kūnus šie yra suskirstyti į rūšis, klasifikuoti, taip ir žmonės, bendrai gyvendami, sudaro įvairius junginius, kuriuos norint pažinti reikia pirmiausiai klasifikuoti, suskirstyti į rūšis. Socialinių darinių atstovai naudojami nevienodu valdžios ir materialinių vertybių, teisių, pareigų ir privilegijų bei prestižo turėjimo lygiu. Galima pasakyti ir taip: stratifikacija – tai socialinių padėčių hierarchija, kuri rodo nelygų turto, galios ir prestižo pasiskirstymą visuomenėje, ir kurios dėka ši nelygi padėtis perduodama iš kartos į kartą.“⁶⁰ V.Pruskaus nuomone, stratifikacija visuomenėje nėra vienoda: žmonės skirstomi

⁵⁸ BAKŠEVIČIENĖ, R. *Visuomenės dalijimosi į socialines grupes dėsningumų atspindys šiandieninėje. Lietuvos įstatymų leidyboje Teisė*, 2004, Nr. 52

⁵⁹ LEONAS, P. *Raštai*, Tomas 2. Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2005 P.427

⁶⁰ PRUSKUS, V. *Sociologija: teorija ir praktika*. Vilnius, 2003 P.50

į nelygias grupes pagal turtą, pajamas, prestižą ir socialinę galią. P.Leonas⁶¹ teigia, kad žmonių junginiai yra įvairiai rūšiuojami mokslininkų, tačiau turi kaip ir bendrumu, taip ir skirtumu. Autorius pateikia P.Sorokino kūrybingą būdą, kaip pažinti visuomenę. Jis siūlo visuomenę tirti kaip „margą, didelę žmonių jūrą, dalijamą į audinius; reikia įsižiūrėti, kaip iš tų audinių yra sudaryta žmonių jūra“⁶²

Galima tvirtinti, kad socialinė stratifikacija randa atspindį taip pat ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Kalbant apskritai, valstybės socialinė politika⁶³ yra orientuota į pagalbą įvairioms socialinėms grupėms, dažniausiai - patiriančioms socialinę riziką, socialinę atskirtį. Švietimas, sveikata, socialinė apsauga, darbo rinka, namų ūkių gyvenimo sąlygos, būstas, kultūra, sportas ir kitos - sritys, kurias apima socialinė politika.⁶⁴ Įgyvendinant šią politiką yra priimti įstatymo aktai, kuriuose ir atsispindi socialinė stratifikacija arba žmonių paskirstymas pagal grupes, stratas. Štai pavyzdžiui Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 6 straipsnyje išskiriami asmenys, draudžiami socialiniu draudimu dėl jų socialinio statuso ypatybių. Tai pavyzdžiui profesinių mokyklų mokiniai, aukštųjų mokyklų studentai ir asmenys, teritorinių darbo biržų siūsti profesiniam mokymui ar profesinei reabilitacijai, – jų profesinės veiklos praktikos įstaigoje ar įmonėje laikotarpiu, meno kūrėjai, gaunantys darbo užmokestį asmenys, esantys socialinės ir psichologinės reabilitacijos įstaigose, gaunantys darbo užmokestį nuteistieji laisvės atėmimu asmenys jų darbo laikotarpiu. Štai Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo tikslas - užtikrinti neįgaliųjų lygias teises ir galimybes visuomenėje. Siekiant užtikrinti kūrybingą, atvirą, pilietinę visuomenę ir kurti modernią valstybę, puoselėjančią nacionalinį tapatumą, užtikrinti scenos meno darbuotojų socialines garantijas sukurtas Lietuvos Respublikos profesionaliojo scenos meno įstatymas. Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymas įgyvendina jaunų žmonių (įstatymo 2 straipsnis nustato, kad jaunas žmogus - nuo 14 iki 29 metų) politiką. Įstatyme išskirtinas vienas iš jo tikslų - užtikrinti, kad

⁶¹ LEONAS, P. *Raštai*, Tomas 2. Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2005. P.427

⁶² Ten pat.

⁶³ „Socialinė politika – tai teisinių, organizacinių ir ekonominių priemonių visuma, skirta socialiai apginti šalies žmones, sudarant jiems sąlygas dirbti, kartu solidariai suteikiant paramą tiems asmenims, kurie dėl ne nuo jų priklausančių aplinkybių nepajėgia užtikrinti būtinų gyvenimo sąlygų, atitinkančių priimtus standartus.“ DAVULIS, G. *Socialinės politikos principai Europos Sąjungoje ir Lietuvoje*. Societal Innovations for Global Growth.2012, No. 1(1) ISSN 2335-2450

⁶⁴ Ten pat

kiekvienas jaunas žmogus turėtų lygias su kitais jaunais žmonėmis teises ir nebūtų diskriminuojamas dėl savo arba savo tėvų ar kitų jo atstovų pagal įstatymą lyties, amžiaus, tautybės, rasės, kalbos, tikėjimo, pažiūrų, socialinės, turtinės, šeiminės padėties, sveikatos būklės ar kokių nors kitų aplinkybių. Įvairiuose teisės aktuose draudžiama diskriminacija socialinės padėties, negalios, etninės priklausomybės, religijos ir kitais pagrindais.⁶⁵

2.2 Visuomenės lūkesčio samprata

Kaip ir daugelio sąvokų atveju, vyksta diskusijos dėl intereso arba lūkesčio sąvokos. Iki šiol nėra vieningos nuomonės, koks turėtų būti apibrėžimas. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas „lūkestį“ sieja su laukimu, viltimi, siekimu.⁶⁶ O štai Lietuvos Respublikos terminų bankas lūkestį apibūdina kaip būsimų įvykių nuojauta, nuo kurios priklauso individo orientacija ir elgesys. Įdomu pabrėžti, kad jame taip pat lūkestis pateikiamas kaip vienas iš socialinio vaidmens komponentų. Terminų banko lūkesčio apibrėžime sakoma, kad lūkestis nesąmoningai reguliuoja elgesį, nes yra laukiama būsimų įvykių, ir yra savotiškas nesąmoningas pasirengimas atlikti savo darbą. Tokiame apibrėžime matytina ir sociologijos mokslo įtaka.⁶⁷ Galima svarstyti, kad apibrėžime minimas pasirengimas

65 Pavyzdžiui Lietuvos Respublikos darbo kodekso 26 straipsnis draudžiantis diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, narystės politinėje partijoje ar asociacijoje, religijos, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas draudžiantis diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu. Diskriminavimas dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, religijos ar kitos grupinės priklausomybės yra net baudžiamas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso tvarka. Minėto kodekso 169 straipsnis nustato atsakomybę tiems, kas siekė žmonių grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų sutrukdyti lygiomis teisėmis su kitais dalyvauti politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, darbo ar kitoje veikloje arba suvaržyti tokios žmonių grupės ar jai priklausančio asmens teises ir laisves.

66 Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-02] Prieiga per internetą:

<http://www.lkz.lt/Visas.asp?zodis=I%C5%ABkestis&lns=-1&les=-1>; Integruotų lietuvių kalbos ir raštijos išteklių informacinė sistema [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-02] Prieiga per internetą:

<https://www.xn--ratija-ckb.lt/?act=search&word=http%253A%252F%252Fwww.lexinfo.net%252FImf%2523> Dabartinis_lt_zodynas.l%25C5%25ABkestis.LexicalEntry

Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-02] Prieiga per internetą: <http://lkiis.lki.lt/>

67 Lietuvos Respublikos terminų bankas.[interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-02] Prieiga per internetą: http://terminai.vlkk.lt/pls/tb/tb.view_help?p_sid=1936430&p_page_no=1

atlikti savo darbą yra taip pat ir pranašumo siekis. Doc. Dr. Albina Kepalaitė nurodo, jog tikslingas pranašumo siekis sudaro asmens raidos pagrindą. Šį pranašumo siekį galima pavadinti interesu, lūkesčiu. Šiam siekiui krypti suteikia bendrystės jausmas. Bendrystės jausmą Kepalaitė laiko jėga, kuri suteikia pranašumo siekiui krypti.⁶⁸ Bendrystės jausmas, buvimas sociume ne tik formuoja individo siekius, tačiau gali pakeisti jau esamus. Galima teigti, jog bendras interesas ir yra visuomenės lūkestis, arba dar kitaip - socialinis interesas. Todėl galima tvirtinti, kad visuomenės lūkestis gali būti suprantamas kaip visuomenės poreikis, interesas, siekis. „Poreikis gali būti suprantamas kaip tam tikroje gyvenimiškoje situacijoje subjekto suvokiamas, jaučiamas, patiriamas ko nors reikiamo trūkumas, taip pat kaip socialinis siekis (paskata) pašalinti tą trūkumą ir taip pagerinti savo gyvenimo sąlygas.“⁶⁹ Tad matome, kad sąvoka socialinis interesas (arba poreikis, siekis) yra giminingas visuomenės lūkesčiui, todėl darbo rėmuose sąvokos atskiriamos nebus.

Kalbant apie teisinę erdvę reikėtų pažymėti, kad, kaip nurodo E.Krivka, teisininkai interesą paprastai supranta kaip objektyvią būtinybę, teisės subjektų veiklos priežastį. Autoriaus manymu, interesas gali būti suprantamas taip pat kaip žmonių sąmonės elementas - subjektyvusis interesas, arba kaip socialinės žmonių būties reiškiny - objektyvusis interesas⁷⁰ Krivka straipsnyje pateikia intereso ir teisinio intereso sąvoką : Interesas, anot autoriaus, yra „objektyviai egzistuojantis socialinis poreikis.“ Jis taip pat prideda, kad suvoktas interesas pasireiškia kaip veikimo paskata. O teisinis interesas straipsnyje aiškinamas kaip „objektyviai egzistuojantis teisės saugomas ir teisėsaugos institucijų ginamas socialinis poreikis, kurį suformuoja socialinės sąlygos ir kuris patenkinamas teisinėmis priemonėmis.“ Šis apibrėžimas parodo, be kita ko, visuomenės lūkesčių ir teisėkūros savitarpio poveikį. Pabrėžtina, kad socialinio poreikio egzistavimas bei siekimas jį patenkinti teisinėmis priemonėmis jau gali būti pavadintas teisėkūra,

68 KEPALAITĖ, A. *Socialinio intereso ir susietumo samprata*. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-09] Prieiga per internetą:

[http://www.lipd.lt/public/straipsniai/socialinio_intereso_susietumo_ausm_samprata_adlerio_konferencija_08_galutinis\].pdf](http://www.lipd.lt/public/straipsniai/socialinio_intereso_susietumo_ausm_samprata_adlerio_konferencija_08_galutinis].pdf)

69 TRUMPULIS, U. *Žmogaus individualūs interesai kaip viešojo intereso pagrindas*. Socialinių mokslų studijos. ISSN 2029-2236. 2010., Nr. 6

70 KRIVKA, E. *Intereso problema civilinio proceso teisėje*. Jurisprudencija. 2007. T. 5(95).

plačiaja prasme. Todėl teigtina, kad socialinis poreikis yra paskata veikti teisėkūros subjektams. Pagrindžiant ši teiginį galima paminėti, kad jau minėtas teisės mokslininkas A.Vaišvila savo darbuose teisę apskritai suprato kaip socialinį interesą, paverstą visuotinai privalomo elgesio taisykle, skirta norminti žmonių elgesį, derinti priešingus interesus⁷¹ „Socialinis interesas yra asmenybės savybė, kartu su kitomis savybėmis rodanti individo sąryšį su jo aplinka.“⁷²

Manytina, kad jeigu įstatymo paskirtis - tenkinti socialinius interesus, tai visuomenės interesai atsispindi teisėje. O tai suponuoja išvadą, kad visuomenės lūkestį galima studijuoti, pažinti ir per teisės prizmę. R.Bakševičienė analizuoja visuomenės bei teisės glaudų ryšį bei nurodo, kad kiekvienoje visuomenėje egzistuoja tam tikra socialinė-norminė-kultūrinė terpė, kuri daro įtaką įstatymų leidėjui, teisėjui bei kitiems asmenims.⁷³ Teisės teoretikė pateikia nedidelio chuliganizmo⁷⁴ pavyzdį bei nurodo, kad teisės taikytojas turi suprasti, kas Lietuvos visuomenėje yra necenzūriniai gestai. Galima teigti, kad skirtingose visuomenėse toks suvokimas kardinaliai skiriasi. Autorė taip pat pateikia Baudžiamojo kodekso, baudžiamosios teisės reguliuojamus santykius, saugomas vertybes. Autorė baudžiamosios teisės pamatinius draudimus, tokius kaip draudimas atimti gyvybę ar sužaloti sveikatą vadina socialinės sistemos (visuomenės) ir teisės gyvavimo pamatu.⁷⁵ Darbo autoriaus nuomone, Baudžiamajame įstatyme taip pat matytinas ir socialinio intereso įgyvendinimas. Visuomenė siekia, kad nusikalstamas elgesys būtų baudžiamas, nusikaltę asmenys būtų nubaudžiami bei itin pavojingi nusikaltėliai izoliuoti nuo visuomenės bei resocializuoti. R.Bakševičienė pateikia taip pat

71 A.Vaišvila. *Teisės teorija*. Vilnius, 2000. p. 57

72 KEPALAITĖ, A PRIALGAUSKAITĖ, D. *Gyvenimo stiliaus ir socialinio intereso sąsajos*. Ugdymo psichologija. ISSN 1392-639X. 2007., Nr. 18,

73 BAKŠEVIČIENĖ R. *Teisės socialumas*. Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2011, nr. 3(2), p. 409-422. Autorė teigia, kad ši terpė gali daryti įtaką ir nebūtinai sąmoningai, tačiau nemaža dalimi lemia ir teisinio reguliavimo dalyko pasirinkimą, teisės formą bei turinį.

74 Dabar - Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 481 straipsnis - Nedidelis viešosios tvarkos pažeidimas. Tačiau autorės analizuojamas tuomet buvęs reguliavimas tyrimo kontekste nepasikeitė - Necenzūriniai žodžiai ar gestai viešosiose vietose, įžeidžiamas kibimas prie žmonių, kiti tyčiniai veiksmai, kuriais siekiama pažeisti viešąją tvarką ir žmonių rimtį

75 BAKŠEVIČIENĖ, R. *Kompromisai ir nekompromisai įgyvendinant teisinį socialinės (normų) sistemos reguliavimą Lietuvoje*. Teisė, 2013, t. 89, p. 7–19

įdomų viešosios sutarties pavyzdį - autorė aiškina, kad sutartyse yra ribojamas sutarties laisvės principas, o ribojimas susijęs būtent su visuomenės poreikiu. Autorė pateikia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus nutarties⁷⁶ ištrauką : „(...)Šios sutarčių rūšies atsiradimą lėmė aplinkybė, kad Lietuvos ūkyje veikia ne viena natūrali monopolija ir valstybei tenka specialiai reglamentuoti tam tikras ūkio šakas, kuriose nėra pakankamos konkurencijos“. Šioje nutartyje, kaip matome, teismas atsižvelgia į ekonominį-socialinį poreikį, vertiną esamą situaciją visuomenėje. Teisėtyrininkė pateikia dar vieną Aukščiausiojo Teismo poziciją⁷⁷ dėl sutarties laisvės ribojimo vartojimo sutartyse : „Esant vartojimo sutartiniams santykiams, sutarties laisvės principas ribojamas, įstatyme įtvirtinant griežtesnius, negu kitų sutarčių atveju, reikalavimus sutarties sąlygoms, taip atkuriant sugebėjimo derėtis požiūriu nelygiaverčių sutarties šalių interesų pusiausvyrą“ Šioje nutartyje, kaip nurodo autorė, teismas tiesiogiai pasisako, kas jam daro įtaką kaip institucijai vykdančiai teisingumą.

Kalbant apie visuomenės lūkestį arba socialinį poreikį vertėtų išskirti viešojo intereso sąvoką. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarime paaiškino, kas yra viešasis interesas - „viešuoju interesu laikytinas ne bet koks teisėtas asmens ar grupės asmenų interesas, o tik toks, kuris atspindi ir išreiškia pamatines visuomenės vertybes, kurias įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija; tai inter alia visuomenės atvirumas ir darna, teisingumas, asmens teisės ir laisvės, teisės viešpatavimas ir kt. Tai toks visuomenės ar jos dalies interesas, kurį valstybė, vykdydama savo funkcijas, yra konstituciškai įpareigota užtikrinti ir tenkinti(...)“ Teismas taip pat nurodo, kad kiekvieną kartą, kai kyla klausimas, ar tam tikras interesas laikytinas viešuoju, turi būti pagrindžiama, kad, nepatenkinus tam tikro asmens ar grupės asmenų intereso, būtų pažeistos ir tam tikros Konstitucijoje įtvirtintos, jos saugomos ir ginamos vertybės. Tokia yra Konstitucinio Teismo nuomonė dėl viešojo intereso - pamatines visuomenės vertybes atspindintis interesas. Viešojo intereso samprata bei pats Viešojo intereso institutas detaliam nagrinėjamas „Viešojo intereso atpažinimo problema Lietuvos teisėje: kriterijai ir

76 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo 7 d. nutartis c. b. UAB „ŽVC“ v. MG AB „Precizika“, Nr. 3K-3-90/2012, kat. 42.2;42.11.1.

77 Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga II//2010 m. lapkričio 19 d. AC-33-1 LAT Civilinė apžvalga. Teismų praktika, 2010, Nr. 33

prioritetai.“ monografijoje.⁷⁸ Joje autoriai teigia, kad toks viešojo intereso aiškinimas sudaro vertybinį viešojo intereso sampratos aiškinimo karkasą. Autoriai jį apibūdina kaip asmens ar grupės asmenų interesą, kuris atspindi ir išreiškia Konstitucijos įtvirtinamas, saugomas ir ginamas pamatines visuomenės vertybes. Teisėtyrininkai teigia, kad toks karkasas yra ne tik „teisinės, demokratinės, socialiai orientuotos valstybės, bet ir su jais susijusių principų – žmogaus teisių prioriteto, pilietinės visuomenės principo, teisingumo principo ir kitų konstitucinių principų karkasas“ Monografijoje atliktas tyrimas parodė, kad nagrinėtų sričių visų rūšių sankirtų atveju prioritetas teikiamas viešajam interesui, tokiu būdu pabrėžiant viešojo intereso ypatingą svarbą ir reikšmę. Tad Viešasis interesas - tai valstybės pripažintas ir ginamas visuomenės interesas, kurio įgyvendinimas yra viena iš svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų.⁷⁹ Garantuoti viešojo intereso įgyvendinimą yra valstybės konstitucinė priedermė.⁸⁰

Vertėtų paminėti taip pat Lietuvos Respublikos teismų sprendimuose dažnai minima teisėtų lūkesčių sąvoka. Teisėtų lūkesčių principas tai vienas iš teisinės valstybės principo elementų. Konstitucinis teismas ne kartą konstatavo⁸¹, kad principas neatsiejamai susijęs su teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principais. Teisėti lūkesčiai – tai asmens tikėjimas savo veiklos teisėtumu ir tikėjimasis gauti teisėtų rezultatų. Teisėti lūkesčiai – tai atitinkama teisėta veikimo priemonė, kurią taikant pagrįstai tikimasi teisėtos pasekmės. ⁸² Šis principas saugo asmens lūkestį, kad jis, įvykdęs įstatymo keliamus reikalavimus, veikdamas teisėtai, pasieks rezultatus, kurių teisėtai tikisi.

Teisėtais lūkesčiais negali būti abstrakti mintis. Principas visada turi būti grindžiamas viena iš Konvencijoje įtvirtintų teisių, o ši teisė privalo būti pakankamai reali pareiškėjo atžvilgiu. Ypač svarbu teisėtus lūkesčius grįsti realiomis teisėmis ar interesais

78 Beliūnienė L., Burnytė M., Kavoliūnaitė-Ragauskienė E., Krivka E., Lankauskas M., Latvelė R., Matulionytė R. *Viešojo intereso atpažinimo problema Lietuvos teisėje: kriterijai ir prioritetai*. Monografija. – Vilnius : Eugrimas, 2015. ISBN 978-609-437-288-9.

79 Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d, 2005 m. gegužės 13 d. nutarimai

80 2005 m. gegužės 13 d. Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“

81 Konstitucinio Teismo 2014 m. balandžio 14 d, 2014 m. spalio 8 d, 2014 m. spalio 30 d, 2015 m. gegužės 26 d, 2016 m. sausio 25 d ir kt. nutarimai.

82 PRANEVIČIENĖ, B. *Teisėtų lūkesčių principo samprata ir teisėtų lūkesčių apsaugos modeliai Europos Sąjungos administracinėje erdvėje*. Jurisprudencija. ISSN 1392-6195. 2007, Nr. 6 (96)

arba realia galimybe šias teises įgyti ateityje.⁸³ Konstitucinis Teismas nutarime⁸⁴ išaiškino, kad šis principas suponuoja ne tik valstybės, taip pat valstybės valdžią įgyvendinančių bei kitų valstybės institucijų pareigą laikytis valstybės prisiimtų įsipareigojimų, tačiau ir įtvirtina įgytų teisių apsaugą, t. y. asmenys turi teisę pagrįstai tikėtis, kad jų pagal galiojančius įstatymus ar kitus teisės aktus, neprieštaraujančius Konstitucijai, įgytos teisės bus išlaikytos nustatyta laiką ir galės būti realiai įgyvendinamos.

Panašiai kaip ir viešasis interesas, asmens teisėti lūkesčiai turi konstitucinės vertybės statusą. Teigtina, kad teisėti lūkesčiai yra viešojo intereso dalimi, todėl negali būti tarpusavyje priešinami.⁸⁵ Šie teiginiai rodo teisėtų lūkesčių principo svarbą. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad teisėtų lūkesčių principas - tai užtikrinimas, kad asmuo, įvykdęs teisėtus įstatymo reikalavimus gali tikėtis atitinkamo rezultato. Principas taip pat suponuoja teisių apsaugą, kad įgytos teisės bus realiai įgyvendinamos. Šie lūkesčiai turi būti apibrėžti, reglamentuoti įstatymo. Šis lūkestis, priešingai nei visuomenės lūkestis, negali būti tik abstrakti viltis, nekonkrečiai apibrėžtas asmens poreikis.

Visgi, visuomenės lūkestis, viešasis interesas ar teisėtas lūkestis atspindi visuomenės ir viešosios valdžios ryšį (santykį), taigi ir santykį su teisėkūra. Apibendrinant visuomenės lūkesčio sąvoka galima tvirtinti, kad ši galėtų būti suprantama kaip socialinis interesas, poreikis, siekis. Šis poreikis gali būti įvardytas kaip pranašumo

83 GEDMINTAITĖ, A. *Teisėtų lūkesčių apsauga Europos žmogaus teisių teismo praktikoje*. TEISĖ 2014 91, ISSN 1392-1274

84 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. Nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų" 14 straipsnio (1993 m. sausio 12 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies bei šios dalies 5 punkto, 15, 20 ir 21 straipsnių (2002 m. sausio 15 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 2, 4, 5 ir 6 punktų, šio straipsnio 2 ir 4 dalių, 16 straipsnio 10 dalies, 20 straipsnio (2002 m. spalio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. sausio 17 d. nutarimo Nr. 27 "Dėl gyvenamųjų namų, būtinų valstybės reikmėms, išpirkimo" atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų" 14 straipsniui (1993 m. Sausio 12d. Redakcija)

85 GADEIKYTĖ, S. *Asmenų teisėtų lūkesčių problema ginant viešąjį interesą*. Teisės problemos. 2015. Nr. 1 (87) ISSN 1392-1592

siekis, kryptį kuriam nurodo bendrystės jausmas, arba supratimas, kad asmuo yra visuomenės narys. Iš teisinės pusės interesas suprantamas panašiai - tai objektyvi būtinybė, paskata veikti teisės subjektams. Tinkamai išreikštas, objektyviai egzistuojantis socialinis poreikis yra ginamas viešosios valdžios ir realizuojamas teisinėmis priemonėmis. Socialinių interesų įgyvendinimą galima nagrinėti ir per Lietuvos Respublikos teisės aktus, kuriuose atsispindi visuomenės lūkesčių realizavimas.

III. Konstituciniai teisėkūros subjektai ir visuomenės lūkesčiai

Šioje dalyje tiriamos temos kontekste siekiama iširti teisėkūros subjektus, kuriems Konstitucijos 68 straipsnis suteikia įstatymų leidybos iniciatyvos teisę. Svarbu taip pat apibrėžti kaip šie subjektai atsižvelgia į visuomenės lūkesčius, kaip pasireiškia visuomenės lūkesčių bei šių subjektų įstatymų leidybos tarpusavio poveikis. Šiuo tikslu šių subjektų veikla tirama pagal teisės aktų jiems suteiktus įgaliojimus, bei kaip visuomenė gali paveikti jų priimamus sprendimus. Siekiant geriau pažinti visuomenės ir šių subjektų savitarpio poveikį pateikiamos taip pat subjektų veiklos statistikos. Svarbu taip pat išskirti kaip visuomenė gali susipažinti su teisėkūros subjektų veikla. Pateiktini taip pat konkretūs visuomenės įtakos pavyzdžiai šių subjektų sprendimams.

3.1 Parlamentas

Nagrinėjant teisėkūrą neįmanoma neužsiminti apie parlamentą, nes „Parlamentas - įstatymų leidimo ir svarbiausias tautos atstovavimo organas, įteisinantis svarbiausius politinius ir ekonominius sprendimus. Demokratinis valdymas be parlamento - neįsivaizduojamas.“⁸⁶ „Seimas turi įstatymų leidybos teisę, jokiai kitai valstybės valdžios institucijai įstatymų leidyba nėra deleguojama(...) Seimo prerogatyva leisti įstatymus“ Įstatymai turi atitikti būtinus ir pagrįstus visuomenės interesus, tad Seimas būdamas Tautos atstovas, privalo atsižvelgti į žmonių poreikius. Visuomenė, savo ruožtu, dalyvaudama rinkimuose tiesiogiai išreiškia savo valią. Partijų programos pateikia ateities vizijas, kryptis, kuriomis bus siekiama dirbti, o sociumas renka sau labiausiai priimtinas nuostatas. Seimui suteikiama teisė spręsti svarbiausius valstybės klausimus ir kalbėti tautos vardu.⁸⁷ Seimui patikimas tautos atstovo vaidmuo. „Pagal Konstitucijos 55 straipsnio 1 dalį Seimo nariai yra Tautos atstovai. Taigi pagal Konstituciją Seimas yra Tautos atstovybė, per kurią Tauta vykdo aukščiausią suverenią galią.“⁸⁸ Leisdamas įstatymus Seimas turi atsižvelgti į visuomenės lūkesčius. Visuomenė pirmiausiai turi būti

⁸⁶ A. Junevičius, J. Matakas. *Valstybės pagrindai*. Kaunas: 1996 P.6

⁸⁷ Ten pat

⁸⁸ Oficialiosios Konstitucinės doktrinos nuostatos 2014-2016. Prieiga per internetą: <http://lrkt.lt/data/public/uploads/2017/05/2014-2016-1-skyrius.pdf>

informuojama dėl teisės aktų projektų, turi būti atsižvelgiama į visuomenės nuomonę.⁸⁹

Nors Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas reglamentuoja, kad teisėkūra turi būti vieša, tačiau Lietuvos Respublikos Seimo teisės aktų registras nurodo, kad nuo 2008 metų seime buvo teikiami 14237 įstatymų projektai. Tik 93 iš jų buvo teikiami derinti suinteresuotoms institucijoms ir visuomenei.⁹⁰ derinami šiuo metu.⁹¹ Matytina, kad tik maža dalis įstatymų projektų yra teikiama derinimui su visuomene. Be to, vertėtų pažymėti, kad ir pati visuomenė deramai nėra susipažinusi su informavimo sistema ir nežino, kur kreiptis. Štai Lietuvos Respublikos Pilietinės visuomenės instituto 2015 metais atliktas tyrimas⁹² parodė, kad gyventojai, kurie yra patys ieškoję informacijos apie viešųjų sprendimų priėmimą, daugiausiai jos ieškojo žiniasklaidoje (77 proc.), naudojami elektroninės demokratijos įrankiais ir interneto svetainėmis (56 proc.), taip pat nemažas skaičius gyventojų kreipėsi į draugus, kolegas, gimines (46 proc.)⁹³ Tokie rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad visuomenė nėra susipažinusi su visuomenės informavimo sistema, nors Lietuvos teisės aktai sudaro pagrindą žmonėms susipažinti su teisės aktų projektais, planuojamais sprendimais. Visuomenė gali susipažinti su įstatymų projektais internetinėje Teisės aktų registro svetainėje.⁹⁴ Taip pat Seimo puslapyje sudaryta galimybė susipažinti su naujausias įregistruotais teisės aktų projektais, su įsigaliojusiais įstatymais bei su kita naudinga informacija⁹⁵, tačiau gauti informaciją tiesiogiai visuomenė gali taip pat stebint Seimo posėdžius, kurių darbotvarkės bei svarstyti

⁸⁹ Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas 3 straipsnio 4d - teisėkūra turi būti vieša, teisėkūros sprendimai negali būti priimami visuomenei nežinant ir neturint galimybių dalyvauti

⁹⁰ O tai sudaro tik mažiau nei 1,3% visų teisės aktų projektų.

⁹¹ Oficiali Seimo teisės aktų projektų, dokumentų paieškos svetainė. Laikotarpis - nuo 2008-01-01 iki 2018-02-28.[interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-12] Prieiga per internetą:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/documentSearch/lt>.

⁹² Valdžios ir nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimo viešosios politikos sprendimų priėmimo procese stiprinimas.[interaktyvus.Žiūrėta 2018-04-10] Prieiga per internetą:

<http://www.civitas.lt/research/valdzios-ir-neyriausybinio-sektoriu-bendradarbiavimo-viesosios-politikos-sprendimu-priemimo-procese-stiprinimas/>

⁹³ Apklaustųjų buvo prašoma atsakyti, ar šalyje užtenka informacijos apie viešųjų sprendimų priėmimą: 35 proc. gyventojų teigė, kad jiems sunku pasakyti, nežino arba neatsakė į klausimą, 33 proc. teigė, kad informacijos yra per mažai, o 31 proc. – pakankamai arba per daug.

⁹⁴ www.e-tar.lt

⁹⁵ www.lrs.lt

projektai skelbiami viešai.⁹⁶ Kaip yra nurodoma Seimo Statute, atviri Seimo posėdžiai yra vieši.⁹⁷ Labai svarbu visuomenei kuo anksčiau teikti pasiūlymus bei pastebėjimus dėl įstatymų projekto, siekiant daryti jam įtaką. Seimo svetainėje įtvirtinta galimybė pastabas, pasiūlymus dėl konkretaus teisės akto projekto teikti tiesiogiai teisės aktų informacinėje sistemoje, arba tam specialiai skirtame Seimo elektroninių paslaugų puslapyje. Šiame puslapyje, be kita ko, galima pateikti taip pat peticijas, teisėkūros iniciatyvas bei parašyti laišką Seimui. Seimo kanceliarijos pateiktoje 2016m. Veiklos ataskaitoje nurodoma, kad vis daugiau žmonių kreipiasi į Seimą el. Paštu. Kanceliarijos duomenimis 70 proc. – Seimo kanceliarijos gautų laiškų buvo adresuoti Seimo nariams arba frakcijoms, apie 30 proc. – Seimui, jo vadovams. Ataskaitoje pateikiama, kad iš viso buvo gauta apie 13 tūkst. laiškų (12946) tačiau beveik pusėje, 48 %, buvo prašoma išspręsti konkrečias problemas ir tik 15 % (1765) buvo siekiama įstatymų tobulinimo, pateikiant pasiūlymus keisti ar papildyti įstatymus. Tad siekiama, kad visuomenė tokiu būdu išreikštų savo lūkesčius bei informuotų Seimą.

Apibendrinant matytina, kad Seimas, būdamas svarbiausiu Tautos atstovavimo ir įstatymų leidybos organu turi atsižvelgti į visuomenės lūkesčius, bei užtikrinti, kad teisėkūra būtų vieša ir prieinama visuomenei. Tačiau teisės aktų registro duomenimis, derinimui su visuomene teikiama tik 1,3% teisės aktų, o ir pati visuomenė nėra tinkamai susipažinusi su galimybe teikti pasiūlymus ir pastabas dėl teisės projektų, nors tam yra sukurtas atitinkamas teisinis reguliavimas.

Seimas, be Konstitucinių įgaliojimų teisėkūros srityje, yra Tautos atstovas. Šios institucijos nariai yra renkami piliečių, jiems atstovauja ir turi tenkinti jų lūkesčius, spręsti kylančias problemas.⁹⁸

96 Ten pat

97 Lietuvos Respublikos Seimo Statutas. 102 straipsnio 4d.

98 Konstitucijos 5 straipsnis nustato, kad valdžios institucijos tarnauja žmonėms. Tai gali patvirtinti taip pat Lietuvos Respublikos Seimo nario priesaikos tekstas, kuriame įtvirtinta, kad Seimo narys prisiekia tarnauti Tėvynei, demokratijai, Lietuvos žmonių gerovei. Seimas, kaip tautos atstovas privalo todėl privalo veikti Tautos ir Lietuvos valstybės interesais. Tą patvirtina Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d, 2005 m. sausio 19 d, 2006 m. balandžio 4 d, 2015 m. gruodžio 30 d nutarimai. Apie teisėtų lūkesčių svarbą Teismas taip pat yra ne kartą pasisakęs. Teisėti interesai ir lūkesčiai yra neatsiejami teisinės valstybės principo elementai, kas suponuoja suponuoja valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti asmenų teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius. Konstitucinio Teismo 2014 m. balandžio 14 d, 2014 m. gegužės 8 d, 2015 m. lapkričio 19 d 2016 m. vasario 2 d Nutarimai. Galima

3.2 Prezidentas

„Valstybės vadovas - asmuo, kuris formaliai yra valstybės priešakyje ir kaip visos valstybinės bendruomenės atstovas vykdo integruojančią veiklą“⁹⁹

Galima teigti, kad Prezidentas - tai tam tikras visuomenės moralinių nuostatų atspindys. Būdamas valstybės ir žmonių atstovas valstybės vadovas savyje įkūnija jį išrinkusios visuomenės moralines nuostatas, pažiūras ir įsitikinimus. Įgyvendindamas jam suteiktus įgaliojimus, Prezidentas gina jį išrinkusios bendruomenės idealus bei vertybės. Tai jis gali daryti dalyvaudamas įstatymų leidyboje bei pasinaudojant veto teise.

„(...) įstatymų leidybos procese, be Seimo, dalyvauja ir Respublikos Prezidentas: jis pasirašo ir skelbia Seimo priimtus įstatymus, taip pat turi santykinio veto teisę, t. y. teisę gražinti Seimui jo priimtą įstatymą iš naujo svarstyti.“¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 68 straipsnis be Seimo narių ir Vyriausybės, įstatymų leidybos iniciatyvos teisę suteikia taip pat ir Prezidentui. O Konstitucijos 85 straipsnis įteisina Respublikos Prezidentui aktų-dekretų leidimo galimybę. Teisę leisti dekretus Prezidentui suteikia taip pat Lietuvos Respublikos Prezidento įstatymo 9 straipsnis. Iš to išplaukia, kad Lietuvos Respublikos Prezidentas gali ir turi teisę ne tik rengti savo priimamų teisės aktų - dekretų projektus, tačiau taip pat rengti ir dekretu pateikti Seimui įstatymų, Seimo nutarimų projektus.¹⁰¹

Be abejonės labai svarbi Prezidento teisė - veto teisė. Konstitucinis Teismas šios teisės ypatumus išnagrinėjo 2002 m. birželio 19 d. nutarime. Teismas išaiškino, kad : „Respublikos Prezidentas <...> turi teisę nepasirašyti Seimo priimto įstatymo ir ne vėliau kaip per dešimt dienų po įteikimo jį motyvuotai gražinti Seimui pakartotinai svarstyti (Konstitucijos 71 straipsnio 1 dalis), t. y. turi atidedamojo veto teisę“ Svarbu paminėti, kad Respublikos Prezidentas, gražindamas įstatymą Seimui pakartotinai svarstyti, privalo

paminėti taip pat, kad Lietuvos Respublikos Seimo statuto 18 straipsnis draudžia Seimo nariui Seimo nario mandatą naudoti ne pagal paskirtį, t.y. ne Tautos, valstybės ir rinkėjų interesams.

⁹⁹ E.Šileikis, „Valstybes vadovo statusas: teoriniai ir praktiniai klausimai“; TEISĖ 2001 38 P.103

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. birželio 17 d. Seimo nutarimo „Dėl žemės reformos pagrindinių kryptių“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai

¹⁰¹ https://www.e-tar.lt/portal/staticContent.html?code=LEGAL_SYSTEM

vadovautis tautos gerovės, atsakingo valdymo, pilietiškumo, socialinės darnos, teisingumo, teisės viešpatavimo imperatyvais, kitomis Konstitucijoje įtvirtintomis, jos ginamomis ir saugomomis vertybėmis.¹⁰² Matome, kad tarp vertybių, kuriomis turi vadovautis Prezidentas gražindamas įstatymą Seimui paminėta taip pat tautos gerovė. Tai svarbu pabrėžti, nes net Prezidentui suteikiamoje veto teisėje gali atsispindėti visuomenės lūkesčių realizacija. Kaip teigia H.Šinkūnas ir R.Svetikaitė¹⁰³, „praktikoje yra pasitaikę atvejų, kai skirtingu laiku pareigas ėję valstybės vadovai, nenorėdami pasirašyti Seime priimto visuomenės nevienodai vertinamo įstatymo, tačiau stokodami teisinių argumentų gražinti jį Seimui pakartotinai svarstyti, nei promulguodavo Seimo priimto įstatymo, nei pasinaudodavo atidedamojo veto teise. Tokiu atveju, suėjus Konstitucijoje nustatytam dešimties dienų terminui, įstatymą pasirašydavo ir oficialiai paskelbdavo Seimo pirmininkas“ Kaip pavyzdį autoriai pateikia 2000 m. birželio 13 d. priimtą Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų 7, 11, 15 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą. Kaip teigia autoriai, pasigirdus nepritariančių nuomonių dėl įstatymo, tuometinis Prezidentas V. Adamkus šio įstatymo nepasirašė, bet ir nepasinaudojo atidedamojo veto teise. Tuomet Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Respublikos Prezidentas turi teisę ne vėliau kaip per dešimt dienų po Seimo priimto įstatymo įteikimo atlikti vieną iš šių teisinių veiksmų: arba pasirašyti ir oficialiai paskelbti Seimo priimtą įstatymą, arba motyvuotai jį gražinti Seimui pakartotinai svarstyti. Iš pateiktos informacijos galima daryti išvadą, kad net ir sprendamas dėl įstatymo gražinimo Seimui prezidentas atsižvelgia ne tik į vetuojamo įstatymo trūkumus, tačiau ir į visuomenės nuomonę dėl šio įstatymo.

E.Šileikis unikalų Prezidento statusą vadina „mišriąja“ ar „ketvirtąją“ valdžią.¹⁰⁴ Ši unikali ketvirtoji valdžia, autoriaus nuomone, siekia įgyvendinti visuomenės lūkesčius. Siekimo tiesiogiai paveikti teisėkūrą bei sužinoti ir įgyvendinti visuomenės lūkesčius

102 Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2008 m. vasario 22 d. Nutarimas, „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2007 m. spalio 31 d. dekreto nr. 1k-1143 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo priimto Lietuvos Respublikos asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymo gražinimo Lietuvos Respublikos Seimui pakartotinai svarstyti“ 2 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“

103 SVETIKAITĖ, R.; ŠINKŪNAS, H. *Respublikos Prezidento įgaliojimai įstatymų leidybos procese*

104 ŠILEIKIS, E. *Valstybės vadovo statusas: teoriniai ir praktiniai klausimai*; TEISĖ, 2001

pavyzdžiu gali būti 2016 priimtas naujasis Darbo kodeksas. Prezidentė rengė susitikimus su visuomenės grupių atstovais, pavyzdžiui Trišalėje taryboje dalyvaujančių darbdavių atstovais iš Lietuvos pramonininkų konfederacijos, Lietuvos darbdavių konfederacijos, Lietuvos profesinės sąjungos ir kitų. Į Prezidentę kreipėsi dvi dešimtys organizacijų ir daugybė fizinių asmenų, su prašymais dėl naujojo Darbo kodekso vetavimo.¹⁰⁵ Pokalbių metu buvo išsakyta dalyvių nuomonė, kad kai kurios Darbo kodekso nuostatos didina socialinį nesaugumą, atskirtį, kelia įtampą visuomenėje, gali tapti pretekstu emigruoti.

Prezidentė sukritikavo Darbo Kodeksą bei nurodė, kad, jeigu toks būtų priimtas, jį iš karto reikėtų pildyti. Prezidentė paminėjo ir Seimo narių pažadus visuomenei.¹⁰⁶ Kalbėdama apie Darbo kodeksą Prezidentė pasisakė ir apie visuomenės lūkesčių svarbą bei žmonių įtaką teisėkūroje: „Darant bet kokias reformas pirmiausia būtina žinoti, ko nori. Antra, įtikinti visuomenę ir su ja kalbėtis, girdėti, ką sako kiti. Tik radus konsensumą ir kompromisą eiti su rimtomis reformomis(...)“ valstybės vadovė taip pat suteikė išskirtinį dėmesį visuomenės pritarimui: „neradus pritarimo visuomenėje, visos reformos yra pasmerktos“¹⁰⁷ 2016 liepos 4d. Prezidentė vetavo Darbo kodeksą nurodydama, kad nebuvo atsižvelgta į visuomenės lūkesčius, bei kad toks Darbo kodeksas ignoravo net trišalėje taryboje pasiektus susitarimus. Valstybės vadovė nurodė, kad priėmus tokį Kodeksą būtų pamirštas darbuotojas ir socialinis jautrumas, didėtų socialinė atskirtis, augtų įtampa visuomenėje, būtų atverti nauji keliai šešėlinei ekonomikai ir skatinama emigracija.¹⁰⁸ Be to, Prezidentė Seimui pateikė 22 savo pasiūlymus, siekiant subalansuoti įstatymą. Tarp pasiūlymų buvo tokios nuostatos, kaip darbuotojo pripažinimas silpnesniaja darbo santykių šalimi, didesnės išmokos atleidžiamam darbuotojui, ilgesnės atostogos vienišiams tėvams, auginantiems vaiką iki 14 metų, arba neįgalų vaiką iki 18

105 Lietuvos Respublikos Prezidentūros 2016-06-30 pranešimas spaudai „Prezidentė susitiko su darbdavių ir profesinių sąjungų atstovais“ [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-03] Prieiga per internetą: <https://www.lrp.lt/lt/prezidente-susitiko-su-darbdaviu-ir-profesiniu-sajungu-atstovais/25547>

106 „Su Darbo kodeksu yra didelė problema, nes pažadai prieš rinkimus buvo vienokie, o dabar matome, kad Vyriausybė iš savo rankų ir Seimas iš politinių rankų atidavė Trišalei tarybai spręsti, o Trišalė taryba yra tik patariamasis organas politikams.“

107 „Prezidentė Vyriausybę kaltina arogancija, ragina taisyti Darbo kodeksą (papildytas)“ [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-03] Prieiga per internetą: <http://www.bns.lt/topic/1911/news/53156963/print/true/>

108 „Prezidentė vetavo Darbo kodeksą“ [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-03] Prieiga per internetą: <https://www.ziniuradijas.lt/laidos/dienos-klausimas/prezidente-vetavo-darbo-kodeksa?video=1>

metų, nepilnamečiams, neįgaliesiems ir kitos.

Apskritai kalbant Valstybės vadovė neretai pasisako apie visuomenės lūkesčius. Štai pavyzdžiui Prezidentė dalyvavo iniciatyvoje „Idėja Lietuvai“. Apie šią iniciatyvą kaip visuomenės lūkesčių viešinimo formą detaliau bus kalbama darbo eigoje. D.Grybauskaitė apibūdinama šios iniciatyvos svarbą pasisakė, kad žmonės patys pasakė, kas jiems svarbiausia ir kokią valstybę nori matyti ateityje. Viena iš krypčių, kuri buvo išrinkta visuomenės kaip (teisėkūros) idėja Lietuvai - „Mokytojas - prestižinė profesija iki 2025 metų.“ Prezidentė pasisakė dėl šios idėjos svarbos valstybės raidai bei nurodė, kad „žmonių pasirinkimas stiprinti mokytojo vaidmenį yra dar vienas įpareigojimas politikams kuo greičiau priimti esminius sprendimus švietimo pertvarkai įgyvendinti ir mokslo kokybei didinti.“¹⁰⁹ Tokiu būdu D.Grybauskaitė ne tik pripažino visuomenės išreikštą, suformuluotą lūkestį, tačiau ir paragino valdžios institucijas kuo greičiau imtis teisėkūros procedūrų siekiant įgyvendinti visuomenės lūkestį. Visuomenės lūkesčiai taip pat atsispindi ir D.Grybauskaitės 2017m. Metiniame pranešime. Jame Prezidentė paminėjo, jos žodžiais tariant, nekokybišką švietimą, žmonių augantį pasitikėjimą teismais, individualaus Konstitucinio skundo institutą kaip galimybę žmonėms aktyviau ginti savo konstitucines teises. Taip pat pranešime minimas perversmas vaistų rinkoje bei rekomendacijos Sveikatos apsaugos ministerijai nepasiduoti spaudimui siekiant kainų sumažinimo visuomenės naudai. Taip pat prezidentė įvardijo socialinę atskirtį kaip grėsmę valstybės stabilumui. Todėl galima daryti išvadą, kad Prezidento veikloje atsispindi visuomenės lūkesčius bei siekis juos įgyvendinti.¹¹⁰

3.3 Vyriausybė

Vyriausybės įgaliojimai yra apibrėžti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatyme bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamente. Konstitucijos 94 straipsnis nustato Vyriausybės įgaliojimus, tarp kurių pavyzdžiui, krašto reikalų tvarkymas, įstatymų vykdymas, Valstybės biudžeto rengimas ir

¹⁰⁹ Prezidentūros pranešimas spaudai „Tik išsilavinusi tauta yra laisva“ [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-09] Prieiga per internetą: <https://www.lrp.lt/lt/spaudos-centras/pranesimai-spaudai/29307>

¹¹⁰ Įdomu pabrėžti, kad, pasak Lietuvos Respublikos Seimo Parlamentinių tyrimų departamento tyrimo, daugiausiai teisės aktų projektų per savo veiklos kadenciją registravo būtent Respublikos Prezidentė D. Grybauskaitė. Jų Prezidentė iki 2018 balandžio 11d. Pateikė 146

kiti. Tačiau Vyriausybei dažniausiai priskiriamas vaidmuo - parlamentinės įstatymų leidybos įgyvendinimas. Per įstatymdavystės organą Vyriausybė įgyvendina svarbiausius įstatymų projektus. Vyriausybė vadovauja visam valstybės aparato darbui, taip pat priima sprendimus esminiais valstybės vidaus ir užsienio politikos klausimais.¹¹¹ „Vykdydama įstatymus ir Seimo nutarimus, Vyriausybė pati leidžia norminius ir individualius teisės aktus, užtikrina jų vykdymą. Kita vertus, Vyriausybei vykdant Konstitucijos jai priskirtas funkcijas, jos įgaliojimai gali priklausyti nuo šalies ekonominės bei socialinės būklės, sprendžiamų problemų ir daugelio kitų aplinkybių, kurioms pasikeitus gali keistis ir Vyriausybės įgaliojimų turinys bei apimtis.“¹¹²

Kalbant apie Vyriausybės ir visuomenės savitarpio santykius reikėtų pradėti nuo to, kad Vyriausybė turi informuoti gyventojus apie vykdomą veiklą. Tai reglamentuojama pavyzdžiui Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 5 straipsnio 5 dalyje. Visuomenę ministrai informuoja apie savo veiklą ministerijos interneto tinklalapyje, o esant galimybei, – ir per kitas visuomenės informavimo priemones arba susitikimuose su gyventojais.¹¹³ Tokie susitikimai reikalingi visuomenei viešinti problemas, svarstyti jų sprendimo būdus. Lietuvos Respublikos Vyriausybė pasidalino 3 susitikimais su rinkėjais, bei visuomenę labiausiai dominančiais klausimais¹¹⁴

¹¹¹ A.Junevičius, J.Matakas *Valstybės pagrindai*. Kaunas: 1996.

¹¹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1999 m. lapkričio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 8 straipsnio 2 ir 4 dalių, 9 straipsnio 1 dalies 4 punkto ir 4 dalies, 22 straipsnio 1 punkto, 24 straipsnio 2 dalies 5 bei 11 punktų, 26 straipsnio 3 dalies 7 punkto, 31 straipsnio 2, 4 dalių ir 6 dalies 2 punkto, 37 straipsnio 4 dalies, 45 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“

¹¹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas 5 straipsnio 4d.

¹¹⁴ 2013m. Vykusiame susitikime, kaip rašoma programoje, Į žemės ūkio ministrą piliečiai dažniausiai kreipėsi dėl nuosavybės teisių į žemę, mišką ir vandens telkinius atkūrimo, ūkininkavimo sąlygų, dėl valstybės išperkamos žemės, ES struktūrinių fondų paramos, skundė teritorinių žemėtvarkos skyrių priimtus sprendimus. Į socialinės apsaugos ir darbo ministrą šalies gyventojai kreipėsi dėl sunkmečiu sumažintų pensijų, valstybinių pensijų, pašalpų skyrimo, materialinės paramos bei socialinio būsto. Aplinkos ministras daugiausia klausimų sulaukė dėl atliekų deginimo gamyklos, atliekų rūšiovimo ir aplinkosaugos klausimų. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-09] Prieiga per internetą:

<https://lrv.lt/lt/naujienos/ministru-kabinetas-tesia-susitikimus-su-gyventojais-2>

2014m. Susitikimo programoje be 2013m. Metais išskirtų problemų, pateikiami klausimai socialinės apsaugos ir darbo ministrei – dėl sumažintų pensijų kompensavimo, dėl neįgalumo ir nedarbingumo nustatymo problemų, teisingumo ministrui – dėl teismų sprendimų, prokurorų, teisėjų advokatų darbo. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-09] Prieiga per internetą:

<https://lrv.lt/lt/naujienos/ministru-kabinetas-tesia-susitikimus-su-gyventojais>

Kalbant apie Vyriausybės ir visuomenės lūkesčių savitarpio poveikį reikėtų paminėti ir konsultavimosi su visuomene institutą. Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 7 straipsnis tiesiogiai įtvirtina konsultavimosi su visuomene būtinybę. Kaip nurodo minėto įstatymo 2 straipsnis, konsultavimosi su visuomene institutas - tai teisėkūros iniciatyvas pareiškiančių, teisės aktų projektus rengiančių, teisės aktus priimančių ir (ar) teisinio reguliavimo stebėseną atliekančių subjektų veiksmi, apimantys teisėkūros iniciatyvų, teisės aktų projektų pateikimą visuomenei susipažinti, informavimą apie atliekamą teisinio reguliavimo stebėseną. Tačiau autoriaus nuomone, nors šio straipsnio vienas iš tikslų ir yra sudaryti visuomenei galimybę daryti įtaką teisės akto projekto turiniui, tačiau straipsnyje numatyta galimybė visuomenei teikti pasiūlymus dėl Teisės aktų informacinėje sistemoje jau paskelbtų teisėkūros iniciatyvų ir teisės aktų projektų. Kitais žodžiais tariant, konsultacija prasideda tada, kai jau yra suformuotas įstatymo projektas ir visuomenei telieka pasisakyti dėl jo, arba tiesiog pasirinkti vieną iš siūlomų alternatyvų. Siekiant glaudesnio bendradarbiavimo su visuomene buvo prisijungta prie Atviros Vyriausybės partnerystės iniciatyvos, kuria siekiama, kad vyriausybė taptų atviresnė, atskaitingesnė ir labiau atitiktų piliečių poreikius. Viena iš iniciatyvos kryptų - visuomenės dalyvavimas viešojo valdymo procesuose, didesnė visuomenės įtaką teisėkūros sprendimams. Šio tikslo siekiant buvo sukurta speciali svetainė - E. Pilietis, kurioje galima kreiptis į Vyriausybės valdymo srities įstaigas, stebėti savo kreipinių nagrinėjimo eigą, elektroniniu būdu gauti atsakymus, dalyvauti viešosiose konsultacijose ir apklausose, teikti peticijas. Svetainėje nurodoma, kad svetainė - tiesioginis ryšys tarp Vyriausybės ir visuomenės. Portale galima tiesiogiai sužinoti apie planuojamus teisės aktus, sužinoti planuojamą teisinę kryptį, teikti pastabas.¹¹⁵ Tačiau nors ir yra sukurta patogesnė sistema reikšti siūlymus, tačiau nuo 2016m. (nuo pirmosios viešos konsultacijos) iki 2018 balandžio 1d. Puslapyje buvo paskelbtos tik 5 viešos konsultacijos. Galima teigti, kad nors ir konsultacijose nedalyvavo didelis skaičius

2015m. Problemos iš esmės nepakito - Dažniausiai kreiptasi dėl nuosavybės teisių atkūrimo į žemę, mišką, vandens telkinius, teismų darbo, sveikatos apsaugos įstaigų veiklos, kompensuojamųjų ir nekompensuojamųjų vaistų skyrimo, neįgalumo ir nedarbingumo nustatymo problemų, taip pat pensijų klausimais. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-09] Prieiga per internetą: <https://ministraspirmininkas.lrv.lt/lt/naujienos/ministru-kabinetas-tesia-susitikimus-su-gyventojais>

115 [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-09] Prieiga per internetą: <http://epilietis.lrv.lt/lt/>

visuomenės narių, tačiau jos buvo gana produktyvios.¹¹⁶ Pavyzdžiui Vyriausybė, atsižvelgusi į Visuomenės siekį mažinti alkoholinių gėrimų prieinamumą, drausti alkoholinių gėrimų reklamą ir inicijuoti teisės aktų pakeitimus siekiant sugriežtinti alkoholio kontrolės politiką, 2016 m. vasario 24 d. Seimui pateikė Alkoholio kontrolės įstatymo pataisas, kuriomis buvo siekiama sugriežtinti alkoholio prieinamumą ribojant prekybos laiką nuo 10 iki 22 val, uždrausti alkoholio reklamą mažmeninės prekybos ir viešojo maitinimo vietose.¹¹⁷

Apibendrinant galima teigti, kad nors ir visuomenės aktyvumas įgyvendinant Vyriausybės konsultavimosi su visuomenę institutą nėra didelis, tačiau yra produktyvus. Galimybė visuomenei reikšti savo nuomonę ne tik apie jau suformuluotą teisės akto projektą, tačiau ir teisinę kryptį, teisines idėjas, yra būtina, bei teoriškai ir praktiškai gali būti efektyvi. Manytina, kad mažas visuomenės narių aktyvumas nereiškia, kad visuomenė yra nesuinteresuota teisės aktais. Aktyvumą gali sąlygoti menkas informavimas¹¹⁸ Manytina, kad ateityje visuomenės aktyvumas tik augs, tačiau tam būtinas aktyvesnis visuomenės švietimas ir informavimas apie jau sukurtas galimybes dalyvauti teisėkūroje, teikti siūlymus bei pastabas.

Tęsiant apie visuomenės galimybės daryti įtaką teisei krypti¹¹⁹, vertėtų paminėti, kad į Vyriausybės įgaliojimus įeina rengti Valstybės pažangos strategiją ir teikti ją tvirtinti Seimui. Čia visuomenė gali tiesiogiai reikšti savo lūkesčius bei daryti įtaką teisėkūrai. 2012 m. gegužės 15 d. Parengta Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“¹²⁰. Joje teigiama, kad ši strategija yra parengta ir grindžiama žmonių siūlymais ir mintimis. Strategijos paskirtis - žadinti ir vienyti idėjas, kurių įgyvendinimas garantuotų visuomenės gerovę, piliečių orumą ir valstybės saugumą. Kitais žodžiais tariant paskirtį galima būtų įvardyti kaip procesų, tarp jų ir teisėkūros, inicijavimą, siekiant įgyvendinti

116 Daugiausiai gyventojų atsiliopė į konsultaciją dėl alkoholio vartojimo mažinimo priemonių. Tokių buvo 29. Tačiau pasiūlymų buvo net 73. Konsultacijoje dėl mokesčių ir socialinės sistemos tobulinimo pasiūlymus atsiuntė 11 asociacijų, įstaigų ir įvairių organizacijų. Pačių siūlymų buvo beveik 100, kaip nurodoma svetainėje.

117 Svarbu pabrėžti, kad svetainėje galima inicijuoti savo viešąją konsultaciją - portale sudaryta galimybė teikti pasiūlymus dėl naujų viešųjų konsultacijų.

118 Apie konsultacijas su visuomene skelbiama institucijos interneto svetainėje adresu www.lrv.lt

119 Teisinė kryptis - čia vartojama kaip būsimųjų teisės aktų „rodyklė“; kryptis, kuria vystysis teisė.

120 [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-10] Prieiga per internetą: <https://www.lietuva2030.lt/lt/apie-lietuva-2030>

tiesiogiai strategijoje išreikštus visuomenės lūkesčius. Formuojant strategiją plačiai įsitraukė visuomenė - įvairios visuomenės grupės aktyviai dalyvavo diskusijose, teikė pastabų ir pasiūlymų.¹²¹ Strategijos 2.4 punktą skamba taip : „Strategija yra pagrindinis ir svarbiausias ilgalaikis strateginis dokumentas, ji remiasi nacionalinio saugumo strategijos nuostatomis. Visos valstybės valdymo institucijos, nepaisant jų valdymo lygmens, prisidės prie strategijos įgyvendinimo – dinamiško ir visa apimančio proceso, skatinančio nuolat generuoti idėjas ir atlikti konkrečius darbus. 2.5 punktą numato, kad visuomenei bus nuolat atsiskaitoma už pasiektus rezultatus. Toks reglamentavimas leidžia suprasti, kad strategija yra ne tik simbolinis dokumentas, sukurtas siekiant imituoti valstybės valdžios institucijų ir visuomenės bendradarbiavimą, o labiau bendra vizija kaip turi atrodyti valstybė, kokia turi būti teisėkūra bei kokia kryptimi turi vystytis Lietuva. Autoriaus nuomone, visuomenės įsitraukimas į tokių valstybės pažangos strategijų formavimą yra labai teigiamas visuomenės ir valdžios bendradarbiavimo veiksnys. Pačioje strategijoje pateikiama bendra vizija, kaip Lietuva turėtų atrodyti 2030 metais. Joje pateikiamos tokios sąvokos kaip sumani visuomenė, sumani ekonomika ir sumanus valdymas.¹²² Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad pateiktos nuostatos yra visai neapibrėžtos ir kad jos neparodo nei tikrųjų visuomenės lūkesčių, nei kelio, kuriuo būtų siekiama įgyvendinti minėtas vizijas. Tačiau toliau strategijoje yra pateikiami konkretūs uždaviniai, iššūkiai, kuriuos būtina įveikti, norint pradėti realizuoti užsibrėžtus tikslus.¹²³

¹²¹ Lietuvos Respublikos Seimo 2012m. Gegužės 15d. nutarimas „Dėl Valstybės pažangos strategijos "Lietuvos pažangos strategija "Lietuva 2030" patvirtinimo“

¹²² Sumani visuomenė - tai laiminga visuomenė, kuri yra kiekvieno piliečio idėjoms, naujovėms ir iššūkiams atvira, solidari, savivaldi ir politiškai brandi. Sumani ekonomika - tai lanksti ir gebanti konkuruoti pasaulyje, aukštą pridėtinę vertę kurianti ekonomika, grindžiama žiniomis, inovacijomis, verslumu ir socialiniu atsakingumu bei „žaliuoju“ augimu, Na o sumanus valdymas - tai atviras ir skatinantis dalyvauti, rezultatyvus, atitinkantis visuomenės poreikius ir užtikrinantis geros kokybės paslaugas valdymas, kompetentinga ir priimanti kryptingus strateginius sprendimus valdžia.

¹²³ Pavyzdžiui įgyvendinant sumanios visuomenės viziją, bus siekiama bendrojo lavinimo sistemą orientuoti į kūrybiškumo, pilietiškumo ir lyderystės ugdymą, telkti visuomenės ir valdžios institucijų pastangas stiprinti visuomenės sveikatą: įgyvendinti alkoholio, tabako ir narkotikų vartojimo prevencijos priemonės, didinti visuomenės supratimą apie sveikos gyvensenos naudą. Ties šiuo punktu pažymėtina, kad neseniai vykę pakeitimai teisėkūros srityje parodo šio visuomenės lūkesčio įgyvendinimą. Taip pat paminėtinas strategijoje išskirtas teisėkūros iššūkis - bus siekiama plėsti bendruomenių savivaldą (suteikiant daugiau teisių mokyklų ir seniūnijų savivaldai), stiprinančią bendruomenių ir nevyriausybių organizacijų dalyvavimą viešajame gyvenime. Labai svarbus yra „Lietuva 2030“ punktą, reglamentuojantis, kad siekiant įgyvendinti sumanios visuomenės viziją, būtina bus mažinti socialinę atskirtį, kuriant ir

Apskritai kalbant Vyriausybės pažangos strategija „Lietuva 2030“ yra pavyzdžiu to, kaip visuomenė daro įtaką teisėkūrai.

Taip pat nagrinėjant Vyriausybę bei visuomenės lūkesčio įgyvendinimą reikėtų paminėti Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 28 straipsnį. Jame įtvirtintas darbo grupių institutas. Minėtas straipsnis leidžia Ministrui Pirmininkui sudaryti darbo grupes jo pavestoms užduotims atlikti. Šios grupės gali būti sudaromos iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, asociacijų, mokslo ir studijų institucijų atstovų, nepriklausomų ekspertų, prireikus ir kitų asmenų. Tad matytina, kad toks institutas leidžia visuomenės grupių atstovams informuoti Ministrą Pirmininką dėl esamos situacijos.¹²⁴

3.4 Tauta

Nagrinėjamos temos kontekste, be abejo, būtina paminėti visuomenę, tautą kaip vieną iš Konstitucijoje minimų įstatymų leidybos iniciatyvos teisę turinčių subjektų. Lietuvos Respublikos teisėkūroje tauta užima išskirtinę padėtį. Tai puikiai patvirtina Konstitucijos nuostata „Lietuvos valstybę kuria tauta. Suverenitetas priklauso tautai“. Galima tvirtinti, jog piliečiai ir yra valstybės pagrindas, ir tik nuo jos valios priklauso kitų teisėkūros subjektų atsiradimas.¹²⁵ Piliečių teisė dalyvauti savo valstybės gyvenime, viešuoju lygmeniu spręsti savo, piliečių reikalus šiandien pripažintina viena iš pagrindinių pilietinių teisių Lietuvos Respublikos Konstitucijos 2 straipsnis numato, kad Lietuvos valstybę kuria Tauta. Taip pat šis straipsnis Suverenitetą suteikia Tautai. Juozas

įgyvendinant nacionalines skurdo mažinimo programas. Šis punktas svarbus, nes socialinė atskirtis yra opi Lietuvos visuomenės problema. Įgyvendinant sumanios ekonomikos viziją siekiama supaprastinti verslo aplinką ir atsisakyti perteklinio, sudėtingo ir neskaidraus reguliavimo verslumą ir verslo plėtrą labiausiai ribojančiose srityse. Kitais žodžiais tariant - bus siekiama mažinti biurokratizmą. Sumanaus valdymo konkretūs uždaviniai atspindi visuomenės siekimą tapti efektyviu valdžios partneriu teisėkūros bei kitose srityse. Tą iliustruoja siekiai sudaryti realias galimybes viešąsias paslaugas teikti ne tik valdžios institucijoms, bet ir bendruomenėms, nevyriausybinėms organizacijoms ir privačiam sektoriui, bei siekis sukurti mechanizmus, padėsiančius piliečius ir kitas suinteresuotas grupes įtraukti į visuomenės poreikių nustatymą ir užtikrinti jų dalyvavimą konstruktyvaus dialogo forma visais sprendimų priėmimo lygmenimis. Darbe minimi tik keli konkretūs uždaviniai, parodantys tam tikrą kryptį, kuria bus siekiama tolygiai realizuoti „Lietuva 2030“ viziją.

124 Ištyrus svetainės <https://e-seimas.lrs.lt> viešą registrą matome, kad 2018m. Ministras Pirmininkas sudarė 6 darbo grupes.

125 BAUBLYS, L., BEINORAVIČIUS, D., KALUINA, K. Ir kt. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: Mes, 2012 P. 358

Galginaitis teisę apskritai vadina tautos istorijos, kultūros, socialinių vertybių, jų suvokimo koncentruota išraiška.¹²⁶

Jau minėtas Lietuvos Respublikos Konstitucijos Konstitucijos 33 straipsnis reglamentuoja Tautos teisės reikšti savo įsitikinimus bei lūkesčius. Straipsnyje Tautai laiduojama teisė kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, apskųsti jų sprendimus, taip pat įtvirtinta peticijos teisė. .

Literatūroje teisėtyrininkų daugiausiai aptariami piliečių dalyvavimo teisėkūroje būdai - referendumas, Konstitucijos 68 straipsnyje įtvirtinta įstatymų leidybos iniciatyvos teisė, peticijos teisė. Žinoma, galima diskutuoti, jog svarbesnis būdas Tautai reikšti savo nuomonę yra dalyvavimas rinkimuose, tačiau neretai pateikiamuose kandidatų, partijų programose pateikiami tik bendri, nekonkretūs siekiai, piešiamas idealus ateities variantas. Rinkimų metu svarbus valstybės fonas, situaciją, kurioje yra valstybė - socialinė, ekonominė, politinė padėtis. Žinoma svarbūs ir visuomenės lūkesčiai, tačiau nevertėtų pamiršti ir politinio aspekto rinkimu metu.

Galima paminėti ir kitus teisėkūros subjektus. Pavyzdžiui asmenys - fiziniai, juridiniai, įgyvendinantys savo tam tikras subjektines teises, sudarydami sutartis. A. Vaišvila pateikia teisėtai sudarytos sutarties nuostatą - teisėtai sudarytai ir galiojančiai sutarčiai įstatymas suteikia įstatymo galią. Išskirtinas taip pat vietos savivaldybės vaidmuo teisėkūroje. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas reglamentuoja vietos savivaldos funkcijas, veiklą. Įstatyme išskirti principai, kuriais vadovaujasi vietos savivaldos institucija. Jame paminėti tokie principai kaip jau minėtasis atstovaujamosios demokratijos, atsakingumo savivaldybės bendruomenei. Įstatyme taip pat reglamentuojamos privalomosios savivaldybės funkcijos. Jos vadinamos savarankiškomis. Be akivaizdžių savivaldybės viešojo administravimo funkcijų skiriamos tokios funkcijos kaip socialinių paslaugų planavimas ir teikimas, gyventojų bendrosios kultūros ugdymas ir etnokultūros puoselėjimas, dalyvavimas sprendžiant gyventojų užimtumo, kvalifikacijos įgijimo ir perkvalifikavimo klausimus, viešųjų ir sezoninių darbų organizavimas, kūno kultūros ir sporto plėtojimas, sąlygų verslo ir turizmo plėtrai

126 GALGINAITIS, J. *Teisinė sistema ir pagrindinės jos sistemos kaip lyginamosios teisėtyros objektas*. Teisė. ISSN 1392-1274. 2002

sudarymas ir šios veiklos skatinimas ir kitos. Paminėtina, jog Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 7 straipsnio 19 punktą nustato, jog savivaldybės padeda organizuojant įstatymų numatytus rinkimus ir referendumus. Nagrinėjamai temai taip pat labai svarbus 20 to pačio straipsnio punktas - Savivaldybės dalyvauja rengiant gyventojų apklausas ir kitokias įstatymų numatytas pilietines (gyventojų) iniciatyvas. Kitaip tariant savivaldybių pagalba yra sužinomi visuomenės lūkesčiai, viešinos pilietinės iniciatyvos.¹²⁷

Tad apibendinant galima teigti, kad visuomenė gali įgyvendinti savo lūkesčius ir daryti įtaką teisėkūrai ne tik Konstitucijoje įtvirtintomis galimybėmis, o būtent - referendumu, piliečių įstatymų leidybos iniciatyva, peticija, tačiau ir savivaldybės lygmeniu.

¹²⁷ Štai pavyzdžiui Vilniaus miesto savivaldybė internetinėje svetainėje pasidalino 104 peticijų idėjomis, surengė 38 apklausas. Taip pat svetainėje siūloma susipažinti su svarstomais teisės aktais, pateikti pasiūlymų. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-11] Prieiga per internetą: <http://www.vilnius.lt/index.php?319993784>

IV. Formalios visuomenės galimybės daryti įtaką teisėkūrai.

Įstatymas, reikalavimai

4.1 Referendumas

Kalbant apie visuomenės galimybės įtakoti teisėkūrą būtina pradėti nuo literatūroje dažnai aptariamojo referendumo instituto. Referendumas - vienas iš pagrindinių būdų piliečiams tiesiogiai dalyvauti valstybės valdyme. Referendumo institutas yra puikus būdas parodyti visuomenei savo lūkesčius. Kaip teigia A.Vaišvila, kai kuriose šalyse, kaip pavyzdžiui Austrija, Šveicarija, referendumas yra vadinamas „tautos balsavimu“.¹²⁸ Tokiu būdu pabrėžiama visuomenės įtaka. Taip pat toks pavadinimas leidžia suprasti, kad balsavimu referendume tauta tiesiogiai išreiškia savo valstybės viziją, pati, be pašalinių asmenų ar institucijų išreiškia savo valią. Teisėtyrininkas A.Vaišvila taip pat vienu iš pagrindinių referendumo požymių vadina tai, kad „referendumas yra tautos suverenių galių tiesioginis pareiškimas“.

Pabrėžtina, jog referendumo metu, siekiama realizuoti ne atskirų grupių lūkesčius, o visos visuomenės, kaip tam tikro darinio. Konstitucinio Teismo patvirtino šį teiginį teigdamas, kad referendumu negali būti sprendžiami tik tam tikroms savivaldybėms, teritorinėms ar kitokioms piliečių bendruomenėms aktualūs gyvenimo klausimai. Tad referendumu sprendžiami svarbiausi valstybės klausimai. Konstitucinis Teismas išaiškino, kurie klausimai negali būti sprendžiami referendumu: tai klausimai dėl Valstybės biudžeto bei to, kaip jis yra vykdomas. Šie įgaliojimai yra priskirtini Seimui.¹²⁹ Kitas klausimas, kurio negalima spręsti referendumu - tai taip pat Seimo kompetencijai priskiriamas Valstybinių mokesčių ir kitų privalomų mokėjimų klausimas - „(...)valstybinius mokesčius ir kitus privalomus mokėjimus nustato tik Seimas“ Paskutiniu metu klausimu, kuris yra nesprendžiamas referendumu - dėl Konstitucinių įstatymų, kurie taip pat yra Seimo prerogatyva.¹³⁰

Pagrindinis Lietuvos Respublikos įstatymas - Konstitucija įtvirtina Lietuvos

¹²⁸ A.Vaišvila. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2009, P. 223

¹²⁹ Teismas pažymėjo, kad „biudžetinė Seimo funkcija yra klasikinė ir viena svarbiausių demokratinės teisinės valstybės parlamento funkcijų“

¹³⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2014 liepos 11 d. Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai

visuomenei referendumo galimybę. Konstitucijos 4 straipsnis numato, kad aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus. Referendumas yra vienas iš būdų, kaip tauta gali tiesiogiai vykdyti savo suverenią galią. Konstitucijos 9 straipsnis pabrėžia šios galios svarbą ir nustato, kad referendumu sprendžiami svarbiausi valstybės bei Tautos gyvenimo klausimai. Šis straipsnis taip pat nustato procedūrinį reikalavimą - siekiant, kad būtų skelbiamas referendumas, jo turi reikalauti ne mažiau nei 300 tūkstančių piliečių, turinčių rinkimų teisę. Konstitucijos 69 straipsnis taip pat nustato, kad referendumu gali būti sprendžiami ne tik patys svarbiausi klausimai, tačiau ir taip pat sprendžiama dėl Lietuvos Respublikos įstatymų nuostatų priėmimo. Siekiant nustatyti tinkamą teisinį referendumo instituto reguliavimą ir įtvirtinti Konstitucinę referendumo teisę sukurtas specialus įstatymas - Lietuvos Respublikos Referendumo įstatymas. Šis įstatymas numato pagrindines referendumo įgyvendinimo nuostatas, referendumo rūšis, referendumo organizavimo tvarką, jo inicijavimą, paskelbimą bei vykdymą. Įstatymo 9 straipsnis nustato, kad inicijuoti referendumą be Tautos gali ir Seimas. Minėto straipsnio 2 dalis nustato pirmąjį reikalavimą Tautai inicijuoti referendumą - jo reikalauti turi mažiausiai 300 tūkstančių piliečių, turinčių rinkimų teisę, ši nuostata, kaip matome, pakartoja Konstitucinį reikalavimą. Įgyvendinant iniciatyvos teisę žmonės taip pat turi „išrinkti“ penkiolika piliečių, turinčių rinkimų teisę, kad būtų sudaryta referendumo iniciatyvinė grupė. Ši grupė derina pagrindinius referendumo klausimus, tokius kaip referendumo rūšis, referendumu siūlomo priimti sprendimo tekstas ir kitus referendumui svarbius klausimus. Ši grupė taip pat kaupia piliečių reikalavimus paskelbti referendumą t.y. Kaupia parašus, surašo baigiamąjį aktą ir kartu su piliečių reikalavimais perduoda jį Vyriausiajai rinkimų komisijai. Ji per 30 dienų nuo reikalavimų gavimo dienos patikrina ir suskaičiuoja piliečių parašų rinkimo lapuose piliečių parašus. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 liepos 11 d. Nutarime nurodoma, kad rengiant ir priimant teisės aktus, būtina juos derinti su Konstitucija. Be abejo, šios taisyklės turi laikytis ir piliečių grupė, reiškianti iniciatyvą surengti referendumą. Iš to kyla imperatyvas neteikti referendumui tokių galimų sprendimų, kurie neatitiktų iš Konstitucijos kylančių reikalavimų¹³¹

¹³¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2014 liepos 11 d. Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai

Nustačius, kad dokumentai atitinka įstatymo reikalavimus, komisija perduoda savo išvadą Seimui. Seimas, gavęs tinkamai įformintą grupės baigiamąjį aktą kartu su piliečių reikalavimais ir Vyriausiosios rinkimų komisijos išvadą, kad pateikti dokumentai atitinka įstatymą, sesijos metu artimiausiam Seimo posėdyje svarsto referendumo paskelbimo datos klausimą. Į šį posėdį yra kviečiami ir iniciatyvinės grupės nariai. Seimas per 1 mėnesį priima nutarimą dėl referendumo datos. Įdomu pabrėžti, jog net jeigu sudaryta ekspertų grupė padaro išvadą, kad piliečių reikalavime paskelbti referendumą teikiamas sprendimo tekstas gali neatitikti Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Seimas šią išvadą skelbia visuomenei, tačiau ši išvada negali būti pagrindas neskelbti referendumo.¹³² Labai svarbu paminėti griežtą įstatymo nuostatą - referendumas laikomas įvykusi, jeigu jame dalyvavo daugiau kaip pusė piliečių, turinčių rinkimų teisę ir įrašytų į rinkėjų sąrašus. Ši taisyklė, autoriaus nuomone, laikytina per griežta ir slopina piliečių aktyvumą inicijuojant referendumą. Svarstyta, kad 300 tūkstančių piliečių parašų reikalavimas savaime nėra praktiškai neįmanomas, tačiau reikalauja daug pastangų siekiant inicijuoti tiesioginio Tautos aukščiausios suverenios galios vykdymą. Tačiau toks reikalavimas gali būti laikytinas „saugikliu“ užkertančių kelią visuomenei piktnaudžiauti teisėmis. Tačiau tokie saugikliai, manytina, užkerta kelią ne tik piktnaudžiauti teisėmis, tačiau ir laisvai reikštis visuomenės teisinėms idėjoms, jų realizavimui. Nuo Nepriklausomybės atkūrimo Lietuvos Respublikoje buvo organizuota 12 referendumų. Tik 2 iš jų inicijuoti visuomenės - 1994m. rugpjūčio 27 Lietuvos Respublikos įstatymui „Dėl neteisėto privatizavimo, nuvertintų indėlių ir akcijų bei pažeistos teisėsaugos“ priimti ir 2014m. birželio 29 Privalomasis referendumas dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 9, 47 ir 147 straipsnių pakeitimo. Svarbu pabrėžti, kad 2014m vykusiame referendume buvo siekiama, be kita ko, pakeisti Konstitucijos 9 straipsnį, kuriame įtvirtinta, kad referendumas skelbiamas to reikalaujant 300 tūkst. Piliečių nuostata. Abu referendumai yra laikomi neįvykusiais. Pirmajame dalyvavo 36,89¹³³ o antrajame 17,49¹³⁴ procentų rinkimų teisę turinčių piliečių, tad abu referendumai laikomi neįvykusiais dėl per mažo

¹³² Toks reguliavimas įtvirtintas Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo 14 straipsnio 2d. Visgi paminėtina, kad pagal jau paminėtą Konstitucinio Teismo doktriną, rengiant ir priimant teisės aktus turi būti atsižvelgiama į Konstitucijos reikalavimus.

¹³³

http://www.vrk.lt/documents/10180/432567/2340_referendumai2012-06.pdf/84adb4dc-41c4-44c3-896d-2af437125d3

¹³⁴ http://www.vrk.lt/statiniai/puslapiai/2014_referendumas/output_lt/rinkimu_diena/index.html

rinkėjų aktyvumo, mažo jų skaičiaus. Kalbant apskritai, iš Lietuvos Respublikoje inicijuotų 12 referendumų įvyko tik penki - penkiose referendumuose dalyvavo pakankamas skaičius rinkėjų, kad jie būtų laikomi įvykusiais. Paskutiniosios referendumo iniciatyvos vyko 2014 balandžio 17d. ir 2016 balandžio 7d. Pirmuoju referendumu buvo siūloma, kad Lietuvos Respublikos savivaldybių merai būtų renkami tik tiesioginiuose rinkimuose be tarpininkų, o antruoju buvo siekiama sumažinti reikalingą skaičių parašų inicijuojant referendumą. Iniciatoriai siūlė vieną iš 2014m. Referendume pateiktų pasiūlymų: Iniciatoriai siekė pakeisti Konstitucijos 9 straipsnį ir jį išdėstyti taip: „Referendumas taip pat skelbiamas, jeigu jo reikalauja ne mažiau kaip 100 tūkstančių piliečių, turinčių rinkimų teisę“. Šios iniciatyvos nebuvo tikrintos Vyriausiosios rinkimų komisijos, nes trūko piliečių parašų. Pirmoji iniciatyva surinko 3 622 parašus, antroji - tik 860 piliečių parašų.¹³⁵ Iš šių duomenų matytina, kad referendumo institutas nėra plačiai įgyvendinamas Lietuvoje. 5 referendumai yra laikomi įvykusiais ir tik viename iš jų teikiamam siūlymui buvo pritarta. Matytinas visuomenės siekis pakeisti Konstitucijos 9 straipsnį, taip palengvinant referendumo inicijavimą. Autoriaus nuomone, būtina atsižvelgti į esamą demografinę situaciją¹³⁶ bei į visuomenės lūkesčius inicijuoti pakeitimus, siekiant gerinti referendumo institutą. Referendumas yra labai svarbus siekiant nustatyti realiusius visuomenės lūkesčius bei visuomenės Valstybės viziją, todėl manytina, kad švelnesnis įstatymų reguliavimas padėtų visuomenei lengviau įsitraukti į Valstybės kūrimą. Kalbant apie visuomenės lūkesčių nustatymą, reikėtų paminėti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 liepos 11 d. nutarime¹³⁷ pasisakymą dėl visuomenės lūkesčių tyrimo: „(...)Tik po referendumo arba tiesioginių visuotinių rinkimų galima konstatuoti, kokia yra Tautos valia konkrečiu klausimu.“ nutarime Konstitucinis Teismas taip pat teigia, kad „piliečių tiesioginis dalyvavimas valdant šalį yra ypač svarbi aukščiausios suverenios galios išraiška, todėl per referendumą turi būti nustatyta tikroji Tautos valia.“ Tačiau ta Teismo minėtoji tikroji Tautos valia - tai Teismo aprašyta būtinybė aiškiai bei neklaidinančiai suformuluoti referendumui teikiami klausimai. Darbo autoriaus nuomone, tai parodo ši Teismo citata: „(...) Per referendumą

¹³⁵ <http://www.vrk.lt/ankstesnes1>

¹³⁶ Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenimis 1990–2015 metais, dėl migracijos Lietuvos gyventojų sumažėjo daugiau nei 650 tūkstančių. 2018m. sausio 1-ąją Lietuvoje gyveno 2 mln. 810 tūkst. nuolatinių gyventojų, tai, palyginimui su 2017m, 37,8 tūkst. Gyventojų mažiau.

¹³⁷ <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta24/content>

turi būti nustatyta tikroji Tautos valia. Atsižvelgiant į tai, pažymėtina, kad referendumui teikiami svarbiausi valstybės bei Tautos gyvenimo klausimai turi būti tokie, dėl kurių galėtų būti nustatyta tikroji Tautos valia: inter alia jie turi būti suformuluoti aiškiai, neklaidinančiai.“ Darbo autorius drįsta teigti, kad teisingas bei aiškus klausimų suformulavimas sudaro prielaidas visuomenei tinkamai suprasti referendumo dalyką, tai yra - dėl ko yra balsuojama, tačiau ne visapusiškai suprasti visuomenės lūkestį, arba, kaip ji vadina Teismas, tikroji Tautos valia. Kaip pavyzdys pateiktinas 2003 metais vykęs referendumas dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje. Referendumo klausimas skambėjo taip: „Pritariu Lietuvos Respublikos narystei Europos Sąjungoje“ Klausimas išdėstytas aiškiai ir suprantamai, tačiau abejotina jog juo yra parodoma „Tikroji Tautos valia“. Žinoma galima diskutuoti, kad nustatyti visuomenės lūkestį iš esmės yra nelengva ir kad jo nustatymui reikalingi specialūs visuomenės tyrimai bei apklausos kurios ir pačios gali būti netikslios, tačiau galima svarstyti, kad Tauta turėjo daug lūkesčių su naryste Europos Sąjungoje, kurie tiesiogiai neatsispindi klausime. Pavyzdžiui - naujos įsidarbinimo galimybės susijusios su laisvu darbuotoju judėjimu sąjungoje, naujos galimybės verslui, finansinė parama, galimybė laisvai keliauti, nevaržomai kirsti sąjungos sienas, Lietuvos kaip Valstybės progresavimas, suklestėjimas. Darytina išvada, kad vien teisingas klausimo suformulavimas nereiškia, kad bus visapusiškai atskleistas visuomenės lūkestis, tikroji valia. Kalbant apskritai Teismo pavartotas terminas „Tikroji valia“ yra pats savaime ganėtinai kontraversiškas.

Darbo autoriui priimtinos teisėtyrininko S.Vansevičiaus idėjos, kad nustatyti referendumo dalyką yra ne vien procedūrinis, bet ir principinis klausimas. Autorius pažymi, yra būtina detaliai ir tiksliai išsiaiškinti gyventojų nuomonę tam tikru klausimu, nes, S.Vansevičiaus nuomone, tai stiprina demokratiją, teisėtumą ir konstitucingumą.¹³⁸ Manytina, kad gyventojų nuomonės nustatymas prieš referendumą gali sąlygoti jų realiųjų lūkesčių atskleidimą. Tam yra skirtos visuomenės apklausos, forumai, diskusijos. O tinkamai suformuluotas bei išreikštas referendumo klausimas, be abejo, yra būtinybe, tačiau vargu ar juo gali būti nustatyta „Tikroji valia“.

Tad apibendrinant galima teigti, kad Konstitucijoje įtvirtintą referendumo institutą galima pavadinti „Tautos balsu“. Juo yra įteisinama galimybė visuomenei dalyvauti

¹³⁸ Vansevičius S. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Jusutia, 2000

valstybės valdyme, spręsti svarbiausius Valstybės klausimus. Siekiant, kad būtų inicijuotas referendumas, jo turi reikalauti ne mažiau nei 300 tūkstančių piliečių, turinčių rinkimų teisę. Ši nuostata, autoriaus nuomone, yra per griežta ir apriboja referendumo taikymo aktyvumą.

4.2 Peticija

Peticija pripažintina lengvesne Tautos teisėkūros galių įgyvendinimo forma nei referendumas.

Peticijos nuostatas yra išaiškinęs Konstitucinis Teismas savo 2006 m. Sausio 26d. Nutarime¹³⁹: „Individualus ar kolektyvinis kreipimasis į viešosios valdžios institucijas, kuriame yra išdėstytas reikalavimas (siūlymas) spręsti tam tikrą ne tik pareiškėjui, bet ir visai visuomenei ar jos daliai svarbų klausimą, kai reikia pakeisti, papildyti ar pripažinti netekusiu galios galiojantį arba priimti naują teisės aktą.“ Tad iš tokio apibrėžimo galima daryti išvadą, kad peticija yra tiesioginis būdas visuomenei įgyvendinti savo lūkesčius. Toks būdas, autoriaus nuomone, vertintinas pozityviai. Pridurtina, kad peticija nėra vien deklaratyvi, teorinė teisių gynimo ir lūkesčių įgyvendinimo forma. To pagrindimui pateiktina Konstitucinio Teismo minėtoje nutartyje pateikta peticijos teisės samprata, kuri suponuoja tai, kad piliečio konstitucinė peticijos teisė yra laikoma įgyvendinta tada, kai atitinkamus įgaliojimus turinti viešosios valdžios institucija apsvarsto pateiktą peticiją ir priima sprendimą dėl peticijoje išdėstytų reikalavimų (siūlymų) tenkinimo ar netenkinimo. Tad matytina būtinybe viešosios valdžios institucijai apsvarstyti peticiją ir pateikti motyvuotą sprendimą. Tokia nuostata, leidžia tikėtis, kad į peticijoje keliamus reikalavimus bus tinkamai atsižvelgta.

Pagal savo esmę peticija yra panaši į skundą. G. Kalinauskas straipsnyje¹⁴⁰ pateikiamos E.Šileikio mintis, kurios padeda geriau suprasti peticiją bei atskirti ją nuo panašaus instituto - skundo. Anot autoriaus, skundas laikytinas siūlymu arba reikalavimu,

¹³⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. Sausio 26d Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos peticijų įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 10 straipsnio 4 dalies ir 16 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“

¹⁴⁰ [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-11] Prieiga per internetą:
https://www.mruni.eu/upload/iblock/ce7/012_kalinauskas.pdf

kuriuo siekiama, kad valstybės institucijos priimtų, pakeistų arba panaikintų tam tikrus sprendimus, o peticijos objektas yra ne kas kita, o žmogaus teisių ir laisvių apsaugos ir įgyvendinimo klausimai. Autorius nurodo, kad peticiją galima suprasti dvejopai - kaip kiekvieno piliečio (nes peticija gali pasinaudoti kiekvienas valstybės gyventojas, o jos objektu gali būti žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimo arba apsaugos klausimai) „galimybe pateikti įstatymų leidybos ir vykdomosios valdžios institucijoms prašymus ir iniciatyvas dėl teisės aktų, kelti visuomenei aktualias problemas, susijusias su šių institucijos veikla siaurąja prasme“, arba kaip „Kiekvieno asmens galimybė pateikti viešosios valdžios institucijoms kreipimąsi dėl problemų įgyvendinant teises ir laisves arba iškelti kitas individualias problemas.“ Pirmuoju atveju, matytina, jog peticija laikoma politine teise, kurios pagrindas, autoriaus nuomone, - Tautos interesai, visuomenės problemos, lūkesčiai. Kitais žodžiais tariant, peticija siekiama įgyvendinti visuomenės lūkesčius, parodyti jos problemas, daryti įtaką teisėkūrai siekiant įgyvendinti Tautos norus arba išspręsti aktualias problemas. Antruoju atveju matytina individo svarba - šiuo požiūriu peticija tarnauja individo interesams. Peticija - tai galimybė visuomenės nariams išspręsti susiklosčiusias problemas įgyvendinant savo teises ir laisves. Tačiau abiem atvejais, laikytina, jog peticija - būdas individui spręsti svarbius jam klausimus. Peticijos atveju, darbo autoriaus nuomone, nėra svarbu ar asmuo atstovauja savo interesus ar visos visuomenės. Kadangi individas šiuo požiūriu yra visuomenės dalis, jo atskirti nuo sociumo nėra pagrindo, nes peticijos institutas yra skirtas piliečiams, kaip nustato Konstitucija. Konstatuotina, kad piliečiai, įgyvendindami jiems Konstitucijoje laiduojamą peticijos teisę, realizuoja savo teisėkūros galimybes, daro jai įtaką. Pažymėtina, kad peticijos iniciatoriaus interesai neturėtų būti vertinti (Visuomeniniais ar Individualistiniais) tvirtinant, kad jis, įgyvendindamas peticijos teisę nedaro įtakos visai visuomenei.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 33 straipsnis numato, jog piliečiams laiduojama peticijos teisė, kurios įgyvendinimo tvarką nustato specialus įstatymas, o būtent - Lietuvos Respublikos peticijų įstatymas. Šis įstatymas nustato peticijos teisės įgyvendinimo tvarką, taip pat nurodo, kaip suprantama „Peticijos“ sąvoka įstatymo sferoje - rašytinis arba elektroninis pareiškėjo kreipimasis į Seimą, Vyriausybę ar savivaldybės institucijas su reikalavimais ar siūlymais spręsti šio įstatymo 3 straipsnio 1

dalyje nurodytus klausimus¹⁴¹, kai tam reikia priimti naują teisės aktą, pakeisti, papildyti ar pripažinti netekusiu galios galiojantį teisės aktą ir kai peticijų komisijos tokį kreipimąsi pripažįsta peticija. Lietuvos Respublikos peticijų įstatymas nustato peticijų padavimo, padavimo pripažinimo peticija bei peticijos nagrinėjimo pagrindus. neretai asmenų paduodamos peticijos neatitinka įstatymo reikalavimų todėl jos nepripažįstamos peticijomis ir nėra nagrinėjamos. Pirmiausiai nustatyti reikalavimai pareiškėjui. Juo gali būti ne jaunesnis nei 16 metų Lietuvos Respublikos pilietis ar užsienietis, nuolat gyvenantis Lietuvos Respublikoje, arba jų grupė¹⁴² Įdomu pabrėžti, jog pagal Seimo peticijų komisijos 2017 ataskaitą, nors įstatyme yra numatytas 16 metų reikalavimas, tačiau visas minėtų metų peticijas pateikė Lietuvos Respublikos piliečiais sulaukę pilnametystės. Kreiptis su peticija galima raštu arba elektroniniu būdu. Kreipimesi turi būti nurodyti pareiškėjo duomenys, institucija, kuriai paduodamas kreipimasis, prašymas pripažinti kreipimąsi peticija, kreipimosi padavimo priežastys ir tikslai, pareiškėjo reikalavimai ir siūlymai.¹⁴³ Taip pat įstatyme yra numatyta galimybė paduoti kreipimąsi per atstovą, tačiau 2017 m. Tik vienas kreipimasis pateiktas per atstovą. Visos gautos peticijos yra registruojamos¹⁴⁴. Pirmiausiai gavus kreipimąsi komisija sprendžia dėl jo priklausymo įregistruojamos institucijos kompetencijai. Vėliau komisija sprendžia dėl kreipimosi pripažinimo peticija. Seimo komisijos 2017 ataskaitoje pateikiama statistika dėl kreipimosi pripažinimo peticijomis: Iš 74 gautų kreipimųsi 43 buvo pripažinti peticijomis, ir jos buvo priimtos nagrinėti. Taigi peticijomis buvo pripažinta 58.10 % visų gautų kreipimųsi. Komisija pripažino peticijomis: 2016 m. – 58.82, 2015 m. – 67,03 % kreipimųsi, 2014 m. – 46,27 %, 2013 m. – 62,64 %, 2012 m. – 75,6 %, 2011 m. – 92.52 %, 2010 m. – 40 %, 2009 m. – 53.85 %, 2008 m. – 42.11 %, 2007 – 53.85 %, 2006 m. – 26.78 %, 2005 m. – 23.68 %, 2004 m. – 26.7 %, 2003 m. – 18 %, 2002 m. – 21.42 %, 2001 m.– 31.91 %. Ši statistika parodo, kad nuo 2001m. Visuomenėje ženkliai pagerėjo supratimas, kokie reikalavimai keliami peticijai, kad ši būtų tokia pripažinta. Nepaisant to, visgi matytina taip pat ir svyravimo tendencija. Tai leidžia daryti išvadą, kad visuomenė

¹⁴¹ Tai klausimai dėl žmogaus teisių ir laisvių apsaugos ar įgyvendinimo, valstybės ir savivaldybės institucijų reformavimo, išskirti irgi nenumatyti klausimai, kurie yra svarbūs visuomenei, savivaldybėms ar valstybei.

¹⁴² Lietuvos Respublikos peticijų įstatymas. 2 straipsnio 2d.

¹⁴³ Lietuvos Respublikos peticijų įstatymas 4 straipsnis.

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos peticijų įstatymas. 9 straipsnio 1d.

vis dar nėra gerai susipažinusi su peticijos institutu ir nors teisiniai reikalavimai peticijai yra daug švelnesni, nei, pavyzdžiui, referendumo, šis institutas galėtų būti išnaudojamas veiksmingiau.

Lietuvos Respublikos peticijų įstatymo 9 straipsnio 3 dalis nurodo pagrindus, kada būtent kreipimasis nepripažįstamas peticija. Tai tokie atvejai, kai kreipimasis neatitinka formos reikalavimų, iškeltais siūlymais ar reikalavimais nereikia priimti, pakeisti papildyti, ar pripažinti netekusiu galios galiojančio teisės akto, tas pats asmuo pateikia tai pačiai institucijai identišką peticiją, piktnaudžiauja peticijos teise nepagrįsdamas reikalavimų ir kt. Kaip yra nurodoma ataskaitoje, „Daugiausia kreipimaisi nebuvo pripažinti peticijomis todėl, kad juose pateikti pasiūlymai buvo nepagrįsti ir buvo piktnaudžiaujama peticijos teise. Taip pat dažnai Komisija priimdavo sprendimus nenagrinėti kreipimūsi Peticijų įstatyme nustatytais pagrindais, kadangi jie neatitiko Peticijų įstatymo nustatytų formos ir turinio reikalavimų – juose nebuvo suformuluoti pasiūlymai ar reikalavimai, visiškai nebuvo nurodyti pateiktų pasiūlymų tikslai ir priežastys ir kt“. Komisijai nusprendus patenkinti ir priėmus sprendimą pripažinti kreipimąsi peticija, peticija perduodama peticijų komisijai spręsti jos priėmimo nagrinėti klausimą. Nusprendus patenkinti skundą ir priėmus sprendimą priimti peticiją nagrinėti, ši perduodama peticijų komisijai nagrinėti¹⁴⁵ Tik Komisijai nustačius, kad kreipimasis laikytinas peticija, peticiją išnagrinėjus ir priėmus išvadą, kad reikalavimai yra pagrįsti, Komisija teikia pasiūlymus dėl teisės aktų priėmimo, pakeitimo, papildymo ar panaikinimo. Galima daryti išvadą, jog dauguma „peticijų“ net nėra svarstomos, jos yra naikinamos jau pradiniam etape, nes nepripažįstamos peticijomis dėl įstatymo reikalavimų nesilaikymo. Vėliau peticijos, kurios jau yra tokiomis pripažintos, laukia komisijos sprendimo dėl jų priėmimo nagrinėti. Komisijai priėmus peticiją, šios objektas (reikalavimas) nagrinėjamas, teikiama išvada. Komisijai konstatavus, kad reikalavimas pagrįstas, peticija teikiama atitinkamai institucijai¹⁴⁶ svarstyti. Ši ilga procedūra suponuoja tai, kad tik labai maža dalis peticijų yra svarstomos, ir dar mažesnė - teikiamos svarstyti valstybės ar savivaldybės institucijai. Pavyzdžiui, kaip teigiama jau ne kartą minėtoje Seimo ataskaitoje, 2017 metais komisija nusprendė atmesti 40-yje peticijų

¹⁴⁵ Lietuvos Respublikos peticijų įstatymas 10 straipsnio 4d.

¹⁴⁶ Seimui, Vyriausybei ar savivaldybės institucijoms.

pateiktus pasiūlymus. Tik vienoje peticijoje pateiktą pasiūlymą Komisija nusprendė tenkinti. Šis pasiūlymas buvo dėl pagarbos mokesčių mokėtojui dienos paskelbimo atmintina diena Lietuvoje. Po komisijos pateikimo Seimas nusprendė pritarti komisijos išvadai, todėl buvo parengtas, Seime užregistruotas ir priimtas Lietuvos Respublikos atmintinų dienų įstatymo Nr. VIII-397 1 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIII-698.

Daugiausiai peticijų gauna jau minėtoji Seimo Peticijų komisija. Peticijų Komisijos 2017 m. darbo ataskaitoje pateikiama statistika, kuri rodo, kad peticijų kiekis kiekvienais metais svyruoja. Daugiausiai peticijų buvo pateikta 2011 metais - net 214. Juose buvo pateikti 263 pasiūlymai ar reikalavimai. 2017 m. Buvo gautos 74 peticijos, kuriuose buvo pateikta 133 pasiūlymai ar reikalavimai. Mažiausiai peticijų buvo pateikta 2004 m - tik 15, o juose buvo pateikti 19 pasiūlymų ar reikalavimų. Be Seimo savo peticijų komisijas turi taip pat ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė bei Savivaldybės. Tačiau priešingai nei Seimo peticijų komisija, minėtų institucijų komisijos negauna tiek daug kreipimūsi. Pavyzdžiui, jeigu Seimo peticijų komisija nurodo, kad 2017m. Buvo gauta 74 kreipimūsi ar peticijų, tai Vyriausybės peticijų komisija gavo 11.¹⁴⁷ Taip pat puslapyje pateikiama, kad 2017 vyko 6 posėdžiai. 4 iš jų buvo komisijos, o 2 - Peticijų komisijos posėdžiai. Palyginimui tais pačiais metais Seimo peticijų komisija rengė 25 posėdžius.¹⁴⁸ Savivaldybių lygmeniu daugiausiai peticijų gauna Vilniaus miesto savivaldybė. 2017m. Savivaldybė gavo 18 kreipimūsi.¹⁴⁹ Kauno miesto Savivaldybė savo puslapyje nurodo, kad 2015 išnagrino 2, 2016m - taip pat 2 kreipimaisi, 2018m iki šiol pateiktos 2 peticijos. Klaipėdos miesto savivaldybė pateikia, kad nuo 2014m iki 2017m kiekvienais metais buvo išnagrinieta po 1 peticija. 2018m. Posėdžių nenumatyta.¹⁵⁰

Tenka pripažinti, kad peticijos paprastai sudaromos siekiant iškelti klausimą susijusį ne su konkrečiu asmens teisėmis, tačiau su daugumos interesais, faktiškai galima tvirtinti, jog peticija siekiama įgyvendinti Tautos lūkesčius, teikti pasiūlymus kaip būtų galima pagerinti susiklosčiusią padėtį. Akcentuojama labiau, žinoma, bendruomenės, o ne konkretaus individo svarba.

¹⁴⁷ <http://epilietis.lrv.lt/darbo-grupes/peticiju-komisija-duomenys>.

¹⁴⁸ http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=25331&p_k=1 medžiaga.

¹⁴⁹ <http://www.vilnius.lt/index.php?203288017>

¹⁵⁰ <https://www.klaipeda.lt/lt/taryba/komisijos-ir-tarybos/peticiju-komisija/2332>

Intensyvėjant tarpusavio bendravimu internetinėje erdvėje Lietuvoje ir pasaulyje itin išpopuliarėjo vadinamosios „E-Peticijos“ - elektroninės peticijos. Internetinėje erdvėje patogiau registruoti savo idėjas, jomis dalintis ir susipažinti su kitų asmenų nuomonėmis. Tai paskatino tokių internetinių svetainių kūrimąsi kaip www.e-peticija.lt; www.peticijos.com; www.peticijos.lt ir kitų. Visų jų paskirtis iš esmės vienoda - leisti visuomenei kurti peticijas, jas saugoti, archyvuoti. Žinoma pagrindinis tokių svetainių tikslas, kaip ir yra nurodoma vienos iš jų informacijos skiltyje - atkreipti dėmesį į iškilusias problemas, siekti problemos išviešinimo ir jos išsprendimo. Tokios svetainės, be abejo, nėra vertinamos kaip peticija Lietuvos Respublikos peticijų įstatymo prasme.

Tad apibendrinant darytina išvada, kad peticija - lengvesnis nei referendumas būdas visuomenei daryti įtaką teisėkūrai. Nors formalūs reikalavimai nėra tokie griežti kaip „Tautos Balso“ atveju, šis institutas visgi sukelia keblumų sociumui. Daugiausiai tai susiję su tuo, kad visuomenė vis dar nėra tinkamai susipažinusi su peticijai keliamais reikalavimais, kas sąlygoja, kad didžioji dalis kreipimųsi nėra pripažįstami peticijomis.

4.3 Piliečių įstatymų leidybos iniciatyva

Piliečių įstatymų leidybos iniciatyva - dar vienas būdas piliečiams daryti įtaką teisėkūrai. Šią teisę piliečiams suteikia Konstitucijos 68 straipsnis. Kaip sakoma straipsnyje, 50 tūkstančių piliečių, turinčių rinkimų teisę, gali teikti Seimui įstatymo projektą, ir jį Seimas privalo svarstyti. Piliečių įstatymų leidybos iniciatyvą reguliuoja atitinkamas įstatymas - Lietuvos Respublikos piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos įstatymas. Be minėto Konstitucijoje įtvirtinto pagrindo 50 tūkstančių piliečių teikti Seimui įstatymo projektą, piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos įstatymas numato Piliečiams Konstitucijos Keitimo ar papildymo galimybę - ne mažiau kaip 300 tūkstančių rinkėjų turi teisę teikti Seimui sumanymą keisti ar papildyti Lietuvos Respublikos Konstituciją.¹⁵¹ Norint pradėti iniciatyvos procedūrą, būtina pirmiausiai sukurti iniciatyvinę grupę iš ne mažiau kaip 10 rinkimų teisę turinčių asmenų. Įgyvendinti įstatymų leidybos procedūrą ir surinkti 50 tūkst parašų yra nustatytas, manytina trumpas, dviejų mėnesių terminas nuo piliečių parašų rinkimo lapų išdavimo. Norint pakeisti ar papildyti Konstitucija bei surinkti 300

¹⁵¹ Lietuvos Respublikos piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos įstatymo 2 straipsnio 2d.

tūkst. Piliečių parašų nustatytas dvigubai ilgesnis terminas.¹⁵² Matytina neproporcinga situacija - norint inicijuoti įstatymų leidybos procedūrą 50 tūkstančių piliečių parašų būtina surinkti per 2 mėnesius, o norint inicijuoti Konstitucijos pakeitimą ar papildymą nustatytas 4 mėnesių terminas, nors parašų surinkti būtina 6 kartus daugiau. Negana to, 50 tūkst. Piliečių teikiamą Seimui įstatymo projektą šis privalo svarstyti, o 300 tūkst. Piliečių teikiamą Konstitucijos papildymo ar pakeitimo projektą - ne.¹⁵³

Lietuvos Respublikos Vyriausioji rinkimų komisija savo interneto svetainėje¹⁵⁴ nurodo, kad nuo 2012m. Buvo inicijuotos 9 piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos. Tik 3 surinko reikiamą kiekį parašų ir įstatymų projektai buvo perduoti Seimui svarstyti. Vienoje iš jų siūlomas buvo Asmens tapatybės kortelės ir paso įstatymo pakeitimas¹⁵⁵ Seimo Kanceliarija, po gautos VLKK išvados nutarė pritarti įstatymo projektui, Europos teisės departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos abejojo dėl projekte siūlomu interesų užtikrinimo, tačiau pasisakė, kad projekte teikiamas įstatymo siūlymas turėtų būti tinkamai įvertintas. Pasak Europos teisės departamento turėtų būti galimybė nacionalinėje teisėje numatyti, kad Lietuvos Respublikos piliečių vardas ir pavardė asmens tapatybės kortelėje ir pase būtų nurodyti taip, kaip jie nurodomi dokumento šaltinyje, jeigu jie nurodomi lotyniško pagrindo rašmenimis. Valstybinė lietuvių kalbos komisija išnagrinėjo projektą bei pasiūlė savo išimtis, savo projekto viziją. Tačiau piliečių teikiamam įstatymo projektui kelią užkirto Vyriausybė.¹⁵⁶

152 Lietuvos Respublikos piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos įstatymo 9 straipsnis.

153 Lietuvos Respublikos piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos 2 straipsnis.

154 <http://www.vrk.lt/ankstesnes2>

155 Drauge su privalomais užrašais valstybine kalba, piliečio pageidavimu jo vardas ir pavardė gali būti užrašyti ir kita kalba lotyniško pagrindo rašmenimis arba perrašius juos lotyniško pagrindo rašmenimis pagal piliečio pasirinktą transliteravimo sistemą (jei piliečio pageidaujamoje kalboje naudojami ne lotyniško pagrindo rašmenys). Šie užrašai kita kalba pase rašomi kitų įrašų skyriaus pirmajame puslapyje, o asmens tapatybės kortelėje – kitoje kortelės pusėje.

156 Argumentais buvo : Projekte siūlomas piliečio vardo (vardų) ir pavardės rašymo asmens tapatybės kortelėje ir pase teisinis reglamentavimas sudarytų sąlygas sukurti dvi ar daugiau to paties asmens tapatybes Lietuvos Respublikos ir kitų valstybių nacionaliniuose (taip pat ir teisėsaugos institucijų ir įstaigų) registruose, jeigu įrašai šiuose registruose būtų daromi patvirtintus asmens tapatybę pagal skirtingus asmens turimus asmens tapatybę patvirtinančius dokumentus; Asmenį, kurio vardas (vardai) ir pavardė rašomi skirtingai, būtų labai sunku atsekti, o teisėsaugos institucijoms ir įstaigoms sudėtinga atlikti asmenų paieškos funkcijas, todėl turėtų būti nustatyta, kad visuose asmens turimuose galiojančiuose asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose jo vardas (vardai) ir pavardė rašomi vienodai; įrašų skyriaus pirmajame puslapyje arba kitoje asmens tapatybės kortelės pusėje nesukels teisinių pasekmių ir yra tik

Antrąją piliečių įstatymų leidybos iniciatyva buvo siekiama Lietuvos Respublikos elektros energetikos sistemos bei elektros energijos rinkos apsaugos įstatymo įteisinimo. Piliečiai siekė nustatyti apsaugos nuo šalia Lietuvos sienų statomų branduolinių elektrinių pagamintos elektros energijos patekimo į Lietuvos elektros energetikos sistemą bei elektros energijos rinką bendruosius įgyvendinimo principus, sąlygas ir etapus. Priešingai nei prieš tai aptartai iniciatyvai, ši buvo priimta teigiamai. Tačiau taip pat buvo tikslinamos sąvokos, tokios kaip pavyzdžiui trečiųjų šalių elektrinės, nešvari elektros energija. Pažymėtina, kad buvo pasirašytas susitarimas kuriuo buvo sutarta imtis bendrų veiksmų ir priimti atitinkamą įstatymą.¹⁵⁷ 2017m. Balandžio 20d. Seimas ypatingos skubos tvarka priėmė būtinųjų priemonių, skirtų apsaugoti nuo trečiųjų šalių nesaugių branduolinių elektrinių keliamų grėsmių įstatymą. Jame įtvirtinta, kad į Lietuvos Respublikos elektros energijos rinką negali patekti elektros energija iš trečiųjų šalių, kuriose veikia nesaugios branduolinės elektrinės.

Trečiasis įstatymo projektas parengtas piliečių - dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo sugriežtinimo. Juo piliečiai siekė užtikrinti mokslu pagrįstą alkoholio kontrolę, sumažinti alkoholinių gėrimų prieinamumą ir vartojimą. Projekte buvo nurodytos alkoholio vartojimo mažinimo priemonės, tokios kaip visiškas alkoholinių gėrimų reklamos draudimas, prekybos alkoholiu laiko trumpinimas, legalaus alkoholio įsigijimo ir vartojimo amžiaus padidinimas iki 20 metų. Seimas 2017m birželio 1d.

deklaratyvaus pobūdžio, tai neišspręs asmenims kilusių administracinių, profesinių ar asmeninių problemų, susijusių su vardo (vardų) ir pavardės rašymu asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose. Dėl to neaiškus asmens vardo (vardų) ir pavardės ne valstybine kalba įrašymo kituose paso puslapiuose ar kitoje asmens tapatybės kortelės pusėje tikslas.

157 Įdomų paminėti, kad kai buvo svarstoma dėl piliečių teikto įstatymo projekto, energetikos ministras Žygimantas Vaičiūnas emociškai pasisakė jo: „Šis įstatymo projektas – tai mūsų visuomenės egzistencinio susirūpinimo išraiška dėl grėsmę keliančių branduolinių jėgainių Lietuvos ir Europos Sąjungos kaimynystėje statybų, kurios vykdomos pamiriant esminius tarptautinius branduolinės saugos ir aplinkosaugos reikalavimus. Atliepiant didelį piliečių nerimą ir įgyvendinant Vyriausybės programą, pasisakome už draudimą prekiauti elektros energija iš trečiųjų šalių, kuriose veikia nesaugios branduolinės elektrinės. Ir dar daugiau – pasisakome už visišką tokios elektros patekimo į Lietuvos rinką ribojimą, tačiau nepadarant esminio neigiamo poveikio mūsų elektros energetikos sistemai“ Šioje citatoje, galima teigti, atsispindi visuomenės lūkesčių svarba viešosios valdžios institucijai bei jų savitarpio poveikis. Lietuvos respublikos energetikos ministerijos pranešimas. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-09] Prieiga per internetą: <https://enmin.lrv.lt/lt/naujienos/energetikos-ministras-turime-uztikrinti-kad-i-lietuvos-rinka-nepatektu-elekr-a-is-nesaugiu-treciuju-saliu-branduoliniu-elektriniu>

Priėmė Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo pakeitimus, kuriais buvo sutrumpintas prekybos alkoholiniais gėrimais laikas, uždrausta asmenims iki 20 metų įsigyti, turėti ir vartoti alkoholinius gėrimus, visiškai uždrausta alkoholio reklama, išskyrus vietas, kur yra juo prekiaujama. Vertėtų priminti, kad visuomenė rodė savo siekį griežtinti alkoholio kontrolės įstatymą ir anksčiau, pavyzdžiui jau minėtoje Vyriausybės organizuotoje visuomenės apklausoje. Po rezultatų paskelbimo Vyriausybė kreipėsi į Seimą su įstatymo pataisomis. Šiuo atveju matome, kad ir piliečiai nusprendė tiesiogiai kreiptis į Seimą su parengtu įstatymo projektu. Manytina, kad tokiu būdu pasireiškia taip pat jau ne kartą minėtas savitarpio poveikis. Tauta parodė savo lūkesčius ir Vyriausybei ir Seimui. Matytina, kad abi institucijos ėmėsi veiksmų bei atsižvelgė į bendruomenės interesus.

Tad matytina, kad per pastaruosius septynerius metus pateiktos devynios iniciatyvos, iš kurių tik trys surinko reikiamą kiekį parašų. Visgi dvi iš jų liko įgyvendintos ir Seimas priėmė atitinkamus įstatymus ar jų pakeitimus. Mažam piliečių aktyvumui galimai įtaką daro griežti piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos reikalavimai, tokie kaip reikalavimas surinkti ne mažiau nei 50 tūkst. Lietuvos Respublikos piliečių, turinčių rinkimų teisę parašų, per, manytina, trumpą laiką, kartais nekoordinuotos organizacinės grupės ir kiti. Tačiau pabrėžtina, kad dažniausiai iniciatyvos žlugdavo būtent dėl per mažo piliečių aktyvumo. Manytina, kad reikalavimo sumažinti reikiamą kiekį parašų pagyvintų tiriamą būdą piliečiams daryti įtaką teisėkūrai.¹⁵⁸

158 Su tokia nuomone sutinka ne vienas asmuo. Pavyzdžiui teisėtyrininkas Petras Ragauskas pasisakė, kad parašų rinkimo procedūra yra komplikauta, taip pat piliečių aktyvumą slopina tai, kad tikslų, kurių siekiama naudojantis piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos teise, galima pasiekti ir kitais būdais, t.y. teikiant peticiją ar tiesiogiai kreipiantis į rinkėjus atstovaujantį Seimo narį. Panašią nuomonę turi ir iniciatyvinės grupės, 2008 m. rinkusios piliečių parašus dėl Atominės elektrinės įstatymo pripažinimo netekusiu galios, narys Liutauras Ulevičius. Jis net pasiūlė keisti Lietuvos Respublikos piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos įstatymą. Jo manymo reikia arba ilginti parašų rinkimo terminą (pvz., nuo 2 iki 3 mėn.), arba mažinti reikalaujamą surinkti piliečių parašų kiekį (pvz., iki 30-35 tūkst.) [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-09] Prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=1&str=32513>

Apie 50 tūkst. Parašų reikalavimą kaip kliūtį veiksmingai įgyvendinti piliečių įstatymų leidybos iniciatyvą kalbama taip pat ir Eglės Kavoliūnaitės-Ragauskienės straipsnyje -

KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, E. *Teisės dalyvauti valdant savo šalį užtikrinimo problemos*. Mokslo studija. Vilnius, 2013.

Svarbu pabrėžti, kad 2013m. Lietuvos Respublikos vyriausiajai rinkimų komisijai buvo pateiktas

V Neformalieji visuomenės lūkesčių įgyvendinimo būdai teisėkūroje

5.1 Taikūs susirinkimai

Analizuojant teisėkūros ir visuomenės lūkesčių sąveiką reikėtų aptarti neformaliuosius būdus, kaip ir kokią visuomenė gali daryti įtaką teisėkūrai. Pirmiausiai keltinas klausimas, kaip Tauta gali parodyti viešosios valdžios institucijoms savo nepasitenkinimą, savo lūkesčius. Be jau paminėtų būdų, pirmiausiai paminėtina taikių susirinkimu forma. Tokiems susitikimams reguliuoti ir užtikrinti tvarką tokių susirinkimų metu yra skirtas Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymas. Šio įstatymo 2 straipsnyje numatyta, kas laikytina susirinkimu - tai taikus asmenų susibūrimas, skirtas jų pažiūroms ir nuomonei viešai ir laisvai reikšti, bei asmenybės pilietinio aktyvumo raiškai visuomenėje ir valstybėje užtikrinti. Darytina išvada, kad įstatymo reglamentuotų susirinkimu tikslas - visuomenės pažiūrų bei lūkesčių reiškinas. Įstatymas taip pat pateikia pagrindines tokių susirinkimų formas: tai gali būti mitingai, piketai, demonstracijos, procesijos, eitynės, kitokie taikūs beginkliai susirinkimai. Svarbu pažymėti, kad iniciatoriai neretai nurodo tokių susirinkimų tikslus. Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymo 6 straipsnis nustato organizuojamo susirinkimo iniciatyvos tvarką. To pačio straipsnio 1 dalis nustato, kad jeigu susirinkime dalyvaus 15 ar mažiau žmonių, susirinkimo organizatoriai laisva forma praneša savivaldybės administracijos direktoriui apie organizuojamą susirinkimą. Susirinkime, kuriame dalyvaus daugiau kaip 15 žmonių, organizatoriai ne vėliau kaip prieš 5 darbo dienas iki numatytos susirinkimo dienos privalo pateikti savivaldybės administracijos direktoriui rašytinį pranešimą apie organizuojamą susirinkimą. Tokiame pranešime nurodoma susirinkimo forma ir turinys, data, laikas, vieta, dalyvių skaičius ir panašūs formalūs veiksniai. Kaip taisyklė nurodoma taip pat ir tokio susirinkimo prasmė - ko yra siekiama mitingu, piketu, demonstracija ar kitokia susirinkimo forma. Tokiu būdu

iniciatyvinės grupės siūlomas įstatymų projektas, kuriame buvo siekiama pakeisti esamą reguliavimą. Projekte buvo siekiama, kad, norint piliečiams pateikti Seimui įstatymo projektą, būtų privalu ne mažiau kaip 50 tūkst. parašų surinkti ne per du mėnesius, o per devynis. Taip pat siūloma buvo, kad Konstitucijos pataisai pateikti reikėtų ne mažiau kaip 300 tūkst. rinkėjų parašų, kurie būtų surinkti nebe keturis, o per dvylika mėnesių nuo piliečių parašų rinkimo lapų išdavimo. Tačiau tokia iniciatyva nesurinko net 1 tūkst. Parašų, todėl tikrinta nebuvo.

apibrėžiami visuomenės nepasitenkinimo pagrindai bei išreiškiami visuomenės lūkesčiai. Pagrindžiant taikių susirinkimų svarbą apskritai, primintinas 1988 m. liepos 9 d. Sąjūdžio Mitingas Vingio parke. Jame dalyvavo apie 100 tūkst. žmonių. „Buvo nuspręsta mitingo metu po Vingio parko estrados stogu, šalia emblemos „Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis 1988“ su Gedimainaičių stulpais, nuleisti didelę trispalvę. Reaguodama į Sąjūdžio reikalavimą dėl trispalvės įteisinimo, valdžia nutarė ją legalizuoti, apie tai mitingo metu pareiškė A. M. Brazauskas“ Mitingo metu buvo taip pat raginama išsaugoti papročius, tradicijas, kultūrinį palikimą, Buvo siekiama, kad Lietuva būtų suvereni valstybė tarp tokių pat suverenių valstybių. Mitingo pabaigoje buvo giedama V. Kudirkos „Tautiška giesmė“¹⁵⁹. Po mitingo buvo pradėtos steigti iniciatyvinės grupės miestuose ir rajonuose, vyko dar eilė mitingų prieš okupacinę valdžią.¹⁶⁰ Tad darytina išvada, kad mitingai ir kiti taikūs surinkimai leidžia parodyti visuomenės nepasitenkinimą, visuomenės lūkesčius bei gali būti pagrindu gimti naujai teisėkūros idėjai atsižvelgiant į išdėstytus argumentus bei reikalavimus.

5.2 Visuomenės iniciatyvos

Tiriant neformaliuosius būdus kaip visuomenė gali daryti įtaką teisėkūrai būtina paminėti „Idėja Lietuvai“ iniciatyvą. Idėja Lietuvai yra nacionalinė iniciatyva, „siekti suburti visuomenę ir kartu nuspręsti, ką galime padaryti, kad šimtmečio sulaukusią Lietuvą ateities kartoms paliktume klestinčią.“¹⁶¹ Praktiškai tokia iniciatyva reiškia visuomenės teisinės krypties pasirinkimą, visuomenės lūkesčių formulavimą, tautos interesų išreiškimą bei preliminarų jų įgyvendinimo planą. Buvo pasirinktos 3 svarbiausios idėjos - „Mokytojas – prestižinė profesija iki 2025 m.“, „Dvigubos pilietybės įteisinimas“ bei „Pagalba jaunoms šeimoms įsigyjant būstus ir biurokratijos mažinimas skaitmenizuojant valstybės paslaugas“ Svarbu pabrėžti, kad vyko speciali šioms idėjoms skirta konferencija „Didžioji idėjų ir pokyčių konferencija“, kurios metu šios idėjos buvo

¹⁵⁹ Sąjūdis 1988–1990 m. Prieiga per internetą:

<http://valstybingumas.lt/LT/saltiniu-apzvalga/Sajudis-1988-1990/Puslapiai/default.aspx>

¹⁶⁰ Vienas iš reikšmingiausių - 1989 Vasario 10d. Neseniai atkurtos Lietuvos demokratų partijos bei Lietuvos laisvės lygos organizuotas mitingas, smerkiantis Molotovo–Ribbentropo paktą slaptuosius protokolus bei reikalaujantis, kad Maskva pripažintų Baltijos šalių nepriklausomybę.

¹⁶¹ <https://www.idejalietuvai.lt/>, oficiali iniciatyvos svetainė.

aptartos ir paskelbtos viešai bei įrašytos į IDĖJA LIETUVAI aktą.¹⁶² Tokiu neformaliu būdu visuomenė nurodė teisėkūros krypti, kuria būtina žengti. Išskirdama bei balsuodama už idėjas Lietuvai visuomenė nurodė savo lūkesčius. Tačiau minėtoji iniciatyva neapsiriboja vien idėjų (lūkesčių) įvardijimu. Svetainėje pateikiamos naujienos dėl šių idėjų įgyvendinimo bei visuomenei taip pat siūloma teikti savo nuomonę bei siūlymus.

Švietimo ir mokslo ministerija pristatė idėjos Lietuvai „Mokytojas – prestižinė profesija iki 2025 metų“ įgyvendinimo priemonės.¹⁶³ Nurodyta, kaip bus įgyvendinama mokytojo profesijos prestižą turinti kelti iniciatyva.¹⁶⁴ Tad matytina, kad pirmoji visuomenės idėja pradėta įgyvendinti.

Antroji socio valios įkvėpta idėja „Dvigubos pilietybės įteisinimas“ taip pat neliko pamiršta. Visuomenė viešai pritarė dėl dvigubos pilietybės įteisinimo, viešai rodomas palaikymas siekiui būti dviejų valstybių piliečiais, o Idėjos Lietuvai iniciatyvos dėka toks visuomenės lūkestis, galima teigti, padėjo pamatus tokiai nuostatai formuotis teisėkūroje. Lietuvos Respublikos Seimas 2017m. birželio 27 nusprendė kreiptis į Konstitucinį Teismą siekiant išsiaiškinti, ar nekeičiant Konstitucijos 12 straipsnio nuostatų galima būtų Pilietybės įstatyme įtvirtinti teisinį reguliavimą, pagal kurį Lietuvos Respublikos piliečiai, po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. išvykę iš Lietuvos Respublikos valstybės ir įgiję Europos Sąjungos ar Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos valstybės narės pilietybę, galėtų būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės piliečiai.¹⁶⁵ Konstitucijos 12 straipsnis numato, kad niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis, išskyrus įstatymo numatytus atskirus atvejus. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo

162 kuris savo ruožtu buvo pasirašytas iniciatyvos globėjų, kuriais yra šalies Prezidentė Dalia Grybauskaitė, Seimo pirmininkas Viktoras Pranckietis ir premjeras Saulius Skvernelis.

163

https://www.smm.lt/web/lt/pranesimai_spaudai/pristatytos-idejos-lietuvai-mokytojasprestizine-profesija-iki-2025-metu-igyvendinimo-priemones

164 Buvo apibūdinti bendri tikslai, kad mokytojo profesija taptų prestižinė - mokyklose turi dirbti aukščiausio lygio profesionalai, todėl bus siekiama iš esmės atnaujinti jų rengimą. Žadama, kad mokytojams taip pat bus keliami atlyginimas bei bus sudaromos sąlygos jų kūrybiniam darbui. Siekiant mokytojų profesionalumo, pradėti kurti 3 nacionaliniai mokytojų rengimo centrai, sukurtos pedagogų poreikio prognozės sistemos, leidžiančios priėmimą į pedagogines studijas planuoti pagal realų poreikį. Pakeista mokytojų atlyginimo sistema, įvedant etatinį apmokėjimą

165 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/2a4c43812c0111e79f4996496b137f39>

nutarimuose¹⁶⁶ yra pažymėjęs, kad „Konstitucijos 12 straipsnio 2 dalies nuostata, jog asmuo gali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis tik atskirais įstatymo nustatytais atvejais, reiškia, kad tokie įstatymo nustatyti atvejai gali būti tik labai reti (atskiri), kad dvigubos pilietybės atvejai turi būti ypač reti – išimtiniai, kad pagal Konstituciją negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį dvigubos pilietybės atvejai būtų ne ypač retos išimtys, bet paplitęs reiškinys; pagal Konstituciją negalimas ir toks Pilietybės įstatymo nuostatų, įtvirtinančių galimybę tuo pat metu būti Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės piliečiu, plečiamasis aiškinimas, pagal kurį dviguba pilietybė būtų ne atskiros, ypač retos išimtys, bet paplitęs reiškinys.“ Tačiau Lietuvos Respublikos Seimas savo 2017-06-27 kreipimesi¹⁶⁷ nurodo, kad aplinkybės iš esmės pasikeitė nuo minėtų nutarimų.¹⁶⁸ Seimas mano, kad Konstitucijos 12 straipsnio antrosios dalies nuostata gali būti aiškinama kaip leidžianti Lietuvos Respublikos Seimui, nekeičiant Konstitucijos 12 straipsnio nuostatų Lietuvos Respublikos pilietybės įstatyme nustatyti naują teisinį reguliavimą, leidžianti faktiškai įteisinti dvigubą pilietybę, siekiant išsaugoti iš Lietuvos į kitas valstybes išvykusių Lietuvos Respublikos piliečių ryšius su Lietuva. Tačiau Konstitucinis Teismas nesutiko su pateiktais Seimo argumentais ir 2017 m. spalio 20 Sprendime¹⁶⁹ nurodė, kad Referendumu nepakeitus Konstitucijos 12 straipsnio

166 Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2013 m. kovo 13 d. Sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d., 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimų nuostatų išaiškinimo“

Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. lapkričio 13 d. Nutarimas „Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“

167 <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/70747bc05fb911e79198ffdb108a3753>

168 Seimas svarsto, kad tokie faktoriai kaip Lietuvos Respublika tapimas NATO ir Europos Sąjungos nare, Lietuvos Respublikos piliečių emigracija į kitas valstybes kitų valstybių pilietybės įgijimas; padaugėjimas į kitas valstybes išvykusių Lietuvos Respublikos piliečių santuokų su kitų valstybių piliečiais ir tokiose santuokose gimusių vaikų įgijimo kitos valstybės pilietybę; Jungtines Karalystes pasitraukimas iš Europos Sąjungos, kurioje daug gyvenančių Lietuvos Respublikos piliečių gali siekti tapti Jungtinės Karalystės piliečiais, o jais tapę netektų Lietuvos Respublikos pilietybės sudaro pagrindą manyti, kad Konstitucijos 12 straipsnio antrosios dalies nuostata „išskyrus įstatymo numatytus atskirus atvejus, niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis“ gali būti aiškinama kitaip, negu ją 2006 m. lapkričio 13 d. nutarime ir 2013 m. kovo 13 d. sprendime išaiškino Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas.

169 Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2017 m. spalio 20 d. Sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo 2003 m. gruodžio 30 d., 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimų, 2013 m. kovo 13 d. sprendimo nuostatų išaiškinimo“

2 dalies, Seimas negali įstatymu nustatyti, kad Lietuvos Respublikos piliečiai, po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. išvykę iš Lietuvos Respublikos ir įgiję Europos Sąjungos arba (ir) Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos valstybės narės pilietybę, gali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės piliečiai. Seimo pateiktos pasikeitusios aplinkybės, kurios galimai galėjo turėti įtakos Teismo sprendimui, buvo atmestos. Teismas paaikškino, kad vykstantys socialiniai, demografiniai pokyčiai, negali būti pagrindu koreguoti ir oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatas. Kreipimesi išdėstyti jau minėti argumentai, Teismo nuomone, savaime negali pakeisti Konstitucijos 12 straipsnio 2 dalyje nustatyto reguliavimo turinio. Teismas taip pat sprendime priminė 2013 m. kovo 13 d. Sprendimą, kuriame nurodoma, kad jeigu įstatymų leidėjas vadovaujasi nuostata, kad dvigubos pilietybės nereikia riboti, tada pirmiausiai būtina imtis Konstitucijos peržiūros (šiuo atveju žinoma 12 straipsnio) bei tą daryti nepažeidžiant pačioje Konstitucijoje įtvirtintų reikalavimų - „Vadinasi, nepadarius Konstitucijos pataisų joje nustatyta tvarka, t. y. referendumu nepakeitus Konstitucijos 12 straipsnio 2 dalies, įstatymu negali būti nustatyta, kad Lietuvos Respublikos piliečiai, po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. išvykę iš Lietuvos Respublikos ir įgiję Europos Sąjungos arba (ir) Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos valstybės narės pilietybę, gali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės piliečiai.“¹⁷⁰ Tad matytina, kad Konstitucinis Teismas nesutiko su Seimo teiginiais, kad pasikeitusi socialinė, demografinė padėtis yra pagrindas keisti Konstitucinę doktriną ir leisti Seimui tiesiogiai inicijuoti Pilietybės Įstatymo pakeitimus. Tačiau galima daryti išvadą, kad Teismas, galimai atsižvelgęs ir į besikeičiančius visuomenės lūkesčius netiesiogiai užsiminė apie galimybę tautai pačiai interesus įgyvendinti referendumo būdu. Tad matytina, kad visuomenės lūkestis inicijavo teisėkūros pradinę idėją. Darytina išvada, kad visuomenės paskatintas suverenas siekia įgyvendinti jau antrą iniciatyvos „Idėja Lietuvai“ siekį.

Trečioji ir paskutinė iniciatyvos iškelta ir paviešinta valdžios institucijoms idėja - „Pagalba jaunoms šeimoms įsigyjant būstus ir biurokratijos mažinimas skaitmenizuojant valstybės paslaugas“. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija kartu

¹⁷⁰

<http://lrkt.lt/lt/naujienos/teismo-naujienos/isplesti-galimybe-tureti-daugybine-pilietybe-galima-tik-referendumu-pakeitus-konstitucija/967>

su Lietuvos Respublikos Vyriausybe parengė bei Seimui įteikė įstatymų projektą dėl finansinės paskatos pirmąjį būstą įsigyjantiems jaunos šeimos¹⁷¹. Jame numatytos subsidijų dalys šeimoms auginančioms vaikus, apibrėžta kas yra jauna šeima, bei reglamentuota, kad parama bus skiriama šeimoms, įsigyjantiems pirmąjį būstą regionuose¹⁷². Dėl paskutiniosios nuostatos viešojoje erdvėje kilo diskusijos, nuostata buvo vertinama neigiamai, neretai net vadinama diskriminuojančia dėl gyvenamosios vietos, todėl, siekiant išvengti kontraversiško, o galbūt ir netinkamo reglamentavimo, 2018 m. kovo 22 d Seimui buvo pateiktas įstatymo projektas¹⁷³, kad valstybės parama perkantiems pirmąjį būstą būtų skirta taikant PVM lengvatą, netaikant jokių gyvenamosios vietos išimčių. Projektą įregistravo Seimo nariai Juozas Olekas bei Rasa Budberytė. Pastaroji pažymėjo, kad ankstesnėje įstatymo siūlymuose buvo kalbama apie paramą šeimoms, o ne jauniems žmonėms. Politikės manymu, tokia situacija diskriminuotų jaunos žmones ne tik pagal gyvenamąją vietą, bet ir pagal šeiminių statusą.¹⁷⁴ Inicijatyvos „Idėja Lietuvai“ svarbai pabrėžti paminėtini Seimo nario Juozo Oleko išsakyti žodžiai : „Kalbėdami apie idėją Lietuvai – suteikti jaunos šeimoms paramą įsigyjant būstą – žmonės tikrai įsivaizdavo tai kaip priemonę sustabdyti emigraciją. Vyriausybė su savo siūlymais tą idėją iškreipia, jauniems žmonėms nepalieka pasirinkimo. Todėl mūsų registruotas siūlymas galėtų tikrai tapti galimybe jauniems medicams, mokytojams, kitiems specialistams likti Lietuvoje – gyventi, dirbti ir kurti šeimas“. Lietuvos socialdemokratų partijos frakcijos seniūnas akcentavo iniciatyvą kaip visuomenę suvienijančią akciją, kuria parodoma tautos nuomonė ir norai. Galima teigti, kad šie žodžiai išreiškia susirūpinimą visuomenės problemomis, o idėja Lietuvai iniciatyva - neformali, bet efektyvi priemonė spręsti visuomenės problemos bei daryti įtaką valstybės valdžios institucijoms bei teisėkūrai.

¹⁷¹

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/fa1f5fe02cd011e8a1edec7ada37067a?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=674361b3-60c9-48d3-80ae-0f9c2e8d6eb3>

¹⁷² Įstatymo projekto 5 straipsnio 2d.

¹⁷³ Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas, XIIP-1848

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/7ad29d302daf11e8a1edec7ada37067a?positionInSearchResults=13&searchModelUUID=282fbd02-70db-497e-b936-72d1ed50c3a1>

¹⁷⁴ http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=119&p_k=1&p_t=256284

5.3 Gyventojų apklausa

Geresniam temos ištyrimui būtina paminėti Vietos Savivaldos įstatyme numatytą Vietos gyventojų apklausą. Gyventojai gali reikšti viešųjų savivaldybės reikalų tvarkymo klausimais. Minėto įstatymo 37 straipsnis teigia, kad apklausai gali būti teikiami klausimai, kuriuos savivaldybė sprendžia atlikdama savarankiškąsias funkcijas.¹⁷⁵ Tokių apklausų rezultatai yra patariamojo pobūdžio¹⁷⁶, tačiau, darbo autoriaus nuomone, tokios apklausos yra galimybė visuomenei daryti (nors ir minimalią) įtaką teisėkūrai. Savo nuomonę žmonės išreiškia tiesiogiai dalyvaudami apklausoje, kas sudaro sąlygas tiesiogiai ir aiškiai išsakyti savo lūkesčius ir pastabas.¹⁷⁷

Pabrėžiant gyventojų apklausos svarbą darant įtaką teisėkūrai būtina pabrėžti, kad apklausos paskelbimo iniciatyvos teisė priklauso ne tik savivaldybės tarybai, merui ir seniūnui, tačiau ir savivaldybės gyventojams.¹⁷⁸ Tokia teisė suteikia galimybę gyventojams išreikšti savo poziciją dėl būtent jiems svarbių klausimų. Savivaldybės gyventojams, turintiems teisę rinkti šios savivaldybės tarybą¹⁷⁹ turi būti sudarytos vienodos sąlygos išreikšti savo nuomonę, taip pat jų neturi būti varžoma dėl jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Siekiant inicijuoti apklausą, jos turi reikalauti ne mažiau kaip 5 procentai apklausos teritorijos gyventojų, turinčių teisę rinkti šios savivaldybės tarybą¹⁸⁰ Panašiai kaip jau

¹⁷⁵ Konstitucijos nustatytos, šio ir kitų įstatymų savivaldybėms priskirtos vietos valdžios, viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų teikimo funkcijos - Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 8d. Jos skirstomos į savarankiškąsias (atliekamas pagal Konstitucijos ir įstatymų suteiktą kompetenciją, įsipareigojimus bendruomenei ir šios interesais) ir valstybines (tai valstybės funkcijos, pagal įstatymus perduotos savivaldybėms atsižvelgiant į gyventojų interesus) Galima paminėti kelias savarankiškas savivaldybių funkcijas - tai pavyzdžiui vietinių rinkliavų nustatymas, aplinkos kokybės gerinimas ir apsauga, švietimo aplinkos gerinimas ir kiti. Valstybinės funkcijos tai civilinė, priešgaisrinė sauga, civilinės būklės aktų registravimas, socialinių išmokų ir kompensacijų skaičiavimas ir mokėjimas ir kitos pagal įstatymus perduotos funkcijos.

¹⁷⁶Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. Valstybės žinios, 1994-07-20, Nr. 55-1049 Galiojanti redakcija 2018-01-01 36 straipsnio 2d,

¹⁷⁷ Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. 36 straipsnio 6d.

¹⁷⁸ Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. 40 straipsnio 1d

¹⁷⁹ Teisę rinkti savivaldybės tarybos narius turi nuolatiniai savivaldybės veiksnūs gyventojai, kuriems rinkimų dieną yra sukakę 18 metų - Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 2 straipsnio 1d.

¹⁸⁰ Ten pat.

minėtose institutuose iš pradžių sudaroma iniciatyvinė grupė iš ne mažiau kaip 10 gyventojų, turinčių teisę rinkti savivaldybės tarybą. Grupės atstovas pateikia savivaldybės administracijos direktoriui prašymą įregistruoti iniciatyvinę grupę.¹⁸¹ Gyventojų iniciatyvos paskelbti apklausą teisei įgyvendinti bei surinkti reikiamus parašus nustatomas dviejų mėnesių laikotarpis. Sėkmingai surinkus reikiamą kiekį parašų bei nenustačius parašų rinkimo pažeidimų ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo parašų rinkimo baigiamojo akto ir gyventojų reikalavimo pateikimo savivaldybės administracijos direktoriui dienos meras privalo paskelbti apklausą.

Apklausos rezultatai turi būti svarstomi artimiausiame savivaldybės tarybos posėdyje. Tad teigtina, kad nors rezultatai ir yra patariamojo pobūdžio, tačiau savivaldybės taryba visgi privalo juos aptarti, o kartu ir į juos atsižvelgti. Galima tvirtinti, kad neretai apklausų klausimai formuluojami taip, kad nedviprasmiškai būtų nustatyta gyventojų valia, siekiant bendruomenės pritarimo. Štai pavyzdžiui 2017m. Sausį Vilniaus miesto savivaldybė surengė apklausą dėl krematoriumo statybos. Joje sudalyvavo beveik 17 tūkst. Gyventojų. Jie pasisakė, kad sutinka su tuo, kad Vilniuje reikalingas krematoriumas bei nurodė, jų manymu, geriausias zonas krematoriumo statybai. Tų pačių metų balandžio 25d. Taryba patvirtino 5 zonas, atsižvelgusi į vilniečių apklausą. Taip pat galima paminėti 2013m. Vykusią vilniečių apklausą dėl dviračių takų išplėtimo. Joje respondentams buvo pateikiami 3 planai, kuriuose numatyti skirtingi rekonstrukcijos, plėtimo darbai. Vilniečiai pasirinko pirmąjį planą kuriam pritarė Vilniaus miesto savivaldybės taryba.

Galima teigti, jog teisėkūrą suprantant plačiąją prasme bei teisinę idėją priskiriant prie jos formavimo proceso, gyventojų apklausų rezultatus (pagal Vietos Savivaldos įstatymą) galime laikyti svarbiu instrumentu įgyvendinant visuomenės lūkesčius teisėkūroje. Gyventojų nuomonės tyrimas yra svarbus etapas siekiant kurti, keisti ar naikinti esamą teisinį reguliavimą. Iš pateiktos medžiagos ir pavyzdžių galima daryti prielaidą, kad, jeigu yra išreikštas gyventojų noras, visuomenės lūkestis - turi būti atitinkama valdžios reakcija. Priešingai nei pavyzdžiui Piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos atveju - surinkus 300 tūkst. Parašų dėl Konstitucijos keitimo ar papildymo,

181 Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. 41 straipsnio 1d.

Seimas net neprivalo jo svarstyti. Be abejonės Konstitucijos keitimas ar papildymas yra kur kas rimtesnis bei sunkesnis iššūkis valstybei nei savivaldybės gyventojų teikiamos pastabos, tačiau abiem atvejais Tauta reiškia savo nuomonę bei norėtų būti išgirsta.

Gyventojų apklausas siekiant išaiškinti jų lūkesčius, be abejonės, organizuoja ne tik savivaldybės. Tokios apklausas yra populiarios taip pat ir kitose institucijose, pavyzdžiui Lietuvos Respublikos Vyriausybėje. Apklausas neretai atlieka Vidaus reikalų, Užsienio reikalų, Sveikatos apsaugos ir kitos ministerijos.¹⁸² Tokios apklausas, autoriaus nuomone, ne tik leidžia valstybės institucijoms sužinoti visuomenės nuomonę apie jos planuojamus veiksmus, tačiau ir įskiepia būtinybę tartis su visuomene dėl teisinių idėjų. Atliekdami šias apklausas institucijos siekia iširti visuomenės įžvalgas dėl konkrečių situacijų ir nors, dažniausiai, tokiose apklausose nėra pateikiami konkretūs veiksmų pasiūlymai, tačiau jau vien visuomenės nepasitenkinimo pateikimas, demonstravimas yra ženklas, kad reikia imtis veiksmų. Kalbant dar konkrečiau - visuomenės nepasitenkinimo reiškinys apklausose yra (gali būti) teisėkūros inicijavimo pagrindu.¹⁸³

5.4 Kreipimasis į išrinktąjį seimo narį

Lietuvos Respublikos Seimo statuto 12 straipsnis nustato Seimo nario politinę atsakomybę prieš jį išrinkusius asmenis. Seimo narys turi pareigą nuolat susitikinėti su

182 Pavyzdžiui Vidaus reikalų ministerija neretai atlieka Lietuvos gyventojų požiūrio į policiją ir viešojo saugumo būklės vertinimo apklausas. Tokia vyko 2016m; 2015m buvo organizuojama apklausa „Teisėsauga ir teismai visuomenės ir pareigūnų akimis“; 2014m. Vyko apklausa „Lietuvos gyventojų požiūris į teisėsaugos institucijas ir teismus bei viešojo saugumo situacijos suvokimas“; 2013m - „Lietuvos gyventojų požiūris į policiją ir viešojo saugumo būklės vertinimas“ medžiaga. Užsienio reikalų ministerija kasmet organizuoja užsienyje gyvenančių lietuvių apklausas dėl jų situacijos taip pat jų įsitraukimo į Lietuvos viešąjį gyvenimą. URM taip pat 2018.02.06 paskelbė kasmetinę apklausą apie užsienio politiką, kurioje respondentų buvo klausama dėl vykdomos užsienio politikos. Kaip teigiama tyrimo ataskaitoje, Lietuvos gyventojai užsienio politiką ir diplomatiją laiko reikšmingais šalies ir jos gyventojų saugumo užtikrinimo veiksniais, iš esmės pritaria valdžios institucijų vykdomai šalies užsienio politikai, pasisako už glaudesnę bendradarbiavimą su Baltijos šalimis bei Lenkija, o didžiausią grėsmę jaučia iš Rusijos ir Baltarusijos. Užsienio reikalų ministerija dažniausiai atlieka visuomenės pasitenkinimo sveikatos apsaugos paslaugomis, apie informuotumą ir pasitikėjimą ligonių kasomis ir kitas.

<https://www.urm.lt/default/lt/naujienos/lietuvos-gyventojai-svarbiausia-partnere-laiko-lenkija-rodo-visuomenes-apklausa>

<https://urm.lt/default/lt/globali-lietuva/globalios-lietuvos-programa/tyrimai>

183 „Teisėkūros“ plačiaja prasme, kaip teisinės idėjos formulavimo būtinumo.

rinkėjais ir juos informuoti apie savo veiklą. Minėto straipsnio 2 dalis leidžia rinkėjams teikti seimo nariui pasiūlymus, kurios šis nagrinėja, bei, jeigu reikia, juos siunčia svarstyti valstybės institucijoms. Ketvirta to pačio straipsnio dalis įtvirtina nuostatą, kad Seimo nario kreipimasi, taip pat jo persiūstus rinkėjų pasiūlymus, pareiškimus ir skundus visi pareigūnai bei įmonių, įstaigų ir organizacijų vadovai, kuriems jie adresuoti, privalo išnagrinėti ir atsakyti Seimo nariui ne vėliau kaip per 20 dienų nuo gavimo dienos. Taigi matytina, jog sudarytas toks teisinis reglamentavimas užtikrinantis asmens reikalavimo, skundo svarbą. Toks reglamentavimas leidžia daryti išvadą, kad į asmens pasiūlymai bus tinkamai atsižvelgta.

Jau minėtoje Seimo kanceliarijos pateiktoje 2016m. Veiklos ataskaitoje, siekiant glaudesnio Seimo ir Tautos bendradarbiavimo, Seime buvo surengti Seimo vadovybės susitikimai su asmenimis. Priėmimų metu suteiktos konsultacijos 386 asmenims, parengti 1 647 atsakymai ir pranešimai interesantams. Įdomu pabrėžti, kad nemažai žmonių prašė konsultacijos telefonu. Ataskaitos duomenimis konsultacijos buvo suteiktos 2,6 tūkst. asmenų. Dėl įstatymų tobulinimo kreipėsi 1765 žmonės.

Teisėtyrininkas Petras Ragauskas kreipimasi į savo išrinktą Seimo narį laiko veiksmingesne forma visuomenei daryti įtaką teisėkūrai nei piliečių įstatymų leidybos iniciatyva. Teisėtyrininkas nurodo, kad jeigu nėra svarbi įstatymo autorystė, jeigu autorystei neteikiamas prioritetas, tai sutarus dėl pasiūlymo, parengiamas teisės akto projektas bei registruojamas Seime, o Seimo narys tampa išreikštos idėjos gynėju.¹⁸⁴

184 Petras Ragauskas: *Piliečių įstatymų leidybos iniciatyva – politinių partijų įrankis*. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-09] Prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=1&str=32513>

IŠVADOS

1. Lietuvos Respublikoje yra sukurtas teisinis pagrindas visuomenei daryti įtaką teisėkūrai. Tai patvirtina tokie įstatymai kaip Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas, referendumo įstatymas, peticijų įstatymas, piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos įstatymas ir kiti. Siekiant visuomenei įgyvendinti savo lūkesčius įtvirtinta taip pat galimybė daryti įtaką teisėkūros subjektų sprendimams.
2. Visuomenės lūkesčių atspindį galima rasti daugumoje teisės aktų, teisėkūros subjektų veikloje.
3. Teisinė bazė, skirta įgyvendinti socio lūkesčius, neretai nustato itin griežtus reikalavimus, kurie apriboja konkretaus instituto taikymo veiksmingumą ir aktyvumą (Pavyzdžiui referendumo instituto reikalavimas dalyvauti 300 tūkst, ir jis laikomas įvykusi, jeigu jame dalyvauja daugiau kaip pusė piliečių, turinčių rinkimų teisę sąlygoja, kad sėkmingai įvyko tik penki referendumai.)
4. Nors įstatymų leidėjas turi užtikrinti skaidrią ir viešą teisėkūrą, dažniausiai teisės aktų projektai nėra pateikiami derinimui su visuomene ir institucijomis. Be to, kliūtimi tenkinti visuomenės lūkesčius yra tai, kad ir pati visuomenė nėra susipažinusi su galimybėmis daryti įtaką teisėkūrai.
5. Visuomenės lūkesčių atspindėjimas, jo efektas labiau stebimas, kaip momentinis, subjektyvus. Nėra bendrų, sisteminių ir realių tendencijų, kurios reikštų rūpestį visuomenės lūkesčiais.
6. Pagrindiniuose visuomenės lūkesčių įgyvendinimo būduose išryškėjo sunkumai ar keblumai, su kuriais visuomenė susiduria. Pavyzdžiui Referendumo atveju - tai 300 tūkst. Piliečių parašų reikalavimas siekiant tik inicijuoti „Tautos balsą“, bei nuostata, kad jis laikomas įvykusi jeigu jame dalyvavo ne mažiau nei pusė rinkėjų. Peticijos teisės įgyvendinimo keblumai susiję su visuomenei neaiškių reguliavimu, kas sąlygoja didžiosios dalies kreipimūsi nepripažinimą peticijomis. Piliečių įstatymo leidybos iniciatyvos atveju keblumai susiję ne tik su dideliu reikalingų parašų skaičiumi, tačiau ir su tam skirtais trumpais terminais. Tai leidžia patvirtinti tyrimo pradžioje iškeltą hipotezę, kad nors ir yra sukurta visuomenės lūkesčių įgyvendinimo sistema, ji nėra visiškai veiksminga.

Literatūros sąrašas

Teisės norminiai aktai

- 1.Lietuvos Respublikos Konstitucija Lietuvos Aidas, 1992, Nr. 220; Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014
- 2.Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo Valstybės žinios, 2002, Nr.64-2570
- 3.Lietuvos Respublikos Seimo statutas Valstybės žinios, 1994, Nr. 15-249
- 4.Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas. Valstybės žinios, 2012-09-22, Nr. 110-5564
- 5.Lietuvos Respublikos peticijų įstatymas Valstybės žinios, 1999-07-30, Nr. 66-2128
- 6.Lietuvos Respublikos piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos įstatymas, Valstybės žinios, 1999-01-06, Nr. 1-5
- 7.Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas, Valstybės žinios, 1994-07-20, Nr. 55-1049
- 8.Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas Valstybės žinios, 1994-06-08, Nr. 43-772
- 9.Lietuvos Respublikos nevyriausybinų organizacijų plėtros įstatymas TAR, 2014-01-03, Nr. 18
- 10.Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymas, Valstybės žinios, 1993-12-15, Nr. 69-1291

Kiti teisės aktai :

- 11.Seimo nutarimas „Dėl Valstybės pažangos strategijos "Lietuvos pažangos strategija "Lietuva 2030" patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2012-05-30, Nr. 61-3050
- 12.Seimo nutarimas „Dėl kreipimosi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą su prašymu išaiškinti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimo „Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ ir 2013 m. kovo 13 d. sprendimo „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d., 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimų nuostatų išaiškinimo“ teiginius, susijusius su Lietuvos Respublikos piliečių galimybėmis kartu būti ir kitos valstybės piliečiais“
- 13.Finansinės paskatos pirmąjį būstą įsigyjančioms jaunoms šeimoms įstatymo projektas, XIII P-1833

14.Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas XIII P-1848

Specialioji literatūra

1. BAKAVECKAS, A. *Lietuvos vykdomoji valdžia*. Vilnius: Eugrimas, 2007
2. BAKŠEVIČIENĖ R. *Teisės vertinimo suvokimas Lietuvoje: istorinės prieigos, šiandieninė situacija, ateities gairės*. Teisė. 2004. Nr.50. P. 17-25.
3. BAKŠEVIČIENĖ R. *Teisės socialumas*. Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2011, nr. 3(2), p. 409-422.
4. BAKŠEVIČIENĖ, R. *Kompromisai ir nekompromisai įgyvendinant teisinį socialinės (normų) sistemos reguliavimą Lietuvoje*. Teisė, 2013, t. 89, p. 7–19
5. Beliūnienė L., Burnytė M., Kavoliūnaitė-Ragauskienė E., Krivka E., Lankauskas M., Latvelė R., Matulionytė R. *Viešojo intereso atpažinimo problema Lietuvos teisėje: kriterijai ir prioritetai*. Monografija. – Vilnius : Eugrimas, 2015. ISBN 978-609-437-288-9.
6. BINKAUSKIENĖ G, MISIŪNAS A. *Skurdo ir socialinės atskirties problema*. Lietuvos ekonomikos apžvalga. 2004, nr. 2. p. 117-124. ISSN: 1392-351X.
7. Dapšys A., Ragauskas P. Lietuvos teisėkūros būklė ir perspektyvos. Teisės problemos. 2000. Nr. 2. P. 40
8. DRYŽAITĖ, I. „Prekariatas: vienos klasės požymių visuma ar visus persmelkianti patirtis?“ Kultūra ir visuomenė: socialinių tyrimų žurnalas, 2017, nr. 8(1), p. 73-100 , ISSN 2335-8777
9. JUNEVIČIUS A., MATAKAS J. *Valstybės pagrindai*, 1 dalis. Kaunas, 1996,
10. KALINAUSKAS G, *Peticijos teisės įtvirtinimas Lietuvos konstitucinėje teisėje: parlamentinė patirtis*. Jurisprudencija, 2005, t. 64(56); 104–113
- ŠLAPKAUSKAS, V. *Sociologinė pagalba kaip teisėkūros kokybę lemiantis veiksnys*
11. KEPALAITĖ, A PRIALGAUSKAITĖ, D. *Gyvenimo stiliaus ir socialinio intereso sąsajos*. Ugdymo psichologija.. ISSN 1392-639X. 2007., Nr. 18,
12. KRIVKA, E. *Intereso problema civilinio proceso teisėje*. Jurisprudencija. 2007. T. 5(95).
13. KUBLICKIENĖ, L. *Socialinių lyčių skirtumų mažinimas kaip įtraukios visuomenės*

kūrimo prielaida Lietuvos gyventojų grupių socialinė integracija. Vilnius, 2016 Lietuvos socialinių tyrimų centras. P.189-213

14. LEONAS, P. *Raštai, Tomas 2*. Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2005

15. LASTAUSKIENĖ, G : *Teismų „interpretacinis žaismas“ ir jo doktrininės prielaidos*; Jurisprudencija, 2012, 19(4)

16. LATVELĖ, R. *Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę*: daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, 2010. p.194

17. LATVELĖ, R. *Teisėjas kaip įstatymų leidėjo partneris, arba keli teoriniai požiūriai į teisėjo vaidmenį aiškinant teisę*. Parlamento studijos. Vilnius: Valstybės žinios, 2011, nr. 10, p. 158-190.

18. MIKELĖNAS, V: *Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento*; Jurisprudencija, 2009;2

19. MIKULIONIENĖ, S. *Lietuvos vyresnio amžiaus žmonių socialinės atskirties rizika: akademinis ir politinis diskursas*. Lietuvos gyventojų grupių socialinė integracija. Vilnius, 2016. Lietuvos socialinių tyrimų centras. P 154-189

20. SVETIKAITĖ, R ; ŠINKŪNAS, H. *Respublikos Prezidento įgaliojimai įstatymų leidybos procese*

21. ŠILEIKIS, E., *Valstybės vadovo statusas: teoriniai ir praktiniai klausimai*; TEISĖ 2001 38 P.103

22. ŠIMAŠIUS, R. *Teisėkūra ir teisės socialinis veiksmingumas*. Jurisprudencija, t.54 (46), Vilnius 2004,

23. ŠIMAŠIUS, R. *Teisinis pliuralizmas*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2002

24. TALJŪNAITĖ, M. *Socialinės atskirties grupės kuriant gerovės valstybę*. Jurisprudencija. 2000, Nr. 15 (7), p. 79-88. ISSN 1392-619

25. VANSEVIČIUS S. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000

26. VAIŠVILA, A. *Teisės teorija. Trečiasis leidimas*, Vilnius, Justitia, 2009.

27. VAIŠVILA, A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000

Teismų sprendimai.

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1993 m. lapkričio 8 d. Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Valstybės žinios, 1993-11-17, Nr. 61-1166
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. birželio 17 d. Seimo nutarimo „Dėl žemės reformos pagrindinių krypčių“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai “ Valstybės žinios, 1994-01-26, Nr. 7-116
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. Gegužės 6 d. Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Valstybės žinios, 1997. Nr. 40–977
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1999 m. lapkričio 23 d. nutarimas „ Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 8 straipsnio 2 ir 4 dalių, 9 straipsnio 1 dalies 4 punkto ir 4 dalies, 22 straipsnio 1 punkto, 24 straipsnio 2 dalies 5 bei 11 punktų, 26 straipsnio 3 dalies 7 punkto, 31 straipsnio 2, 4 dalių ir 6 dalies 2 punkto, 37 straipsnio 4 dalies, 45 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Valstybės žinios, 1999. Nr. 101–2916
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama jurij borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai IR Lietuvos Respublikos Pilietybės Įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“ *Valstybės žinios, 2003, Nr. 124-5643*
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. gegužės 13 d. Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Valstybės žinios, 2005, Nr. 63-2235.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. lapkričio 13 d. Nutarimas „Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties

Lietuvos Respublikos Konstitucijai" Valstybės Žinios, 2006.11.16, Nr.: 123

8.Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2008 m. vasario 22 d. Nutarimas,„Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2007 m. spalio 31 d. dekreto nr. 1k-1143 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo priimto Lietuvos Respublikos asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymo gražinimo Lietuvos Respublikos Seimui pakartotinai svarstyti“ 2 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Valstybės Žinios, 2008.02.26, Nr.: 23, Publikacijos Nr.: 853

9.Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2010 m. vasario 12 d. nutarimas nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 13 d. nutarimo nr. 226 „Dėl Klaipėdos valstybinio jūrų uosto rinkliavų rūšių, dydžių ir taikymo principų patvirtinimo“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 13 d. nutarimo nr. 226 „Dėl Klaipėdos valstybinio jūrų uosto rinkliavų rūšių, jų maksimalių dydžių ir taikymo principų patvirtinimo“ (2003 m. gegužės 27 d. redakcija) 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai “ Valstybės Žinios, 2010.02.18, Nr.: 20, Publikacijos Nr.: 935

10.Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2010 m. vasario 26 d nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. sausio 9 d. nutarimo nr. 22 „Dėl pritarimo akcinės bendrovės „Lietuvos dujos“ valstybei nuosavybės teise priklausančių 34 procentų akcijų pirkimo–pardavimo sutarties, šios sutarties priedų, taip pat akcininkų sutarties projektams“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 18 d. nutarimo nr. 292 „Dėl ilgalaikės gamtinių dujų tiekimo sutarties tarp akcinės bendrovės „Lietuvos dujos“ ir atvirosios akcinės bendrovės „Gazprom“ papildymo projekto“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Valstybės Žinios, 2010.03.02, Nr.: 25, Publikacijos Nr.: 1179

11.Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2013 m. kovo 13 d. Sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d., 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimų nuostatų išaiškinimo“ Valstybės Žinios, 2013.03.16, Nr.: 28, Publikacijos Nr.: 1333

12.Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2014 liepos 11 d. Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ TAR, 2014-07-11, Nr. 10117

13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2017 m. spalio 20 d. Sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo 2003 m. gruodžio 30 d., 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimų, 2013 m. kovo 13 d. sprendimo nuostatų išaiškinimo" TAR, 2017-10-20, Nr. 16602

14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo 7 d. nutartis c. b. UAB „ŽVC“ v. MG AB „Precizika“, Nr. 3K-3-90/2012, kat. 42.2;42.11.1.

15. Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga II//2010 m. lapkričio 19 d. AC-33-1 LAT Civilinė apžvalga. *Teismų praktika*, 2010, Nr. 33

Elektroniniai šaltiniai

1. 2015 m. liepos 14 d. Europos Sąjungos Tarybos Rekomendacija 2015/1184 „Dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos ekonominės politikos bendrų gairių“ [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-09] Prieiga per internetą:

<<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32015H1184>>

2. 2018 m. Europos semestro struktūrinių reformų pažangos vertinimo, makroekonominio disbalanso prevencijos ir naikinimo pagal Reglamentą (ES) Nr. 1176/2011 atliktų nuodugnių apžvalgų rezultatas. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-08] Prieiga per internetą:

<<https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-lithuania-lt.pdf>>

3. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-02] Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/Visas.asp?zodis=l%C5%ABkestis&lns=-1&les=-1;>>

4. DROMANTIENĖ, L. Nevyriausybių organizacijų vaidmuo stiprinant socialinę sanglaudą. Lietuvos teisės universitetas. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-03] Prieiga per internetą:

<<https://repository.mruni.eu/pdfpreview/bitstream/handle/007/13190/2188-4672-1-SM.pdf?sequence=2>>

5. „Europos Komisija skelbia Lietuvos ir kitų valstybių narių ekonomikos iššūkių analizę.“ Europos Komisijos Atstovybės Lietuvoje svetainė. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-09] Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/lithuania/node/5755_lt>

6. Internetinė peticija „Užtikrinkime saugią vaikystę kiekvienam vaikui!“ interaktyvus. Žiūrėta 2018-03-23] Prieiga per internetą:

<http://manoteises.lt/peticija/saugi_vaikyste/>

7. Integruotų lietuvių kalbos ir raštinės išteklių informacinė sistema [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-02] Prieiga per internetą:

<https://www.xn--ratija-ckb.lt/?act=search&word=http%253A%252F%252Fwww.lexinfo.net%252F%252F%2523Dabartinis_lt_zodynas.l%25C5%25ABkestis.LexicalEntry>

8. Galimybių studija: Pilietinės visuomenės plėtros agentūra. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-09] Prieiga per internetą:

<http://www.3sektorius.lt/docs/PVPA_galimybiu_studija_su_citata_2017-12-19_12:37:55.pdf>

9. Kauno miesto savivaldybės tarybos Peticijų komisija. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-03-23] Prieiga per internetą:

<<http://www.kaunas.lt/taryba/tarybos-nariai/nuolatines-komisijos-tarybos-ir-darbo-grupes/peticiju-komisija/>>

10. Klaipėdos miesto savivaldybės tarybos Peticijų komisija. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-03-23] Prieiga per internetą:

<<https://www.klaipeda.lt/lt/taryba/komisijos-ir-tarybos/peticiju-komisija/2332>>

11. Lietuvos Respublikos terminų bankas. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-02] Prieiga per internetą: <http://terminai.vlkk.lt/pls/tb/tb.view_help?p_sid=1936430&p_page_no=1>

12. Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-02] Prieiga per internetą: <<http://lkiis.lki.lt/>>

13. Lietuvos Respublikos Seimo oficialusis puslapis internete. [interaktyvus] Prieiga per internetą <lrs.lt>

14. Lietuvos Respublikos Seimo parlamentinių tyrimų departamento tyrimas. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-03-19] Prieiga per internetą:

<<http://www.vrk.lt/documents/10180/10531/Prezidento+rinkimai+2014+%2C%20faktai+ir+skaiciai.pdf/2bac8c70-1541-4a15-a5e0-8bc9ee64320b>>

15. Lietuvos Respublikos Teisės aktų registras. [interaktyvus] prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/>>

16. Lietuvos Respublikos Vyriausiosios rinkimų komisijos pateikiamos ansktesnės piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-03-23] Prieiga per internetą: <<http://www.vrk.lt/ankstesnes2>>

- 17.Lietuvos Respublikos Vyriausybės peticijų komisijos viešai prieinami duomenys.[interaktyvus. Žiūrėta 2018-03-23] Prieiga per internetą: <<http://epilietis.lrv.lt/darbo-grupes/peticiju-komisija>>
- 18.Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisija. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-03-23] Prieiga per internetą: <http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=15973&p_k=1>
- 19.Lietuvos Respublikos Vyriausiosios rinkimų komisijos pateikiamos ansktesnės referendumų iniciatyvos. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-03-23] Prieiga per internetą:<<http://www.vrk.lt/ankstesnes1>>
- 20.Lietuvos teisėkūros sistema. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-03-23] Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/staticContent.html?code=LEGAL_SYSTEM>
- 21.Nacionalinė iniciatyvos IDĖJA LIETUVAI oficialusis puslapis. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-09] Prieiga per internetą:<<https://www.idejalietuvai.lt/>>
- 22.Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras. Pilietiškumas ir pilietinė visuomenė. Lyginamoji pilietiško sampratos analizė [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-09] Prieiga per internetą: <[https://ec.europa.eu/epale/lt/resource-centre/content/pilietiskumas-ir-pilietine-visuomen e-lyginamoji-pilietiskumo-sampratos](https://ec.europa.eu/epale/lt/resource-centre/content/pilietiskumas-ir-pilietine-visuomen-e-lyginamoji-pilietiskumo-sampratos)>
- 23.Oficialiosios Konstitucinės doktrinos nuostatos 1993-2009. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-09] Prieiga per internetą: <<http://lrkt.lt/data/public/uploads/2016/06/1993-2009.-i-skyrius.pdf>>
- 24.Oficialiosios Konstitucinės doktrinos nuostatos 2014-2016. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-09] Prieiga per internetą: <<http://lrkt.lt/data/public/uploads/2017/05/2014-2016-1-skyrius.pdf>>
- 25.Profesinių sąjungų reikalavimai. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-09] Prieiga per internetą: <<http://www.lsdps.lt/images/reikalavimai.pdf>>
- 26.Seimo 2017-12-12 rytinis posėdis Nr. 130 Stenograma. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-03-23] Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAK/485449f1dfce11e782d4fd2c44cc67af/>>
- 27.Socialinės įtraukties didinimo 2014-2020 m. veiksmų plano įgyvendinimo priemonės 2017-2018 m. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-09] Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e4ea32c0b0bd11e68987e8320e9a5185?jfw>>

d=wny8rfjrl>

28.Svetainės „Mano vyriausybė“ viešai pateikiamos ataskaitos. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-09] Prieiga per internetą:

<<https://lrv.lt/lt/apie-vyriausybe/strateginis-valdymas/ataskaitos>>

29.Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“ oficialusis puslapis. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-02] Prieiga per internetą:

<<https://www.lietuva2030.lt/lt/apie-lietuva-2030>>

30.Vilniaus miesto savivaldybės tarybos Peticijų komisija. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-03-23] Prieiga per internetą: <<http://www.vilnius.lt/index.php?203288017>>

31.Vykusių referendumų rezultatai. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-02] Prieiga per internetą:

<http://www.vrk.lt/documents/10180/432567/2340_referendumai2012-06.pdf/84adb4dc-41c4-44c3-896d-2aff437125d3>

Santrauka

Teisėkūros ir visuomenės lūkesčių savitarpio poveikis.

Magistro darbas

Darbe atlikta pagrindinių sąvokų (teisėkūros, visuomenės, lūkesčių) teorinė analizė. Išskirtos teisėkūros plačioji ir siauroji prasmės. Darbo eigoje buvo nustatyta, kad į plačiąją teisėkūros prasmę galima taip pat įtraukti ir tinkamai suformuotą ir išreikštą visuomenės lūkestį. To atspindį galima rasti Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Nagrinėjant visuomenę buvo nustatyta, kad ji susideda iš įvairių sluoksnių. Visuomenės susisluoksniavimo fenomenas vadinamas stratifikacija. Stratifikacijos reiškinys taip pat atsispindi teisės aktuose. Visuomenės lūkestis darbo sferoje suprantamas kaip socialinis interesas. Jis netapatinamas su viešuoju lūkesčiu arba teisėtų lūkesčių principu.

Svarbu buvo taip pat panagrinėti teisėkūros subjektų veiklą, bei kaip šią veiklą gali paveikti visuomenė. Parlamento veikloje visuomenė gali reikštis teikdama įstatymų projektus, tekdama pastabas bei pasiūlymus dėl teisės aktų. Tačiau itin maža dalis teisės aktų yra teikiama derinti su visuomene, o ir pati visuomenė tinkamai nėra susipažinusi su informavimo sistema ir nežino, kur kreiptis.

Lietuvos Respublikos Prezidento veikloje taip pat galima išvelgti visuomenės lūkesčių įgyvendinimą. Net Prezidentui suteiktoje veto teisėje atsispindi sociumo lūkesčiai. Apskritai kalbant Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė gana dažnai atsižvelgia į visuomenės lūkesčius, rengia susitikimus su visuomenės grupių nariais ir skatina viešosios valdžios institucijas atsižvelgti į sociumo lūkesčius tiek formaliais (teikdama pasiūlymus dėl įstatymo projektų) tiek neformaliais (dalyvaudama visuomenės iniciatyvose)

Vyriausybė į visuomenės lūkesčius atsižvelgia konsultavimosi su visuomene instituto pagalba. Darbe taip pat buvo nagrinėta visuomenės lūkesčių atspindys Vyriausybės rengiamoje valstybės pažangos strategijoje.

Tyrimas parodė, kad kiekvienoje pagrindinėje formalioje visuomenės lūkesčių įgyvendinimo teisėkūroje formoje (referendume, peticijoje, piliečių įstatymų leidybos iniciatyvoje) išryškėja sunkumai, su kuriais susiduria visuomenė įgyvendindama savo

teisės. Tad patvirtinta buvo autoriaus iškelta hipotezė, kad nors ir yra sudaryta visuomenės lūkesčių įgyvendinimo sistema, ji nėra visiškai veiksminga.

Summary.

Mutual Impact of Legislative and Public Expectations Master's paper

In this study there was done theoretical analysis of such main notions as legislative procedure, public expectations. The broad and narrow meanings of the law was excluded. In the course of the work, it has been established that in the broad meaning of the legislative procedure there can be also included well-formed and expressed public relations. This can be found in the legal acts of the Republic of Lithuania. While analyzing society it was found that it consists of different layers. Such phenomenon is called stratification. The phenomenon of stratification is also reflected in the legislation. Public expectations in the field of work are understood as a social interest.

It was also important to look at the activities of law-makers and how this activity can be affected by society. Society can express their needs in the activities of the Parliament by submitting draft laws, expressing comments and making suggestions about legal acts. However, a very small part of the legal acts are being provided to the public for coordination, and the society itself is not well acquainted with the information system and does not know where to turn.

In the activities of the President of the Republic of Lithuania, one can also see the implementation of public expectations. Even the veto right given to the President reflects the expectations of a society. Generally speaking, the President of the Republic of Lithuania Dalia Grybauskaitė quite often takes into account public expectations, organizes meetings with members of society groups and encourages public authorities to take into account the expectations of society both formally (by submitting proposals for draft laws) and informally (by participating in public initiatives).

The government takes public expectations into account with the assistance of the Public Consultation Institute. In the paper there was also analyzed the reflection of public expectations in the Government's progress strategy of the country.

The study showed that in each of the main formal forms of the implementation of the public's expectations in law (referendum, petition, citizen's legislative initiative), there can be seen difficulties with which society has to deal with while implementing their

rights. Thus the hypothesis that even though there is a system for implementing public expectations, it is not fully effective, which was raised by the author was confirmed in this paper.